

SKÓGARSTRANDARVEGUR

FORNLEIFASKRÁNING VEGNA UMhverfismats

Byggðasafn
Skagfirðinga

ÁSTA HERMANNSDÓTTIR

BYGGÐASAFN SKAGFIRÐINGA

2025/295

Höfundur: Ásta Hermannsdóttir. 2025/295

Mynd á forsíðu: Dysið [3276-58] í landi Ytra-Leitis. Horft til austurs.

© Byggðasafn Skagfirðinga, 2025. Öll réttindi áskilin.

Efnisyfirlit

INNGANGUR	3
TILGANGUR FORNLEIFASKRÁNINGAR	4
AÐFERÐARFRÆÐI	5
SAMANTEKT	6
<i>Skráningarsvæðið</i>	<i>6</i>
<i>Skráðar minjar</i>	<i>7</i>
<i>Friðlýstar minjar</i>	<i>8</i>
<i>Leiðir</i>	<i>8</i>
<i>Hættumat</i>	<i>10</i>
Niðurlag	11
FORNLEIFASKRÁ	12
BÍLDHÓLL/LÆKUR	13
VÖRÐUFELL	17
VALSHAMAR	19
BREIÐABÓLSSTAÐUR	20
DRANGAR	23
HÁLS	23
STRAUMUR	25
Ós	26
KLUNGURBREKKA	34
YTRA-LEITI	39
NARFEYRI	42
KÁRSSTAÐIR	50
ÚLFARSFELL	52
HRÍSAKOT	55
HRÍSAR	60
<i>Á Tóftum</i>	<i>65</i>
SVELGSÁ	77
HEIMILDASKRÁ	94
VIÐAUKI 1	97
LOFTMYNDIR AF SKRÁNINGARSVÆÐI	97
VIÐAUKI 2	104
HÆTTUMAT VEGNA FRAMKVÆMDA - UMHVERFISMAT	104
SVELGSÁ - NARFEYRI	105
<i>A</i>	<i>105</i>
<i>B</i>	<i>105</i>
<i>C</i>	<i>106</i>
<i>D</i>	<i>107</i>
<i>E</i>	<i>108</i>

NARFEYRI-STRAUMUR	109
<i>A</i>	109
<i>F</i>	109
<i>G</i>	110
<i>H</i>	110
STRAUMUR-VÖRDUFELL	111
<i>A</i>	111
VÖRDUFELL-HEYDALSVEGUR	112
<i>A</i>	112
<i>I</i>	112
<i>J</i>	113
SAMANTEKT	114

Inngangur

Byggðasafn Skagfirðinga tók að sér skráningu vegna umhverfismats á Skógarstrandarvegi frá Svelgsá í vestri að Bíldhóli í austri vegna áforma um framkvæmdir við veginn. Verkið var unnið fyrir Vegagerðina að beiðni Helgu Aðalgeirsdóttur. Vettvangsvinna fór fram dagana 7.-9. ágúst, 12.-14. ágúst og 16. Ágúst 2024.

Fyrir lágu þrjár vettvangsskráningar fornleifa á svæðinu, hver um sig á á litlum hluta svæðisins eða á takmörkuðu rannsóknarefni. Í landi Óss var skráð vegna deiliskipulags árið 2019 (Kevin Martin 2019), í landi Hrísa og Svelgsár var skráð vegna strenglagnar RARIK árið 2023 (Ragnheiður Gló Gylfadóttir (ritstj.) 2023) og árið 2011 voru dysjar, leiði og haugar skráð (Adolf Friðriksson 2011). Að öðru leyti var svæðið óskráð. Ásta Hermannsdóttir fornleifafræðingur sá um undirbúning, vettvangsvinnu, úrvinnslu og skýrslugerð.

Heimildamenn og landeigendur fá þakkir fyrir veitta aðstoð.

Verknúmer Minjastofnunar Íslands: 3276

Tilgangur fornleifaskráningar

Fornleifaskráning er forsenda þess að hægt sé að gera heildstætt mat á minjum og minjagildi og er undirstaða allrar minjavörslu og áætlunar um varðveislu og kynningu minja. Með markvissri heildarskráningu skapast grundvöllur til að fylgjast með minjastöðum, hvort þeir séu í hættu vegna skipulagsgerðar eða annarra framkvæmda og hvort náttúrulegar aðstæður geti spilt þeim á einhvern hátt.

Allar fornleifar eldri en 100 ára falla undir ákvæði laga um menningarminjar nr. 80/2012.¹ Fornleifar teljast, samkvæmt 3. gr. laganna, „hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri [...]“.

Um skráningu vegna skipulags og undirbúnings framkvæmda segir í 16. gr.: „Skráning fornleifa, húsa og mannvirkja skal fara fram áður en gengið er frá aðalskipulagi eða deiliskipulagi. Áður en deiliskipulag er afgreitt eða leyfi til framkvæmda eða rannsókna er gefið út skal skráning ætíð fara fram á vettvangi. [...] Sá sem ber ábyrgð á skipulagsgerð í samræmi við skipulagslög skal standa straum af kostnaði við skráninguna. Ríkissjóður skal þó bera kostnað af fornleifaskráningu sem fram fer innan þjóðlendu nema um annað hafi verið samið. Skulu skipulagsyfirvöld hafa samráð við Minjastofnun Íslands um tilhögun skráningar eða endurskoðun á fyrri fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskrár með hliðsjón af fyrirhuguðum breytingum á skipulagi [...]“.

Í 24 gr. segir: „Ef fornminjar sem áður voru ókunnar finnast við framkvæmd verks skal sá sem fyrir því stendur stöðva framkvæmd án tafar. Skal Minjastofnun Íslands láta framkvæma vettvangskonun umsvifalaust svo skera megir um eðli og umfang fundarins. Stofnuninni er skylt að ákveða svo fljótt sem auðið er hvort verki megir fram halda og með hvaða skilmálum. Óheimilt er að halda framkvæmdum áfram nema með skriflegu leyfi Minjastofnunar Íslands.“ Þetta á að sjálfsögðu bæði við um minjar sem ekki eru sýnilegar á yfirborði en koma í ljós við jarðrask sem og minjar sem kunna að finnast eftir að fornleifaskráningu lýkur og skráningaraðilum hefur af einhverjum sökum yfirsétt.

¹ Lögin má í heild skoða á vefsíðu Alþingis: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2012080.html>

Aðferðarfræði

Í undirbúningi að vettvangsskráningu fornleifa er farið í gegnum ritheimildir, svo sem fornbréfasafn, örnefnaskrár, jarðabækur og byggðasögurit, auk þess sem talað er við staðkunnuga þar sem það er mögulegt. Vettvangsferðir felast í því að svæði eru gengin, í þessu tilfelli 50m út frá miðju vegar til beggja handa, og á stærri svæðum þar sem breytingar á legu vegar voru fyrirhugaðar, og minjar leitaðar uppi, þeim lýst og þær mældar upp og ljósmyndaðar. Þar sem mögulegt er eru loftmyndir notaðar til að greina minjar eða svæði þar sem líklegt er að minjar finnist.

Í skýrslunni fá allar staðsettar fornleifar nafn jarðarinnar sem þær tilheyra auk sameiginlegs verkefnanúmers sem Minjastofnun Íslands úthlutar og hlaupandi númers. Númerið er notað þegar vísað er til fornleifa í texta og á kortum.

Lagt er mat á um hvaða tegund minja er að ræða eins og hægt er, þ.e. hóbýli manna, útihús o.s.frv., hversu vel þær eru varðveittar og í hve mikilli hættu þær eru af völdum utanaðkomandi áhrifa. Ástand minja og hættumat er gefið upp eftir skráningarstöðlum Minjastofnunar Íslands sem finna má á vef stofnunarinnar: www.minjastofnun.is. Hættumat er tvennskona í skýrslunni, annars vegar almennt hættumat, þ.e. vegna ástands minja nú eða aðstæðna í umhverfinu, og hins vegar vegna yfirvofandi framkvæmda. Hættumat vegna framkvæmda er í viðauka aftast í skýrslu, og er þar lagt mat á áhrif þeirra veglína sem fyrir liggja á fornleifar á svæðinu. Séu engar upplýsingar um almennt hættumat í fornleifaskrá eru minjarnar ekki metnar í hættu. Hættumat vegna framkvæmda er ekki tekið fram í fornleifaskrá.

Minjarnar voru mældar upp á vettvangi með GPS tækjum sem gefa nákvæmni undir 1m í skekkju.

Samantekt

Skráningarsvæðið var um 40km á lengd og að jafnaði um 100m breitt, en á nokkrum stöðum var það breiðara, allt upp í 750m. Skráðar voru 131 minjar á 16 jörðum. Langflestar minjar voru skráðar í landi Svelgsár, eða 24. Ástæða þessa fjölda er að skráningarsvæðið nær yfir stóran hluta heimatúns Svelgsár og þar er að finna fjölda minja. Einar minjar, vegur [3276-131], ná yfir allt skráningarsvæðið og eru hlutar af veginum skráðir á flestum jörðum. Víða er vegurinn undir núverandi vegi, en þó eru hlutar hans lítið raskaðir utan vegar, en innan skráningarsvæðis, hér og þar. Að hluta lá vegurinn langt fjarri núverandi vegi og eru þeir hlutar betur varðveittir, en ekki skráðir í þessari skráningu.

Af 131 minjum var hægt að staðsetja 126 á vettvangi, annað hvort vegna þess að minjarnar voru greinilegar eða hægt var að áætla staðsetningu þeirra með nokkurri nákvæmni, t.d. út frá kortum eða loftmyndum. Einungis fimm minjar voru óstaðsetjanlegar, en þar af eru Draugsholtadys [3276-70] í Narfeyrarhlíð sem mögulega var aldrei til, og landamerkjagardar [3276-87] sem hugsanlega eru sunnan skráningarsvæðisins. Jónstóft [3276-90] er hugsanlega tóft [3276-88], en þar sem það var ekki alveg öruggt voru þær skráðar sem tvær færslur í fornleifaskrá.

Skráningarsvæðið

Skráningarsvæðið nær inn á 22 landeignanúmer, en í sumum tilfellum er um mjög litla snertifleti að ræða, og á þeim engar minjar. Svæðið fylgir að mestu leyti núverandi Skógarstrandarvegi (54), en hvar þó frá honum á þremur meginstöðum: á Hrísa- og Krákunesi vestan Álftafjarðar, í landi Ytra-Leitis, Klungurbekku og Óss, og í landi Bíldhóls. Á þessum stöðum eru fyrirliggjandi hugsanlegar breytingar á veglínu frá því sem nú er.

Svæðið, og þá sér í lagi vesturhluti þess, er sögusvið Eyrbyggju og gefur það svæðinu í heild ákveðið gildi. Krákunes þótti t.a.m. merkilegt fyrir þær sakir að þar var mikill skógur sem „mest gersemi er hér í sveit“ (Eyrbyggja saga 1946: 82). Skógurinn var bitbein í Eyrbyggju og tengjast mikil átök nýtingu á skóginum. Áhugavert er að í lýsingu á nytjunum er ekki talað um kolagerð heldur einungis að raftar séu hoggnir og fluttir heim (Eyrbyggja saga 1946: 93-94). Í skrifum Árna Thorlaciusar um örnefni í Eyrbyggju segir að þá sjái skógarins litlar menjar „einungis smáhríslur til kolagjörðar“ (Árni Thorlacius 1856: 289). Ekki er þó getið um hvort sú kolagerð fari fram í Krákunesi eða annars staðar. Í dag er enginn skógur á svæðinu og er það illa farið af

upplæstri að vestanverðu og ljóst að börð og melar hafa blásið upp og gróið til skiptis og er svæðið allt afmyndað af þeim sökum. Hugsanlega leynast minjar um kolagrafir einhvers staðar en þær fundust ekki við vettvangsskoðun og eru ekki greinilegar á loftmyndum. Líklegt er að svæðið hafi verið mjög óstöðugt og undir álagi af vindrofi frá því að skógurinn hvarf.

Skráningarsvæðið var víða skógi vaxið í fyrndinni, og er örnefnið Skógarströnd líklega leifar frá þeim tíma, en þegar *Sýslu- og sóknalýsingar* voru ritaðar fyrir miðja 19. öld voru skógarnir nær algerlega horfnir. Einhverjar leifar voru þá eftir hér og þar (*Sýslu- og sóknalýsingar* 1970: 211-212) en ekkert í líkingu við t.d. lýsingar í Eyrbyggju á Krákunesskógi í Helgafellssveit. Nú er svæðið víða gróðurlítið og melholt innan um móa eða mýrarfláka. Þó eru leifar gömlu skóganna t.d. í kringum Breiðabólstað og Valshamar.

Skráðar minjar

Minjar sem skráðar voru innan skráningarsvæðisins eru fjölbreyttar, en mjög stór hluti eru vörður eða hleðslur, annað hvort með þekkt eða órætt hlutverk, eða rúmlega 30%. Mikil umferð ferðamanna er um svæðið og víða má sjá steinahrúgur eða hroðvirknislega hlaðnar vörður sem bera þess merki að vera afsprengi nútímans. Voru því teknar ákvarðanir í sumum tilfellum um að skrá ekki það sem við fyrstu sýn virtust vörður en eru að öllum líkindum „vörtur“ (en svo hafa ferðamannavörður verið kallaðar af sumum), og var það yfirleitt metið út frá gæðum hleðslu, fléttugróðri á steinum og gróanda á grunnfleti vörðunnar.

Talsverður hluti skráðra minja eru búsetuminjar, og þá sér í lagi á og við bæjarstæði Svelgsár. Einnig má nefna „á Tóftum“ í Hrísalandi, þar sem skráð var gamalt fornbyli [3276-99-103]. Landbúnaðarminjar eru einnig nokkur hópur minja, t.a.m. minjar [3276-96-98] á Tóftum í Hrísalandi, meintir stekkir [3276-50 og 51] í landi Klungurbrekku og stekkur [3276-53] í Narfeyrarlandi, en þar hefur líklega áður verið sel (sjá minjar [3276-63-67]). Tíu mógrafir voru skráðar og margar hverjar mjög greinilegar og nokkuð víðfeðmar. Þrjú vöð voru skráð sem öll hafa verið á leið [3276-131], og auk þeirra mynda leiðir og vörður nokkurn hóp samgönguminja. Naust úti á Naustanesi [3276-91-92] eru einu sjávarminjarnar sem skráðar voru.

Friðlýstar minjar

Friðlýstar minjar voru skráðar við vettvangsskráninguna. Hluti hinna friðlýstu minja er utan skráningarsvæðisins en var skráður vegna nálægðar við það. Friðlýstar minjar hafa 100m friðhelgunarsvæði út frá ystu mörkum og var það krafa minjavarðar að þar sem 100m friðhelgin kæmi inn á skráningarsvæðið ætti að skrá friðlýstu minjarnar.

Friðlýstar minjar voru skráðar á þremur svæðum: í grennd við bæjarstæði Svelgsár [3276-108 og 109], á Tóftum í Hrísanesi [3276-99-103] og á Bægifótshöfða í Álftafirði [3276-77 og 78]. Allar hinar friðlýstu minjar voru friðlýstar af Matthíasi Þórðarsyni þjóðminjaverði árið 1928, þinglýst 1929. Ástæða friðlýsinganna var í öllum tilfellum umfjöllun um viðkomandi minjar í *Árbók hins íslenska fornleifafélags*; annars vegar grein Matthíasar sjálfs um nokkrar fornmenjar í Snæfellsnessýslu (Matthías Þórðarson 1920) og hins vegar grein Þorleifs Jóhannessonar um eyðibýli og sögustaði í Helgafellssveit (Þorleifur Jóhannesson 1926).

Leiðir

Bílvegurinn sem lagður var um Skógarströnd á fyrri hluta 20. aldar, að miklu leyti ofan í eldri þjóðleið, er skráður undir einu númeri [3276-131]. Vegurinn sjálfur er líklega að litlu leyti orðinn 100 ára, og því ekki skilgreindur sem fornleifar, en það stýttist þó hratt í að hlutar hans nái þeim aldri. Þar sem vegurinn myndaði eina heild þá eru allir bútar hans skráðir í fornleifaskránni til að fá heildarsýn á legu hans innan skráningarsvæðisins. Reiðvegur er merktur inn á herforingjaráðskort frá 1913 og er greinilegt að fyrsti bílvegurinn hefur að miklu leyti verið lagður ofan í hann. Bílvegurinn er því í raun minjar um legu þessarar þjóðleiðar. Ekki er víst hversu gömul þjóðleiðin á herforingjaráðskortinu er, þótt líklegt sé að hún sé víðast hvar í grunninn gömul. Þó eru vísbendingar, t.d. í Fremri-Sneiðingum í Narfeyrarhlíð [3276-69], um að þjóðleiðin hafi breyst í tímans rás, en þar er gamla þjóðleiðin sögð hafa farið niður nokkru sunnar en sýnt er á 1913 kortinu. Í fornleifaskrá er það því svo að leifar eldri bílvegar um sveitina, sem lagður var að miklu leyti ofan á eldri þjóðleið sem merkt er inn á herforingjaráðskortið, voru skráðar undir einu númeri [3276-131], en vísbendingar um reiðleiðir utan vegarins voru skráðar sér. Eru tvö slík tilfelli sem finna mátti í heimildum, hvort sínu megin Álftafjarðar: [3276-69 og 79]. Í Fremri-Sneiðingum [3276-69] sást engin leið, en líklega er mikilli hreyfingu á hlíðinni og breytingum í landslagi þar um að kenna. Víða má greina hugsanlegar gamlar reiðleiðir nálægt núverandi vegi, en hvort um raunverulegar reiðleiðir eða kindagötur er að ræða er í nær öllum tilfellum ómögulegt að segja til um. Hvergi

eru slíkar margfaldar reiðgötur greinanlegar að nær öruggt teljist að um gamla þjóðleið sé að ræða.

Stór hluti samgangna Skógarstrandar við aðra staði var á sjó fram á 20. öld. Helstu frásögur um gamla þjóðleið um svæðið eru í og við Álftafjörð og eru þar misljósar vísbendingar um staðsetningu hennar. Nokkuð öruggt er hvar hún fór niður í Álftafjörð að vestanverðu, og er þar skráður leiðarbútur [3276-79], sem talinn er vera á réttum stað. Leiðin lá síðan í fjörunni, og af augljósum ástæðum varðveitist hún ekki þar. Farið var yfir fjörðinn á fjöru við Vaðilshöfða eða farið inn fyrir ef fara átti á bæi í Álfafirði. Síðan vandast málið því í Eyrbyggju segir: „Í þennan tíma kom Geirríðr, systir Geirröðar á Eyri [Narfeyri], ok gaf hann henni bústað í Borgardal fyrir innan Álftafjörð. Hon lét setja skála sinn á þjóðbraut þvera ok skyldu allir menn ríða þar í gegnum“ (Eyrbyggja saga 1946: 10). Hafa lengi staðið deilur um hvar bær Geirríðar hefur staðið. Eru minjar uppi í Borgardal friðlýstar (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 15) en eru það ekki miklar bæjarminjar, og í raun lítt bæjarlegar, og með ólíkindum að þjóðbraut hafi verið þrædd þarna upp í dalinn, ef yfirleitt voru farnar fjöurnar. Þó segir í örnefnaskrá Narfeyrar að þetta geti gengið upp, því stutt sé niður á þjóðleiðina „þar sem hún hefir líklega alltaf verið“ (Ö-Narfeyri 2003: 7). En ekki er frekari lýsing á hvar sú staðsetning er. Í annarri örnefnaskrá Narfeyrar segir: „Vegurinn liggur talsverðan spöl frá rústinni [í Borgardal], og hefur hann sennilega alltaf verið, þar sem hann nú er“ (Ö-Narfeyri 1936: 8). Í sömu örnefnaskrá er því velt upp að mögulega hafi bær Geirríðar verið niðri á Lyngtanga, sem er skammt suður og niður af Borgardal. Þar séu tóftir sem fundist hafi gólfskán (Ö-Narfeyri 1936: 8). Hvar bær Geirríðar hefur verið verður ekki sagt hér, en ljóst er þó að menn telja að þjóðleið hafi mögulega legið í hlíðinni í austanverðum Álfafirði, en ekki eingöngu í fjörunni.

Lýsing er til á þjóðleiðinni frá 19. öld, þ.e. fyrir vegavæðingu, en hún er ekki nægjanlega ítarleg til að stinga út nákvæma legu leiðarinnar: „Þjóðvegurinn um Skógarströnd liggur strandlengis eftir ströndinni frá Gljúfurá út að Hálsi, þá yfir Setbergsháls hjá Setbergi, Klungurbrekku, Ytraleiti, Narfeyri suður að Álfafirði; síðan fram með firðinum og yfir fjörðinn vestan til við Vaðilshöfða, þar næst út með aftur og út á Krákunes“ (1970: 232). Einnig: „Í austanvert Krákunes er sneiðingur sá, þjóðvegur enn, sem getið er um í Eyrb. 33. kap“ (*Sýslu- og sóknalýsingar* 1970: 224). Niðurstaðan er því sú að þjóðleiðin hefur að öllum líkindum legið að miklu leyti þar sem reiðvegur er sýndur á herforingjaráðskorti frá 1913, og engar greinilegar reiðleiðir eru innan skráningarsvæðisins sem benda til annarrar legu á því svæði. Leiðin lá um

fjörur í Álftafirði, og er þar horfin, en hefur hugsanlega einnig legið í hlíðum, a.m.k. að austanverðu, og þá mögulega á svipuðum slóðum og vegurinn er nú.

Hættumat

Innan skráningarsvæðisins eru 20 minjar metnar í hættu eða mikilli hættu vegna náttúrulegra og/eða viðvarandi þátta. Helsta hættu er vegna rofs, jarðræktar og landbrots, en einnig vegna trjáræktar og vegagerðar.

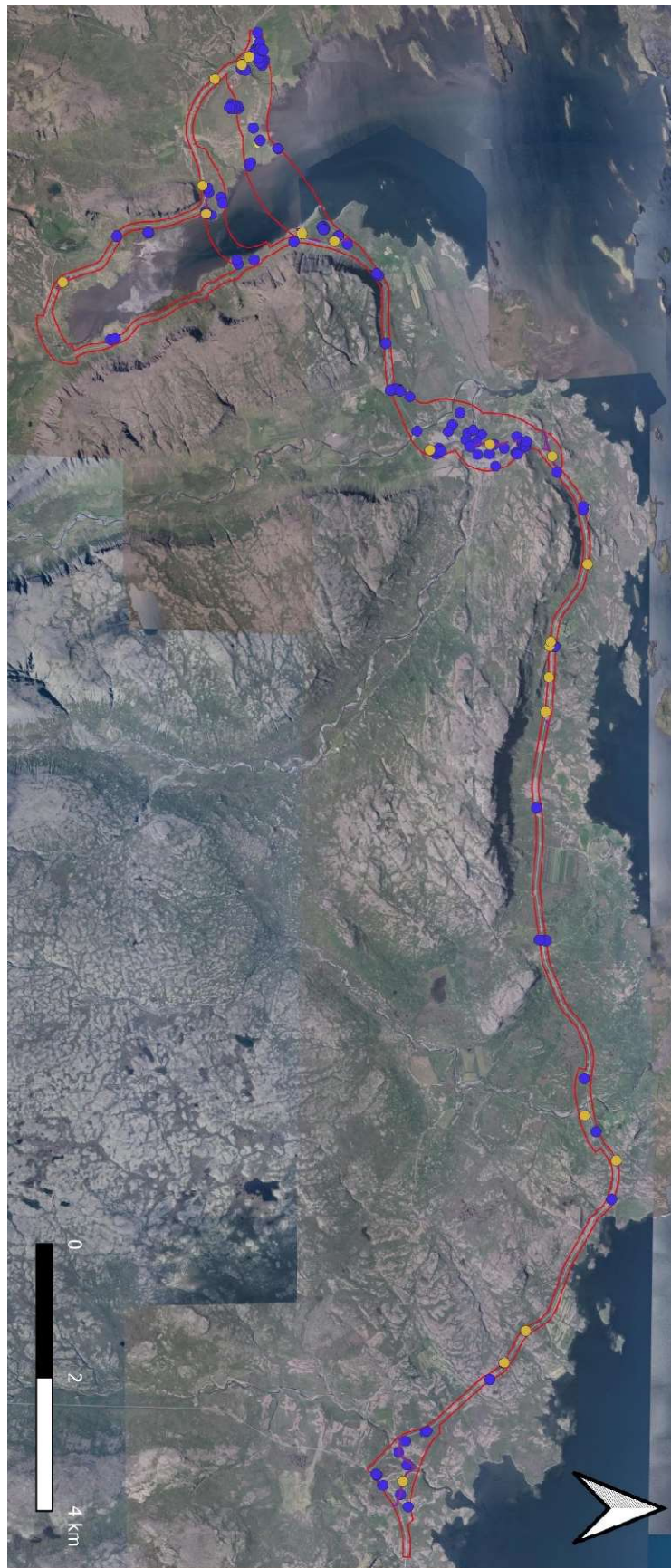
Tafla 1. Hættumat vegna náttúrulegra og/eða viðvarandi þátta.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat
3276-12	Vörðufell	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta vegna rofs
3276-18	Breiðabólstaður	Hóll, náttúrulegt	Óþekkt, útihús	Greinanlegar	Hætta vegna trjáræktar
3276-20	Háls	Garðlag	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta vegna trjáræktar
3276-21	Háls	Garðlag	Óþekkt	Illgreinanlegar	Hætta vegna trjáræktar
3276-22	Háls	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta vegna trjáræktar
3276-38	Ós	Tóft	Óþekkt	Illgreinanlegar	Mikil hættu vegna rofs
3276-60	Narfeyri	Gata	Heimreið	Greinanlegar	Hætta vegna vegagerðar
3276-81	Hrísakot	Heimild, steinalögn	Óþekkt, kuml	Illgreinanlegar	Hætta vegna rofs
3276-91	Hrísar	Tóft	Naust	Greinanlegar	Mikil hættu vegna landbrots
3276-92	Hrísar	Tóft	Naust	Illgreinanlegar	Mikil hættu vegna landbrots
3276-99	Hrísar	Garðlag	Túngarður	Greinanlegar	Hætta vegna rofs
3276-108	Svelgsá	Garðlag	Túngarður	Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar
3276-111	Svelgsá	Garðlag	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta vegna rofs
3276-114	Svelgsá	Garðlag	Óþekkt, túngarður	Illgreinanlegar	Hætta vegna rofs
3276-115	Svelgsá	Hóll	Bæjarhóll	Greinanlegar	Hætta vegna jarðræktar
3276-125	Svelgsá	Heimild, hóll	Bænhús, smiðja	Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar
3276-126	Svelgsá	Dæld	Leið	Greinanlegar	Hætta vegna jarðræktar
3276-127	Svelgsá	Dæld	Leið	Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar
3276-128	Svelgsá	Dæld	Brunnur	Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar
3276-129	Svelgsá	Hóll	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta vegna jarðræktar

Niðurlag

Innan skráningarsvæðisins voru skráðar 131 minjar á 16 jörðum, þar af 126 minjar sem hægt var að staðsetja á vettvangi eða með nokkurri nákvæmni út frá loftmyndum eða kortum. Af 131 minjum eru 20 metnar í hættu vegna náttúrulegra og/eða viðvarandi þátta. Hættumat vegna framkvæmda má sjá í viðauka 2. Fornleifaskráningin tekur til þeirra minja er enn sjást á yfirborði eða þar sem staðsetning jarðlægra horfinna minja er þekkt. Þess ber að geta að minjar geta leynst undir yfirborði þótt þær sjáist ekki ofanjarðar. Þar sem fornleifar koma óvænt í ljós ber að tilkynna fundinn til Minjastofnunar Íslands sem ákvarðar um frekari aðgerðir til björgunar eða verndar minjunum.

Fornleifaskrá

Mynd 1. Yfirlitskort af
skráningarsvæði.
Kortagerð: Ásta
Hermannsdóttir,
loftmynd frá Loftmyndum
ehf.

Rauð lína sýnir afmörkun
skráningarsvæðisins.
Bláir punktar eru
skráðar minjar. Gulir
punktar sýna búta af leið
[3276-131].

Bíldhóll/Lækur

Árið 1937 var nýbýlið Lækur byggt úr Bíldhólslandi. Allar minjar innan landa Lækjar og Bíldhóls eins og þau liggja í dag verða skráðar í fornleifaskrá undir Bíldhól. Í landi Bíldhóls/Lækjar voru skráðar átta minjar.

Bíldhóll-3276-1

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 890m norðaustur af Bíldhóli, um 135m norður af Skógarstrandarvegi, suðaustan í smá grasi grónu holti þar sem fer að halla niður til suðausturs er hrunin varða. Önnur varða er í línu austur af, utan skráningarsvæðisins.

Lýsing

Varðan er mjög illa farin. Grunnflötur er nokkurn veginn ferhyrndur, en þó ansi stór miðað við vörðu, 1,2x1,4m. Hugsanlega gæti því verið um dys eða annars konar mannvirki að ræða. Önnur varða er í línu við þessar minjar, utan skráningarsvæðis. Hæð er einungis um 20cm. Umhverfið er gróið og steinarnir að nokkru leyti yfirgrónir.

Mynd 2. Varða [3276-1], horft til norðvesturs.

Bíldhóll-3276-2

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 680m norðaustur af Bíldhóli, um 96m norðvestur af Skógarstrandarvegi, á austurbrún holts sem gamli vegurinn [3276-131] fór um, er vörðubrot.

Lýsing

Vörðubrotið er mjög hrunið. Grunnflötur þess er um 50x70cm og hæð einungis um 30cm. Sex fléttugrónir steinar virðast vera enn á sínum stað í hleðslunni.

Mynd 3. Varða [3276-2], horft til austurs.

Bíldhóll-3276-3

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 400m norðaustur af Bíldhóli, um 15m suðaustur af Skógarstrandarvegi, á smá grjótbungu á mel sem vegurinn liggur yfir, er vörðubrot.

Lýsing

Ílöng hleðsla, um 80x50cm að grunnfleti og 40cm há, líklega varða. Í hleðslunni sjást tvö umför hleðslu en mosagróið hrun sést til vesturs. Umhverfið er vaxið lyngi og mosa.

Mynd 4. Varða [3276-3], horft til vesturs. Íbúðarhúsið á Bíldhóli sést í baksýn.

Bíldhóll-3276-4

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Á Grjótholti eru tvær vörður. Þetta er sú eystri. Hún er um 230m norðaustur af Bíldhóli og um 29m norðvestur af Skógarstrandarvegi. Umhverfið er vaxið mosa og lyngi.

Lýsing

Varðan er mjög stæðileg, um 1,1m í þvermál að grunnfleti og um 1,4m á hæð. Norðvesturhorn vörðunnar er nokkuð hrúnið. Grjótið í vörðunni er fléttugróið. Halldís Hallsdóttir, ábúandi á Bíldhóli, segist yfirleitt bæta í vörðurnar og laga þegar hún á leið hjá (munnl. heimild: Halldís Hallsdóttir ágúst 2024).

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Utanverðu við lækinn er Fálkaholt, en þar næst fyrir ofan heita Ásar, og enn ofar eru smáholt með tveimur vörðum á, og heitir þar Grjótholt“ (Ö-Bíldhóll 1936: 1).

Mynd 5. Varða [3276-4], horft til suðausturs.

Bíldhóll-3276-5

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Óþekkt

Staðhættir

Vestast á Grjótholti, um 215m norðaustur af Bíldhóli og um 32m norðvestur af Skógarstrandarvegi, 18m suðvestur af vörðu [3276-4], er stæðileg varða á sléttum kletti.

Lýsing

Varðan er um 110x80cm að grunnfleti og um 1,4m á hæð. Varðan er mjög heilleg og greinilegt er að bætt hefur verið við hana í seinni tíð, og reyndist svo vera því Halldís Hallsdóttir, ábúandi á Bíldhóli, segist yfirleitt bæta í vörðurnar og laga þegar hún á leið hjá (munnl. heimild: Halldís Hallsdóttir ágúst 2024). Hleðslan er aðeins ílöng og eins og í smá spíss til vesturs. Hleðslan í þessari vörðu er rúnnaðri en í vörðu [3276-4].

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Utanverðu við lækinn er Fálkaholt, en þar næst fyrir ofan heita Ásar, og enn ofar eru smáholt með tveimur vörðum á, og heitir þar Grjótholt“ (Ö-Bíldhóll 1936: 1).

Mynd 6. Varða [3276-5], horft til vesturs. Íbúðarhúsið á Bíldhóli í baksýn.

Bíldhóll-3276-6

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 45m suður af bústað við Svínafossá, 44m suðaustur af vegi [3276-131] og 23m norður af hugsanlegri vörðu [3276-7] á smá grjótholti er vörðubrot. Svæðið er nokkuð sléttlent en gróðurlítið.

Lýsing

Hugsanlega er þessi varða ekki gömul. Tvær minni og greinilega ungar vörður eru í nágrenninu og voru ekki skráðar. Þessi er þó bæði stærri og botninn gróinn mosa og lyngi, því gæti hún verið eldri í grunninn þótt líklega hafi verið átt við hana í seinni tíð. Hleðslan er hroðvirknisleg og er að mestu úr litlu og meðalstóru grjóti. Grunnflötur er um 1,2x1,3m og hæð um 40cm.

Mynd 7. Varða [3276-6], horft til norðurs.

Bíldhóll-3276-7

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða, grjóthrúga

Staðhættir

Um 255m austur af Vörðufellsrétt (yngri), sunnan Svínafossár, fremst á smá kletti á grjótholti, um 60m suðaustur af gamla veginum [3276-131] er hugsanlega vörðubrot.

Lýsing

Um er að ræða grjóthrúgu um 70x80cm að grunnfleti sem hugsanlega er illa hrunin varða. Grjótið er ekki gróið, en fléttur vaxa á steinum. Hæð er um 50cm. Þótt líklegt sé að fyrirbærið sé ungt er það í nálægð við gömlu leiðina [3276-131] og fær því að njóta vafans.

Mynd 8. Varða [3276-7], horft til norðvesturs.

Bíldhóll-3276-8

Hlutverk: Vað

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á herforingjaráðskorti frá 1913 (mælt 1911) sést vað á Svínafossá skammt neðan núverandi brúar. Lá leiðin [3276-131] þar yfir ána og síðan til vesturs í átt að Vörðufelli. Greinilegir vegslóðar eru beggja vegna árinna og líklega er vaðið notað enn þann dag í dag. Þarna er áin breið og malareyri í miðri ánni.

Mynd 9. Vað [3276-8] á Svínafossá. Horft til norðvesturs.

Vörðufell

Í landi Vörðufells voru skráðar fimm minjar.

Vörðufell-3276-9

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 86m VSV af Vörðufellsrétt (yngri), á lágu grjótholti um 18m sunnan við aðkeyrsluna að réttinni, er varða. Umhverfið er gróið mosa og lyngi.

Lýsing

Varðan er mikið hrunin og einungis um 40cm há. Grunnflötur er um 90x100cm. Botninn er mosagróinn og allt grjót fléttugróið. Grjótið er að mestu smátt og meðalstórt.

Mynd 10. Varða [3276-9], horft til VNV. Vegurinn að Vörðufellsrétt í baksýn.

Vörðufell-3276-10

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

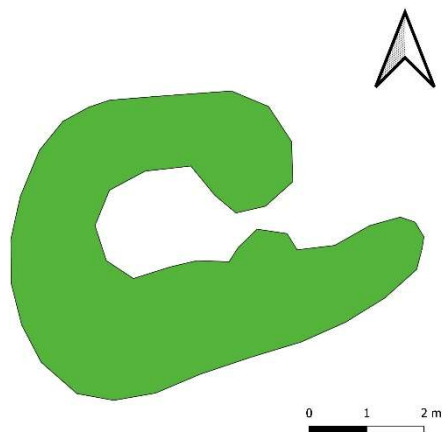
Í grasi gróinni mýri um 23m austur af Skógarstrandarvegi, 1,12km austur af Vörðufelli, er ógreinileg tóft. Skurður er á milli tóftarinnar og vegarins. Svæðið er sléttlent en þýft.

Lýsing

Tóftin er ógreinileg en virðist vera einföld, um 7x5m að utanmáli og snýr austur-vestur. Op er til austurs. Suðurveggurinn nær aðeins austur fyrir opið. Liturinn á gróðrinum á tóftinni sker sig úr og því er talið líklegt að um tóft sé að

Mynd 11. Tóft [3276-10], horft til vesturs.

Mynd 12. Uppmæling af tóft [3276-10].

ræða en ekki náttúrumyndun, en svo gæti þó verið. Hæð veggja er um 20-60cm og breidd þeirra um 1,5m. Hugsanlegt er að lengingin á suðurveggnum tilheyri öðru rými sem ekki sést meira af, og að tóftin hafi þá verið tvöföld og lengri til austurs. Hlutverk er óljóst, en gæti verið heystæði.

Vörðufell-3276-11

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Þúst, náttúrumyndun

Staðhættir

Um 22m austur af Skógarstrandarvegi, um 1,12km austur af Vörðufelli og 36m NNV af tóft [3276-10] er ógreinileg þúst.

Lýsing

Þústin er dálítil hækkun í landinu en engar greinanlegar útlínur eru þannig að hægt sé að segja með vissu að um tóft sé að ræða.

Svæðið er mjög þýft og sést hér ein og ein bein lína í þýfinu. Liturinn á gróðrinum

sker sig úr, líkt og á tóft [3276-10], og vegna nálægðar við hana er möguleiki á að hér sé um

aðrar álíka minjar að ræða, bara orðnar ógreinilegri. Hugsanlega gæti þetta þó verið náttúrulegt.

Mynd 13. Þúst [3276-11], horft til suðurs.

Vörðufell-3276-12

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Hættumat: Hætta vegna rofs

Staðhættir

Suðaustan við svokallaða Kotmýri, utan í holti, í smá halla í átt að Skógarstrandarvegi, um 15m austur af veginum er tóft. Rofabærð meðfram vegi nær nánast alveg að tóftinni.

Lýsing

Tóftin er ólöguleg og sigin.

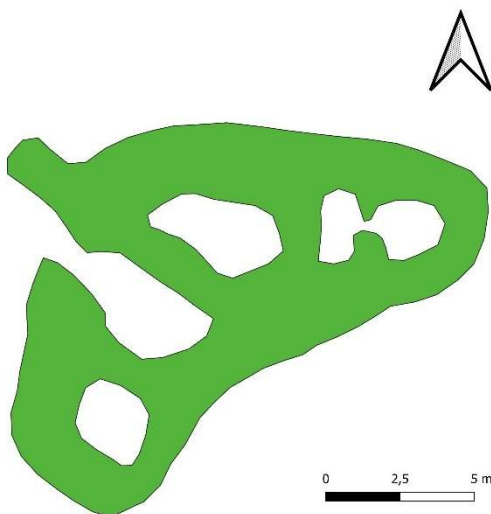
Tóftin virðist fimm hólfa og er

utanmál hennar um 18x11m.

Hólfir raða sér nokkurn veginn

Mynd 14. Tóft [3276-12], horft til suðvesturs. Skógarstrandarvegur í baksýn.

Mynd 15. Uppmæling af tóft [3276-12].

langsum, en tóftin er þínu skökk og snýr austur-suðvestur. Op er á tóftinni rétt vestan við miðju, til norðvesturs. Hæð veggja er um 30-80cm og breidd þeirra mest um 2m. Tóftin er mjög gróin, aðallega mosa og grasi og það er aðeins blautt norðan í henni og við hana. Aðeins finnst fyrir grjóti í veggjum, sér í lagi í milliveggjum á tveimur stóru hólfunum fyrir miðju.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Út undir ánni, niður af hvamminum, er langt holt nefnt Elliás, og er smámýri fyrir innan ásin, kölluð Kotmýri“ (Ö-Vörðufell 1936: 4).

Vörðufell-3276-13

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Á sléttum kletti, skammt austur af leið [3276-131], um 42m suðvestur af Skógarstrandarvegi og um 830m suðaustur af Keisbakka er varða. Svæðið er að mestu gróðurvana en smávegis mosi og lyng vaxa hér og þar.

Lýsing

Varðan, sem stendur við leið [3276-131] og hefur líklega vísað þar veginn í gegnum lítið klettaskarð, er um 80x100cm að grunnfleti. Líklegt er að átt hafi verið við hana í seinni tíð og smærri steinum bætt ofan á, en stærri steinar eru neðar í hleðslunni og virðast þeir eldri. Hæð vörðunnar er um 70cm.

Mynd 16. Varða [3276-13], horft til vesturs. Hluti af leið [3276-131] sést til hægri á myndinni.

Valshamar

Í landi Valshamars voru skráðar tvær minjar.

Valshamar-3276-14

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 1,15km austur af Valshamri, um 13m norður af vegi, í gróðurlitlu sléttlendi, uppá smá kletti er varða. Umhverfið austan vörðunnar er raskað en smá lyngmói er vestan við.

Lýsing

Meint varða er meira hrúga en hleðsla, en grunnhleðslan er þó nokkuð regluleg. Hugsanlega er hér um að ræða leifar vörðu sem er gömul í grunnin en hefur verið átt við eða bætt ofan á í seinni tíð. Hugsanlegt er þó að varðan sé öll ung og flokkist ekki til fornleifa. Hún stendur þó skammt frá þar sem leið [3276-131] lá um svæðið. Grunnflöturinn er um 90x100cm. Grjót er frekar bert og lítið fléttugróið. Hæð er um 60cm.

Mynd 17. Varða [3276-14], horft til vesturs.

Valshamar-3276-15

Hlutverk: Kennimark

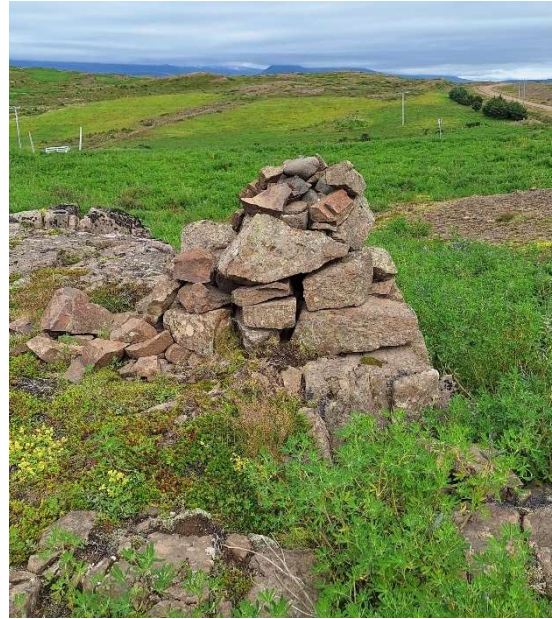
Tegund: Varða

Staðhættir

Á smá kletti, um 5m norður af Skógarstrandarvegi, á hæð sunnan Valshamars, er varða. Gras, mosi og lyng vex á klettinum og lúpína í næsta umhverfi.

Lýsing

Varðan er mögulega ung en þó er allt grjót í henni neðan við miðju fléttuvaxið og mögulega eldra. Varðan stendur við smá útskot á veginum og líklegt er að gestir á ferð um svæðið stoppi þarna við og hafi mögulega átt við eldri vörðu. Grunnflötur vörðunnar er um 90x100cm og hæð hennar er um 90cm. Grjótið efst er smærra og ýtir undir þann möguleika að varðan geti verið eldri í grunnin en að átt hafi verið við hana í seinni tíð, frekar en að hún sé öll ung.

Mynd 18. Varða [3276-15], horft til austurs.

Breiðabólsstaður

Í landi Breiðabólsstaðar voru skráðar þrjár minjar.

Breiðabólsstaður-3276-16

Hlutverk: Kennimark

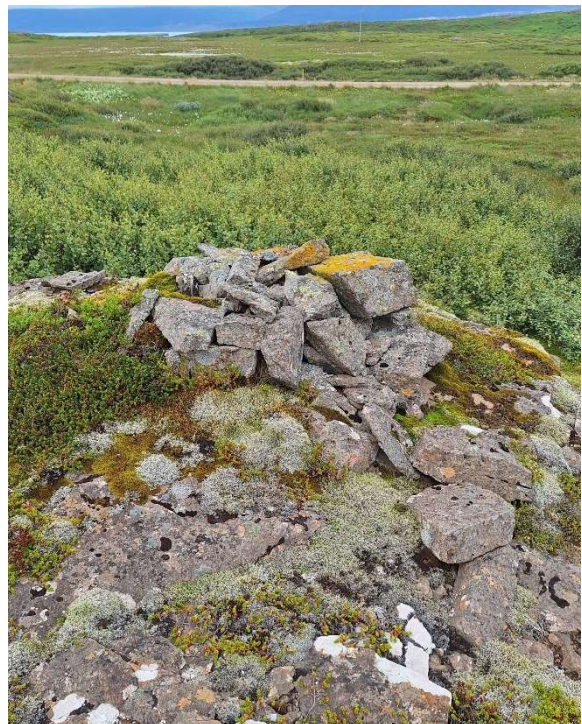
Tegund: Varða

Staðhættir

Á smá klettaholti um 47m suður af Skógarstrandarvegi og um 2km norðaustur af núverandi bæjarstæði Breiðabólsstaðar er varða. Varðan er umlukin lágvöxnum birkiskógi.

Lýsing

Varðan er nokkuð hrunin og virðist gömul. Grunnflötur er um 90x100cm og hæð vörðunnar er um 50cm. Varðan virðist hlaðin úr stærra grjóti að utan en fyllt með minna grjóti að innan. Steinar eru fléttugrónir og botn mosagróinn.

Mynd 19. Varða [3276-16], horft til norðurs.

Breiðabólstaður-3276-17

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Heimild, niðurgröftur

Staðhættir og lýsing

Í mýri skammt norður af Skógarstrandarvegi, beint norður af gamla bæjarstæðinu á Breiðabólstað og kirkjunni er mýri. Í mýrinni voru skv. örnefnaskrá mógrafir. Svæðið er gróið störum, lyngi og kjarri og erfitt að greina grafirnar en þó eru óljósar vísbendingar um þær á svæðinu. Hnitpunktur var tekinn á vettvangi þar sem greina mátti beinar línur í mýrinni, en einungis um 20cm djúpar og því ekki sérlega greinilegar. Vegna gróðurs var ekki hægt að greina þær á stærra svæði. Grafirnar eru heldur ekki greinanlegar á gömlum loftmyndum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Þar mun venjulega vera kallað Suðurtún og Norðurtún. Norðan við túnið er hinn nýgerði vegur, sem lagður var í gegnum túnjaðar túnsins. Norðan við veginn er mýri með skógarrunnum. Þar voru mógrafir“ (Ö-Breiðabólstaður (e.d.): 1).

Mynd 20. Yfirlitsmynd yfir svæðið þar sem mógrafir [3276-17] hafa verið. Horft til vesturs.

Breiðabólstaður-3276-18

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Hóll, náttúrulegt

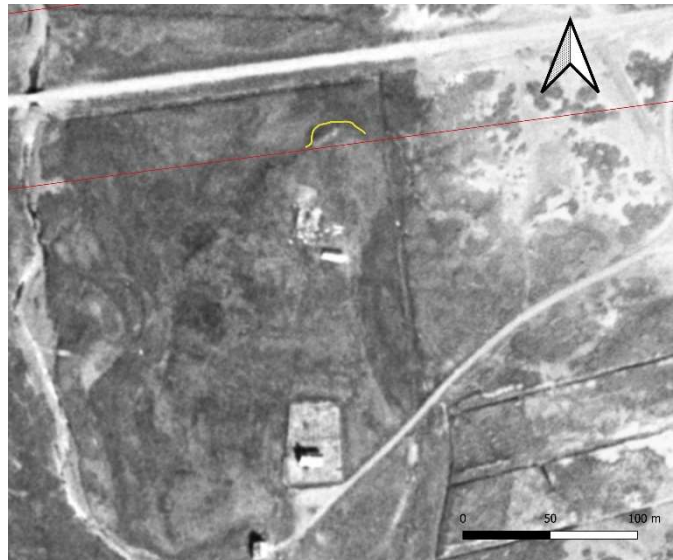
Hættumat: Hætta vegna trjáræktar

Staðhættir

Rúmlega 30m suður frá Skógarstrandarvegi og um 195m norður af kirkjunni á Breiðabólstað er mjög grænn og hár hóll, í útjaðri gamla túnsins.

Lýsing

Hóllinn er mjög greinilegur, rúmlega 2m hár sé staðið norðan við hann, og teygir sig áfram suðureftir. Í raun er um hólenda að ræða og hefur hann verið norðurendi gamla túnsins m.v. túnakort frá 1917-1919. Ekki er merkt inn hús á þessum stað á túnakortinu en þar sem Breiðabólsstaður á sér mjög langa sögu er ekki ólíklegt að leifar einhverra útihúsa geti leynst í hólnum. Þó sést ekki móta fyrir mannvirkjum, enda svæðið mjög gróið. Trjám hefur verið plantað í brekku hólsins.

Mynd 21. Afmörkun á hól [3267-18] ofarlega á mynd með gulri línu. Rauða línan sýnir afmörkun skráningarsvæðisins. Neðst á myndinni sést kirkjustæðið og gamla bæjarstæðið á Breiðabólsstað. Loftmynd frá 1979 sést undir.

Mynd 22. Hóll [3276-18] sést hér í dálitilli fjarlægð vinstra megin við miðja mynd. Skógarstrandarvegur sést til hægri. Gamli bærinn á Breiðabólsstað stóð aðeins út af myndinni til vinstri. Horft til vesturs.

Drangar

Í landi Dranga voru skráðar einar minjar.

Drangar-3276-19

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Rúmlega 1km SSV af Dröngum, austarlega á lágu holti, um 18m sunnan við Skógarstrandarveg er vörðubrot. Holtið er eð mestu gróðurvana en gróið dálitlu af lyngi, mosa og ljónslöpp.

Lýsing

Varðan er mjög hrunin og lág. Þrír flatir steinar í röð sjást í botnhleðslu, annars er mest megnis um hrun að ræða. Grunnflötur vörðunnar er um 1,1x0,6m og hæð um 30cm. Vörðubrotið er að hluta gróið mosa.

Mynd 23. Varða [3276-19], horft til suðurs.

Háls

Í landi Háls voru skráðar þrjár minjar.

Háls-3276-20

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Hættumat: Hætta vegna trjáræktar

Staðhættir

Um 270m suðaustur af Hálsi og 12m austur af Hálslæg, 18m norður af Skógarstrandarvegi er garðlag samsíða veginum. Tré hafa verið gróðursett norðan og austan við garðlagið.

Lýsing

Garðlagið er nokkuð greinilegt á um 60m kafla. Hugsanlegt er að það nái lengra austur, vísbending er um það á loftmynd og hægt að merkja það óglöggð á vettvangi. Var sú mögulega viðbót teiknuð upp sem lína í landupplýsingagögnum. Garðlagið er mest um 1m hátt og að jafnaði um 1m breitt. Hlutverk garðlagsins er óþekkt, en tóft [3276-22] stendur við það. Garðlagið virðist sums staðar tvöfalt en hryggurinn nær veginum er með ljósleiðaramerkingu og því líklega til kominn vegna slíkra framkvæmda.

Mynd 24. Garðlag [3276-20], horft til austurs upp brekkuna frá Hálslæg.

Háls-3276-21

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

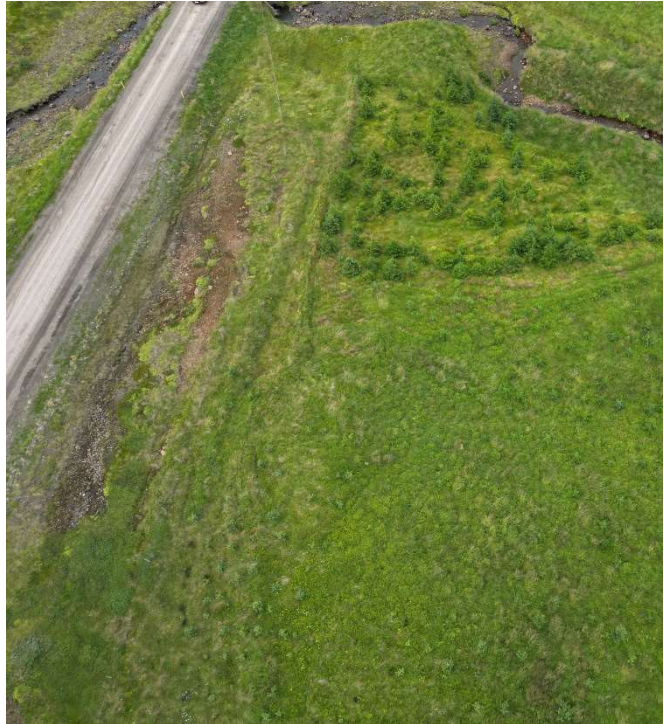
Hættumat: Hætta vegna trjáræktar

Staðhættir

Um 5m austur af tóft [3276-22] og 2,5m norður af garðlagi [3276-20] er mögulega garðlagsbútur.

Lýsing

Búturinn gæti tilheyrt garðlagi [3276-20], en þó er ekki vísbending um beygju á því garðlagi sem væri í samræmi við þessa viðbót. Garðlagið er um 4m langt, snýr norður-suður, og um 1,5m breitt. Garðlaginu svipar til garðlags [3276-20] að öðru leyti en er ógreinilegra, enda kafvaxið í gróður.

Mynd 25. Drónamynd af minjum [3276-20-22], horft til vesturs. Garðlag [3276-20] liggur samsíða Skógarstrandarvegi.

Háls-3276-22

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

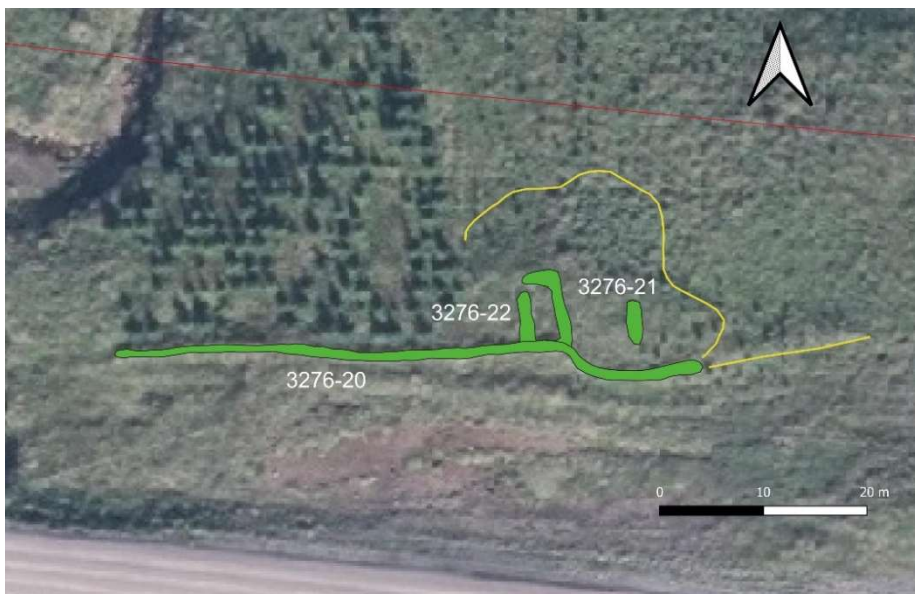
Hættumat: Hætta vegna trjáræktar

Staðhættir

Á smá grösugum hól, um 300m suðaustur af Hálsi, rétt rúmlega 20m norður af Skógarstrandarvegi, áfast garðlagi [3276-20] er tóft. Svæðið er mjög gróið grasi, mosa og elftingu.

Lýsing

Tóftin er áföst garðlagi [3276-20] og myndar það suðurvegg hennar. Tóftin er einföld, um 7x5m að utanmáli og 5x2m að innanmáli. Op er við norðurgafl til vesturs. Ekki finnast merki um grjót í veggjum, en tóftin er mjög gróin. Veggir eru um 50cm háir og um 1,5m breiðir. Hugsanlega er meiri mannvist við tóftina, sér í lagi austan við en erfitt er að greina það vegna gróðurs.

Mynd 26. Uppmæling af minjum [3276-20-22]. Gul lína norðan við minjarnar sýnir afmörkun hólsins sem tóft [3276-22] stendur á. Lína frá garðlagi og til austurs sýnir mögulega lengri legu garðlags [3276-20], sem ekki var greinanleg á vettvangi en sést á loftmyndum.

Straumur

Í landi Straums voru skráðar þrjár minjar.

Straumur-3276-23

Hlutverk: Kennimark

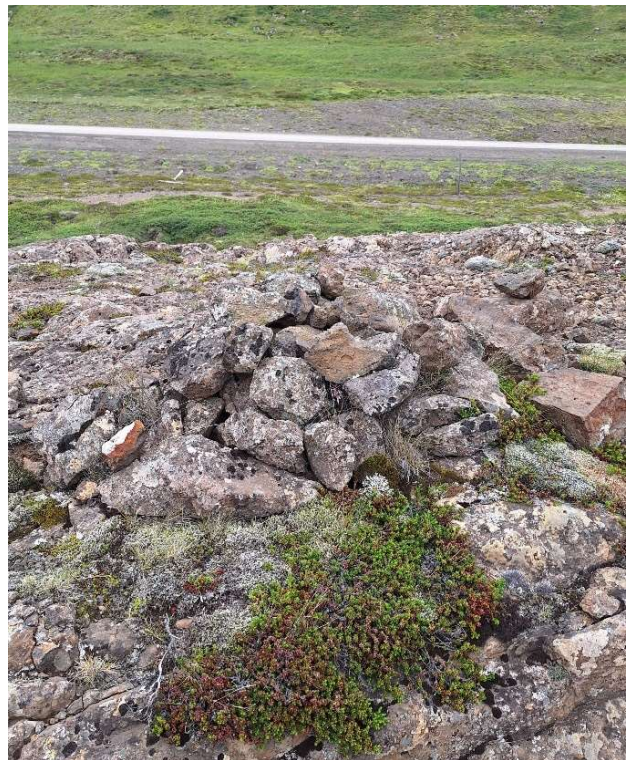
Tegund: Varða

Staðhættir

Á klettaholti um 508m austur af Straumi, um 58m austur af vörðu [3276-24] og um 30m norður af vegi er vörðubrot. Umhverfið er að mestu gróðursnautt en að einhverju leyti gróið mosa og lyngi.

Lýsing

Vörðubrotið er um 70x80cm að grunnfleti og um 30cm hátt. Greinilegt er að nokkuð hefur verið átt við vörðuna í seinni tíð, bæði tekið úr og bætt í, en botn hennar virðist gamall. Neðstu steinarnir eru mosagrónir og hefur ekki verið hreyft við þeim.

Mynd 27. Varða [3276-23], horft til suðurs.

Straumur-3276-24

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Vestarlega á klettaholti um 450m austur af Straumi, um 45m norður af vegi er varða. Svæðið er gróið lyngi, mosa og smá grasi.

Lýsing

Varðan er nokkuð hrúrin, en þó um 50cm á hæð. Grunnflötur vörðunnar er um 1x0,9m og virðist nær hringlaga. Grjótið í vörðunni er fléttugróið og botn hennar er mosagróinn.

Mynd 28. Varða [3276-24], horft til vesturs. Skógarstrandarvegur sést uppi í vinstra horninu.

Straumur-3276-25

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 345m SSV við bæjarstæði Straums, um 27m suðaustan vegar, vestan í smá mel, er stór varða. Melurinn er mikið til gróðurvana en á honum vex smá lyng, mosi, gras og ljónslöpp.

Lýsing

Varðan er stæðileg, um 1,3m á hæð. Grunnflötur er um 1,1x1,1m. Í hleðslunni sjást a.m.k. 10 umför og er varðan að miklu leyti hlaðin úr flötu grjóti. Allt grjót er fléttugróið og virkar óhreyft. Lítið hefur hrunið úr vörðunni og því verður hún að teljast heilleg. Hlutverk vörðunnar er óljóst.

Mynd 29. Varða [3276-25], horft til norðurs.

Ós

Í landi Óss voru skráðar 16 minjar.

Ós-3276-26

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 530m austur af Ósi, vestan í grjótholti í Rjúphólum, um 73m norður af vörðu [3276-29] og 58m austur af Skógarstrandarvegi er vörðubrot. Svæðið er gróðurlaust að mestu.

Lýsing

Vörðubrotið er lélegt og hrunið, hugsanlega ekki mjög gamalt. Svæðið er gróðurvana og því er erfitt að nota gróður til að aldursgreina vörðuna. Grunnflötur er um 60x50cm og hæð um 40cm.

Mynd 30. Varða [3276-26], horft til suðurs.

Ós-3276-27

Hlutverk: Kennimark

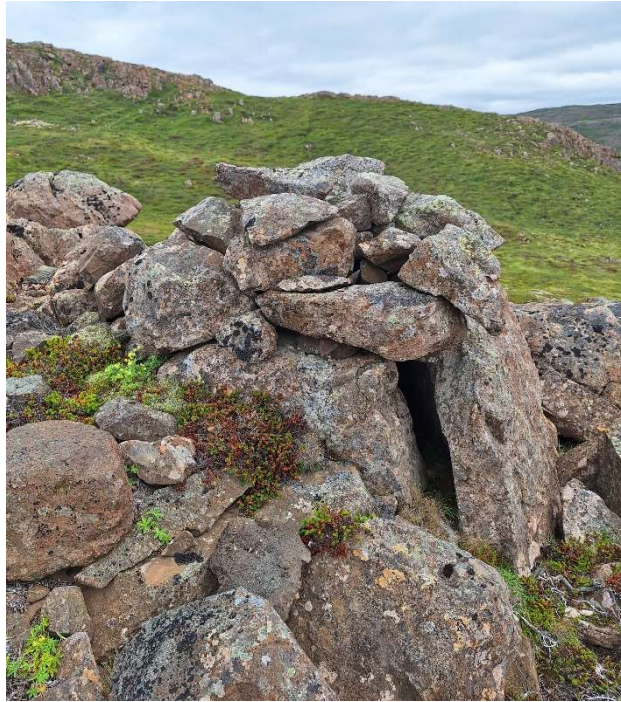
Tegund: Varða

Staðhættir

Um 600m austur af Ósi, ofarlega á grjótholti í Rjúphólum, um 75m ASA af vörðubroti [3276-26] er varða.

Lýsing

Varðan er um 1,2x1m að grunnfleti og um 80cm há. Hún er hlaðin ofan á stóran stein. Hrun sést í kring en varðan hefur líklega verið nokkuð stór og sést víða að, enda gott útsýni frá þessum stað. Allir steinar eru fléttugrónir, en umhverfið er gróðurvana.

Mynd 31. Varða [3276-27], horft til suðausturs.

Ós-3276-28

Hlutverk: Refagildra

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Um 630m austur af Ósi, um 85m ANA af vörðubroti [3276-29], í suðurhlíð Rjúphóla, er líklega refagildra í gróinni grjóturð.

Lýsing

Grjóthleðslan er um 1,6x1,1m að grunnfleti og er líklega alveg samfallin refagildra. Op hefur verið á gildrunni til NNV. Hæð hleðslunnar er um 40cm. Mosi er farinn að vaxa ofan á hleðslunni.

Mynd 32. Refagildra [3276-28], horft til suðurs.

Ós-3276-29

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Á gróðurlitlu grjótholti rúmlega 30m ofan, austan, við veg, um 550m austur af Ósi, er vörðubrot.

Lýsing

Vörðubrotið er mjög lágt, nær alveg hrúnið og nokkuð gróið. Fléttur vaxa á öllum steinum og botn er mósagróinn. Grunnflötur er um 80x60cm og hæð vörðubrotsins einungis um 30cm.

Mynd 33. Varða [3276-29], horft til vesturs.

Ós-3276-30

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Um 119m austur af Skógarstrandarvegi, uppi á Njósnaðhamri, á sléttum mólendisflata, um 3m austur af [3276-31] er hleðsla.

Lýsing

Hleðslan er nær þríhyrningslaga, en þó gæti gróður afmyndað upphaflegt form. Hleðslan er um 1,5x1,1m að grunnfleti og mest um 20cm há. Tvö umför hleðslu sjást þar sem mest er, en það neðra alveg yfirgróið. Minjarnar eru grónar grasi og mosa að hluta. Gæti verið botn stórrar vörðu eða annars konar hleðsla, hugsanlega dys.

Mynd 34. Hleðsla [3276-30], horft til suðurs.

Mynd 35. Hleðslur [3276-30 og 31] í forgrunni, varða [3276-32] í baksýn. Horft til vesturs.

Ós-3276-31

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Um 116m austur af Skógarstrandarvegi, uppi á Njósnaðhamri, á sléttum mólendisflata, um 3m vestur af [3276-30] og 28m NNA af vörðu [3276-32] er hleðsla.

Lýsing

Hleðslan er nærri því að vera hringlaga, en þó ekki alveg. Hún er um 1,2m í þvermál og er hæð hleðslunnar um 20cm. Mest sést í tvö umför hleðslu, en neðra umfarið er alveg sokkið í gróður. Eins og með [3276-30] gæti hér verið um botn vörðu að ræða eða eitthvað annað, t.d. dys.

Mynd 36. Hleðsla [3276-31], horft niður og til austurs.

Ós-3276-32

Hlutverk: Kennimark

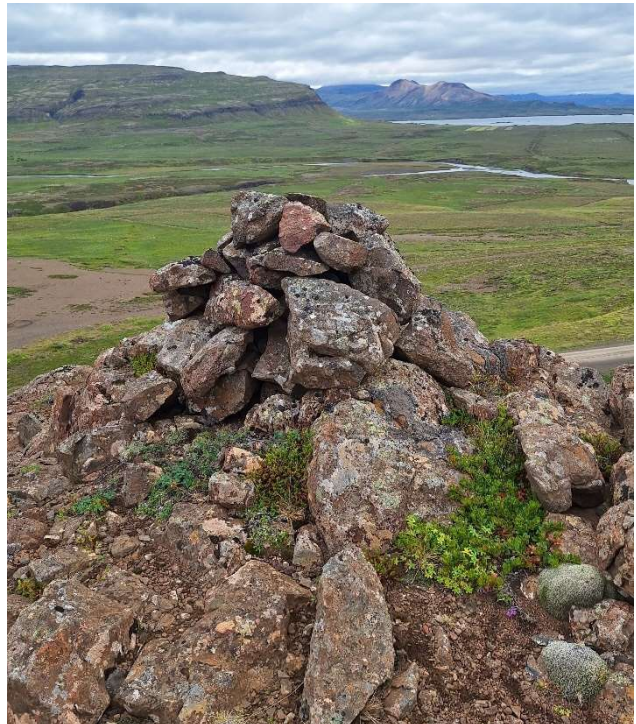
Tegund: Varða

Staðhættir

Um 700m austur af Ósi, framarlega á brún Njósnaðhamars, ofan við Skógarstrandarveg, er varða. Svæðið er að mestu gróðursnautt en gróið smávegis lyngi, mosa og grasi.

Lýsing

Varðan er þokkalega stöndug. Grunnflötur hennar er um 1,1x0,7m og hæð um 90cm. Eitthvað hrun er sjáanlegt í kringum vörðuna. Steinarnir í vörðunni eru fléttugrónir.

Mynd 37. Varða [3276-32], horft til vesturs.

Ós-3276-33

Hlutverk: Kennimark

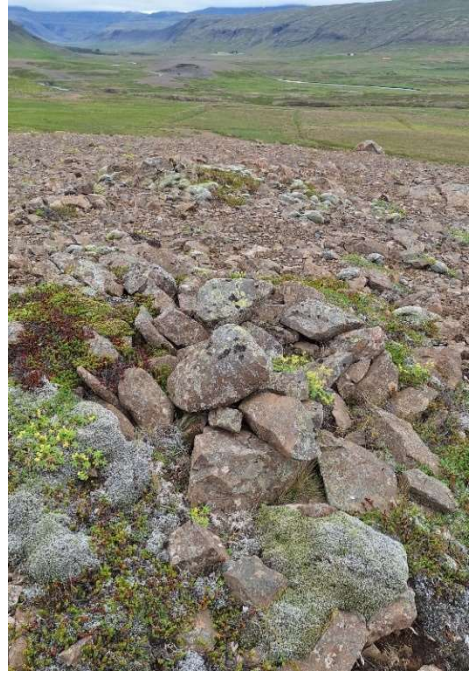
Tegund: Varða

Staðhættir

Á háu holti sunnan heimreiðarinnar að Ósi, um 115m suðaustur af heimreiðinni og 75m suðvestur af Skógarstrandarvegi, í gróðurvana umhverfi, er vörðubrot.

Lýsing

Vörðubrotið er mjög hrunið og óglögg. Grunnflötur þess er um 1,1x1,2m og hæð um 40cm. Grjót er allt fléttugróið og botn vörðubrotsins er mosavaxinn.

Mynd 38. Varða [3276-33], horft til suðvesturs.

Ós-3276-34

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á örnefnakorti sem gert var vegna deilna um landamerki á milli Óss og Setbergs, og er dagsett 1. desember 1985, eru merktar inn meintar staðsetningar á vörðum, eftir frásögn Jóns Jónssonar. Lenda fjórar þeirra innan skráningarsvæðisins. Ekki fundust leifar af vörðum á þessum stöðum við vettvangsskráningu. Þessi varða er sú austasta, sú eina austan Skógarstrandarvegar. Nokkurrar skekkju gæti gætt í hnitpunkti og í raun er staðsetningi á kortinu einnig óviss þar sem um „meintar“ staðsetningar er að ræða.

Ós-3276-35

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á örnefnakorti sem gert var vegna deilna um landamerki á milli Óss og Setbergs, og er dagsett 1. desember 1985, eru merktar inn meintar staðsetningar á vörðum, eftir frásögn Jóns Jónssonar. Lenda fjórar þeirra innan skráningarsvæðisins. Ekki fundust leifar af vörðum á þessum stöðum við vettvangsskráningu. Þessi varða er sú nyrsta og er staðsetningin um 70m VSV af Skógarstrandarvegi. Nokkurrar skekkju gæti gætt í hnitpunkti og í raun er staðsetningi á kortinu einnig óviss þar sem um „meintar“ staðsetningar er að ræða.

Ós-3276-36

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á örnefnakorti sem gert var vegna deilna um landamerki á milli Óss og Setbergs, og er dagsett 1. desember 1985, eru merktar inn meintar staðsetningar á vörðum, eftir frásögn Jóns Jónssonar. Lenda fjórar þeirra innan skráningarsvæðisins. Ekki fundust leifar af vörðum á þessum stöðum við vettvangsskráningu. Þessi varða er á milli [3276-35] og [3276-37], um 245m vestur af Skógarstrandarvegi, skammt vestan við gömlu leiðina [3276-131]. Nokkurrar skekkju gæti gætt í hnitpunkti og í raun er staðsetningi á kortinu einnig óviss þar sem um „meintar“ staðsetningar er að ræða.

Ós-3276-37

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á örnefnakorti sem gert var vegna deilna um landamerki á milli Óss og Setbergs, og er dagsett 1. desember 1985, eru merktar inn meintar staðsetningar á vörðum, eftir frásögn Jóns Jónssonar. Lenda fjórar þeirra innan skráningarsvæðisins. Ekki fundust leifar af vörðum á þessum stöðum við vettvangsskráningu. Þessi varða er syðst, staðsett um 10m norður af bökkum Setbergsár, skammt vestur af leið [3276-131]. Nokkurrar skekkju gæti gætt í hnitpunkti og í raun er staðsetningi á kortinu einnig óviss þar sem um „meintar“ staðsetningar er að ræða.

Ós-3276-38

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta vegna rofs

Staðhættir

Á uppblásnu svæði í halla frá mýri niður að Setbergsá, um 45m norður af ánni, og um 380m vestur af Skógarstrandarvegi, er möguleg tóft.

Lýsing

Tóftin er mjög óljós og gæti verið um náttúrumyndun að ræða, en vegna þess hve tóftin og umhverfið er illa farið af uppblæstri, sér í lagi að innanverðu, er erfitt að setja til um það með fullri vissu. Tóftin er um 5x5m að umfangi og op er á henni til norðurs. Veggjahæð er um 20-60cm og breidd veggja um 1,5m. Steinar sjást hér og þar í meintum veggjum í rofsárum, en engin eiginleg hleðsla er greinanleg.

Mynd 39. Tóft [3276-38], horft til suðurs. Eins og sést er tóftin mjög illa farin af vindrofi.

Ós-3276-39

Hlutverk: Óþekkt, stekkur

Tegund: Tóft

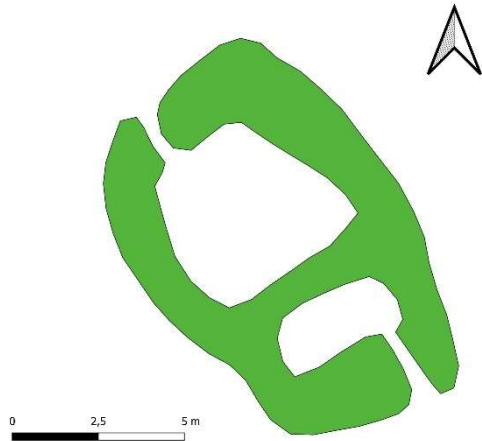
Staðhættir

Nyrst í grashvilft sem kallast Snoppa, og er á milli Skógarstrandarveggar og Sandhóls, er tóft um 100m vestur af veginum. Lækur rennur í gegnum Snoppu og er tóftin um 50m austur af honum. Umhverfið er grasi grónir mór og er tóftin í smá halla til vesturs.

Lýsing

Tóftin er tvískipt, um 12x8m að utanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Hugsanlega er um stekkjartóft að ræða. Nyrðra hólfið er um 5m í þvermál en það syðra mun minna, um 4x2m. Op

er á nyrðra rýminu til norðurs og á syðra rýminu til suðurs. Tóftin er mjög grasi gróin en veggir eru nokkuð háir, um 40-110cm, þótt þeir séu farnir að síga. Breidd veggja er mest um 2m. Mjög líklegt er að tóftin sem nú sést sé yngsta notkunarsteið staðarins, en eldri mannvist virðist kíkja undan veggjum, sér í lagi við vesturhlið.

Mynd 40. Uppmæling af tóft [3276-39].

Mynd 41. Tóft [3276-39], horft til suðurs.

Ós-3276-40

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgroftur

Staðhættir

Um 145m suður af tóft [3276-39], í grashvilft sem kallast Snoppa, á milli Skógarstrandarveggar og Sandhóls, í mýrlendi sem hallar aðeins til vesturs, eru mógrafir. Lækur rennur við norðurenda grafanna.

Lýsing

Mógrafirnar eru mjög greinilegar, um 20x25m að umfangi og að jafnaði um 80-100cm djúpar, en mest um 1,5m við austurbakka þar sem grafirnar eru grafnar inn í smá brekku. Grafirnar eru mjög grónar mýragróðri. Bleyta sést hér og þar.

Mynd 43. Mógrafir [3276-40] fyrir miðri mynd, Skógarstrandarvegur til hægri á myndinni. Norður er upp.

Mynd 42. Mógrafir [3276-40], horft til vesturs.

Ós-3276-41

Hlutverk: Vað

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á herforingjaráðskorti (1913, mælt 1911) sést þjóðleiðin liggja vestar en vegurinn liggur nú. Var vað á Setbergsánni þar sem leiðin fór yfir ána. Nákvæm staðsetning vaðsins er ekki þekkt en heimildamaður sagði það hafa verið nær fossinum en núverandi brú (munnl. heimild: María Guðmundsdóttir, ágúst 2024). Settur var hnitpunktur í landupplýsingagögn út frá þeirri lýsingu og staðháttum. Nokkurrar skekkju getur því gætt varðandi nákvæma staðsetningu.

Mynd 44. Líklegt svæði í Setbergsá fyrir vað [3276-41], horft til NNV.

Klungurbrekka

Í landi Klungurbrekku voru skráðar 11 minjar.

Klungurbrekka-3276-42

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Steinalögn

Staðhættir

Á örföka mel, í örlitlum halla til austurs, norður af námu í Sandhól, um 100m vestur af Setbergsá og 65m NNV af Skógarstrandarvegi, er ógreinileg steinalögn.

Lýsing

Um er að ræða grjótdreif sem er um 1,2x3m að umfangi. Engin álíka grjótdreif er í nágrenninu og því sker hún sig úr umhverfinu. Engin klár merki eru þó um hleðslu. Hér gæti verið um alhrunda vörðu eða leifar af dys að ræða. Svæðið er gróðurvana.

Mynd 45.
Steinalögn/grjótdreif
[3276-42], horft til
norðurs.

Klungurbrekka-3276-43

Hlutverk: Óþekkt

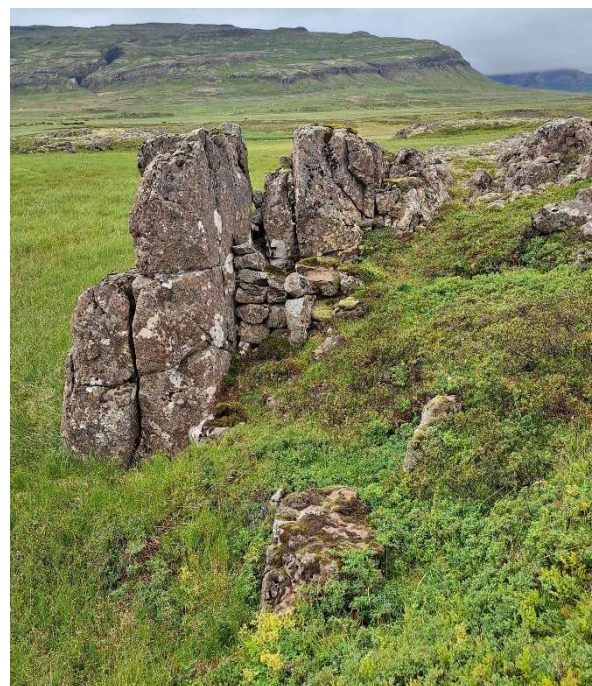
Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Norðan í nokkuð stórum steini, í viki á milli melása, um 170m NNV af Skógarstrandarvegi, 180m vestur af Setbergsá og 110m VNV af steinalögn [3276-42] er hleðsla. Lynggróður og grjót er norðan við.

Lýsing

Hleðsla með órætt hlutverk er hlaðin utan í nokkuð stóran klett, innan á klettinn ef hægt er að segja svo. Helst dettur manni í hug einhvers konar skjól. Hleðslan er um 1,5x1,5m að umfangi í botninn og mest um 20-40cm há, eða 2-3 umför, en hærri í austurhorni, þar sjást um sjö umför hleðslu.

Mynd 46. Hleðsla [3276-43], horft til vesturs.

Klungurbrekka-3276-44

Hlutverk: Kennimark, dys

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Á lágu melholti skammt frá Setbergsá, um 45m suður af ánni og um 800m SSA af Ósi er hleðsla. Svæðið er gróðursnautt en lynggróður vestur og norður af.

Lýsing

Hleðslan er stór, grunnflöturinn um 1,7x1,4m og hæð um 60cm. Eitthvað hrun er sjáanlegt í kring. Grjót er fléttugróið og nokkur hluti hleðslunnar er yfirgróinn mosa og lyngi. Hér gæti verið um stóra vörðu eða dys að ræða.

Mynd 47. Hleðsla [3276-44], horft til norðurs.

Klungurbrekka-3276-45

Hlutverk: Óþekkt, dys

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Á melholti við mýrarjaðar, um 1,08m NNV af Klungurbrekku og um 190m norðvestur af mógröfum [3276-46] er hleðsla. Svæðið er sléttlent en mjög rofið og einungis gróið lyngi og mosa hér og þar.

Lýsing

Hleðslan er um 2,2x1,6m að umfangi og snýr NNV-SSA. Hæð hleðslunnar er mest um 30cm. Hleðslan er ávalur sívalningur, útlínuhleðslan er nokkuð greinileg. Minna grjót er inni og stór steinn yst til NNV. Hleðslan er ógreinilegri til SSA. Svæðið er að hluta gróið grasi, mosa og lyngi. Hér gæti verið um stóra vörðu að ræða eða dys.

Mynd 48. Hleðsla [3276-45], horft ofan á hleðsluna, suðvestur er upp.

Klungurbrekka-3276-46

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Í sléttlendri mýri, um 860m NNV af Klungurbrekku, um 100m norðvestur af tóft [3276-47], í smá halla niður að ánni eru mógrafir.

Lýsing

Mógrafirnar eru mjög greinilegar og form og bakkar eru regluleg. Umfang grafanna er um 35x40m. Rás liggur úr gröfunum til suðvesturs í átt að árbakkanum. Grafirnar eru grónar mýrargróðri og smá bleyta er í botni þeirra. Dýpt er um 70cm. Grafirnar voru að hluta teiknaðar upp af loftmynd og að hluta mældar upp á vettvangi.

Mynd 49. Mógrafir [3276-46]. Norður er upp á myndinni.

Mynd 50. Mógrafir [3276-46], horft til vesturs.

Klungurbrekka-3276-47

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 750m NNV af Klungurbrekku, norðvestan í brekkurótum Sandhóls, um 100m suðaustur af mógröfum [3276-46] er tóft í smá halla niður að mýri.

Lýsing

Tóftin er ílöng, mjög sigin og gróin. Tóftin er einföld og ekkert op er sjáanlegt á henni. Utanmál er um 14x7m og snýr tóftin norðvestur-suðaustur. Veggjahæð er einungis um 20-40cm og veggjabreidd er um 2m, mest um 2,5m. Tóftin virðist mjög gömul.

Mynd 51. Horft langsum eftir tóft [3276-47], mógrafir [3276-46] í bakgrunni. Horft til norðvesturs.

Klungurbrekka-3276-48

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Um 450m norðvestur af Klungurbrekku, um 25m austur af Skógarstrandarvegi, austan Sandhóls eru stórar mógrafir í sléttlendri mýri.

Lýsing

Mógrafirnar eru nokkuð stórar, um 48x25m að umfangi, en eru farnar að falla saman og bakkar eru víða hrundir inn. Grafirnar eru grenilega rakar í botninn en ekki sést í vatn. Grafirnar eru um 80cm djúpar. Rás er úr gröfunum til suðurs út í læk. Grafirnar voru að miklu leyti teiknaðar upp af loftmynd en að hluta mældar á vettvangi.

Mynd 52. Mógrafir [3276-49] í forgrunni og mógrafir [3276-48] í baksýn. Skógarstrandarvegur þar fyrir aftan.

Klungurbrekka-3276-49

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

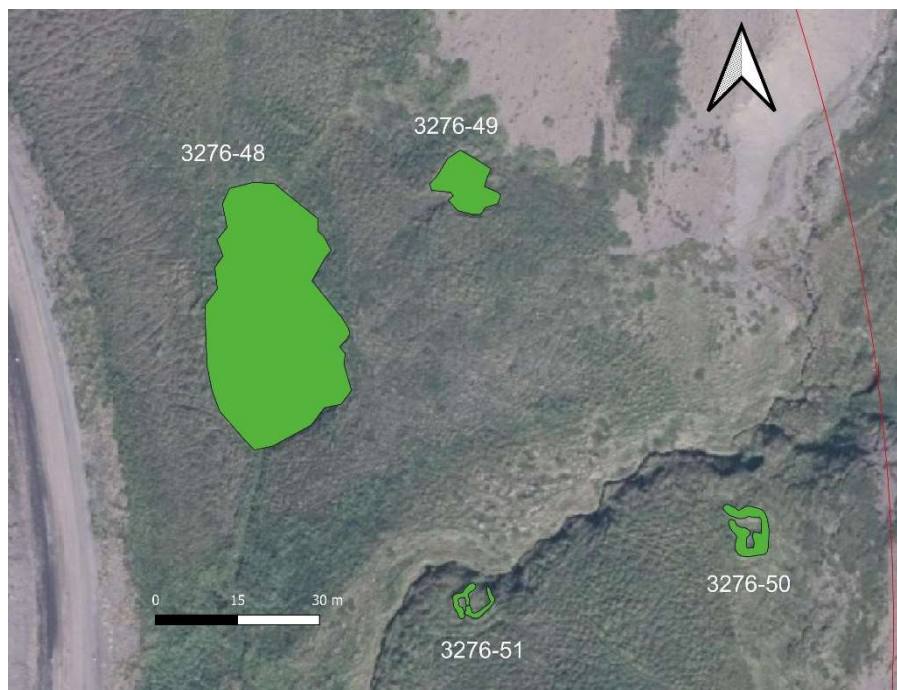
Staðhættir

Um 20m ofan, austan, við mógrafir [3276-48] eru aðrar mógrafir. Grjóturð/melur er ofan, austan, við.

Lýsing

Mógrafirnar eru frekar ógreinilegar en þó má greina beina kanta við suðurhorn sem eru nokkuð grunsamlegir í ljósi þess að nálægt er greinilegt mógrafasvæði.

Grafirnar eru um 10x12m að umfangi og um 50cm djúpar.

Mynd 53. Yfirlitsmynd af mógröfum [3276-48 og 49] og tóftum [3276-50 og 51].

Klungurbrekka-3276-50

Hlutverk: Óþekkt, stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Sunnan við læk, um 380m NNV af Klungurbrekku, um 120m austur af Skógarstrandarvegi, í grasbrekku er tóft. Svæðið er mjög gróið.

Lýsing

Tóftin er tvöföld, um 9x7,5m að utanmáli og snýr norður-suður. Op er við norðvesturhorn til vesturs. Nyrðra hólfið snýr austur-vestur, inn af því er syðra hólfið, talsvert minna. Opíð er á milli hólfa. Bæði hólfin eru nokkuð djúp, veggir eru mest um 1m háir og 2m breiðir. Veggir eru þó farnir að aflagast. Tóftin er mjög græn og grasivaxin, en finna má móta fyrir grjóti í veggjum. Hugsanlega er um stekk að ræða, mögulega litla rétt eða aðhald.

Mynd 54. Tóft [3276-50], horft til norðvesturs.

Klungurbrekka-3276-51

Hlutverk: Óþekkt, stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Fast sunnan við sama læk og stekkur [3276-50] stendur við, um 45m neðar, vestar, í landslaginu er önnur tóft. Grasivaxið mýrlendi er suður af henni.

Lýsing

Tóftin er tvöföld en norðausturhorn hennar er horfið, hefur brotnað í lækjarfarveginn. Tóftin er um 6,5x7,5m að utanmáli og snýr austur-vestur. Austurhólfið er mun stærra, um 4m í þvermál, en norðausturhorn þess er horfið eins og áður sagði. Op virðist vera á milli hólfa, en vesturhólfið er mun minna, um 1,5x2m að innanmáli. Op er á því hólfi til suðurs. Hæð veggja er mest um 60cm og breidd um 1,5m. Svæðið er mjög grasi gróið. Hér er líklega um eldri minjar að ræða en tóft [3276-50] og getur verið að sú hafi tekið við hlutverki þessara minja, sem gæti hafa verið aðhald eða stekkur, eftir að lækurinn fór að brjóta sér leið undir veggi þessarar byggingar.

Mynd 55. Tóft [3276-51], horft til SSV.

Klungurbrekka-3276-52

Sérheiti: Norðlingavað

Hlutverk: Vað

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Í örnefnaskrá er Norðlingavað, sem sagt er vera þar sem brúin er á Stóra-Langadalsá. Ekki merkir sérstaklega fyrir vaðinu í dag en lýsingin í örnefnaskránni er nægilega góð til að setja á vaðið hnitpunkt, með nokkurri skekkju þó.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Þar sem brúin er yfir Stóra Langadalsá, heitir Norðlingavað. Eflaust er nafnið tengt lestarferðum úr Norðurlandi út á Snæfellsnes fyrr á árum“ (Ö-Klungurbrekka 1989: 1).

Ytra-Leiti

Í landi Ytra-Leitis voru skráðar sex minjar.

Ytra-Leiti-3276-53

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 160m norðvestur af Skógarstrandarvegi, 165m ANA af mógröfum [3276-54], á klettaási í framræstri mýri er varða. Tvær aðrar vörður eru vestan þessarar, en þær eru utan skráningarsvæðisins.

Lýsing

Varðan er mjög hrunin og að hluta yfirvaxin mosa og lyngi. Grunnflötur er um 80x80cm og hæð vörðunnar er um 30cm. Varðan er hlaðin úr litlu og meðalstóru grjóti.

Mynd 56. Varða [3276-53], horft til vesturs.

Ytra-Leiti-3276-54

Hlutverk: Mógröf

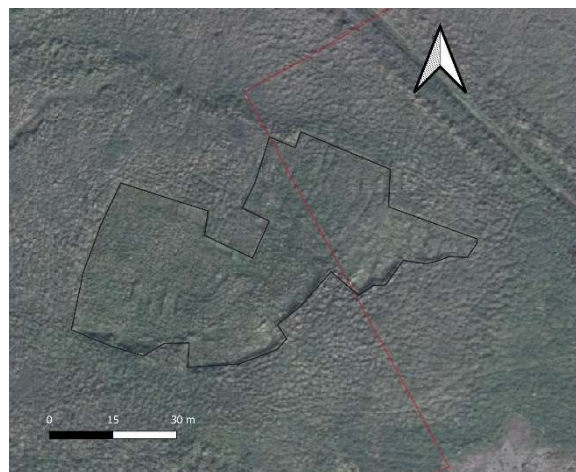
Tegund: Niðurgroftur

Staðhættir

Í sléttlendri mýri á milli klettaholta, um 560m norður af Ytra-Leiti og 90m norður af Skógarstrandarvegi eru stórar mógrafir. Skurður er austan við.

Lýsing

Mógrafirnar eru nokkuð víðfeðmar en grunnar. Einungis hluti grafanna nær inn á skráningarsvæðið. Á heildina litið eru grafirnar um 90x40m að umfangi en innan skráningarsvæðisins er um 40x30m svæði.

Mynd 57. Mógrafir [3276-54] afmarkaðar með svartri línu. Rauða línan sýnir afmörkun skráningarsvæðis, hægra megin línunnar er innan svæðis.

Útlínur grafanna eru óreglulegar auk þess sem bakkar eru farnir að skekkjast. Grafirnar eru vel grónar og nokkuð blautar. Dýpt grafanna er um 40cm. Grafirnar voru að miklu leyti teiknaðar upp af loftmynd, en hluti var mældur á vettvangi.

Ytra-Leiti-3276-55

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Á smá klettaholti um 35m norður af Skógarstrandarvegi, um 490m NNV af Ytra-Leiti, 10m norður af vörðu [3276-56] er vörðubrot.

Lýsing

Vörðubrotið er mjög yfirgróið og greinilega mun eldra en varða [3276-56]. Grunnflötur er um 80cm í þvermál og hæð um 50cm. Greinilega mótar fyrir hleðslugrjóti í botni en fuglaþúfa er efst. Vel gróið.

Mynd 58. Varða [3276-55], horft til suðurs. Varða [3276-56] sést í baksýn, sem og bæjarstæði Ytra-Leitis.

Ytra-Leiti-3276-56

Hlutverk: Kennimark

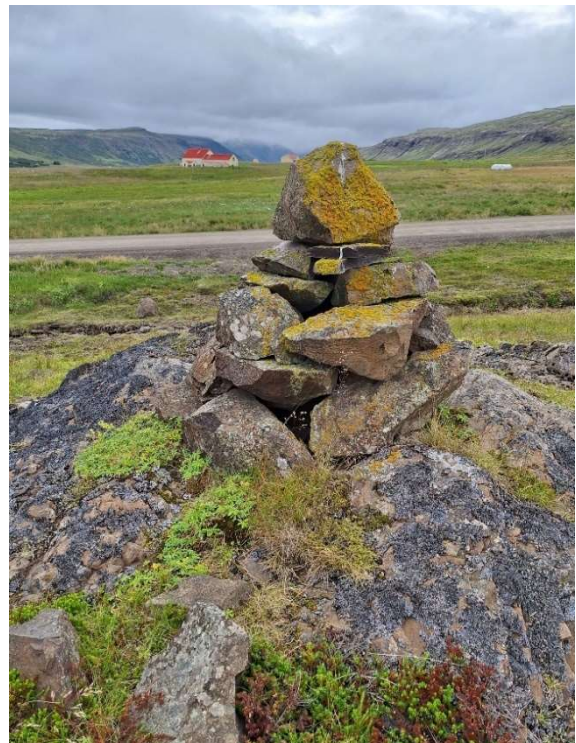
Tegund: Varða

Staðhættir

Á smá klettaholti um 25m norður af Skógarstrandarvegi, um 480m NNV af Ytra-Leiti er varða. Umhverfið er nokkuð vel gróið.

Lýsing

Varðan virkar ekki mjög gömul, en grunnur hennar gæti þó verið eldri. Hún er nokkuð hroðvirknislega hlaðin, u.þ.b. fimm umför hleðslu sjást og er stór steinn efst. Grjótið í vörðunni er fléttuvaxið. Grunnflöturinn er um 70cm í þvermál og hæð er um 80cm. Líklega er varðan ung.

Mynd 59. Varða [3276-56], horft til suðurs. Skógarstrandarvegur og bæjarstæði Ytra-Leitis í baksýn.

Ytra-Leiti-3276-57

Hlutverk: Mógröf

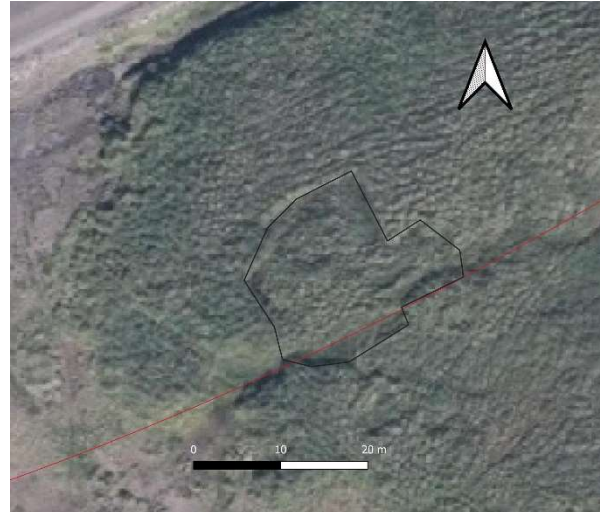
Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Um 100m austan heimreiðar að Ytra-Leiti og um 29m suður af Skógarstrandarvegi, í sléttlendri mýri utan túna eru mógrafir.

Lýsing

Mógrafirnar eru nokkuð greinilegar en þó farnar að gróa upp og aflagast. Umfang mógrafanna er um 22x24m þar sem mest er. Grafirnar eru grónar mýrargróðri og eru nokkuð þurrar en þó er raki í þeim hér og þar. Mesta dýpi er um 80cm en yfirleitt um 50cm.

Mynd 60. Mógrafir [3276-57] afmarkaðar með svartri línu.

Rauð lína sýnir afmörkun skráningarsvæðisins.

Mynd 61. Mógrafir [3276-57], horft til suðurs. Bæjarstæði Ytra-Leitis í baksýn.

Ytra-Leiti-3276-58

Sérheiti: Dysið

Hlutverk: Dys

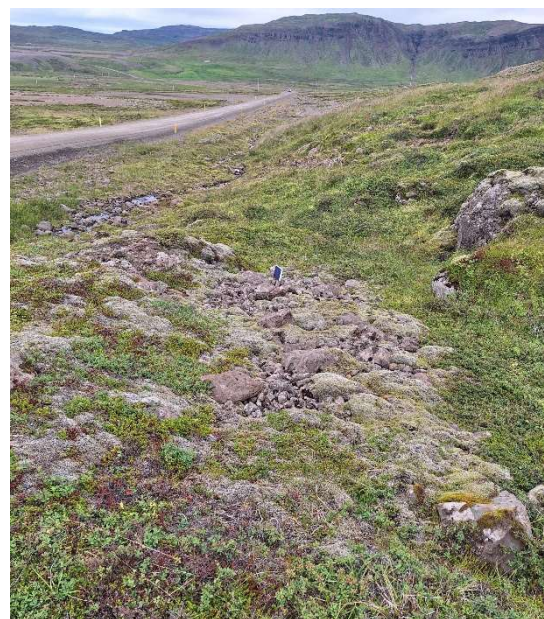
Tegund: Steinalögn

Staðhættir

Á bakvið lítinn klettahól, og þannig falin frá veginum, um 12m suður af vegi og 920m norðvestur af Ytra-Leiti er dys í lægð á milli tveggja klettahóla.

Lýsing

„Dysið“ er ílöng grjóthrúga, um 6,5x3m að umfangi, og snýr austur-vestur. Grjótið í dysinni er miðlungsstórt og niður í mjög lítið. Dysin er yfirgróin mosa að hluta og allt grjót er fléttugróið. Greinilega er um manngert fyrirbæri að ræða. Dysin er merkt með litlu heimagerðu skilti. Hæð dysjarinnar er mest um 30cm.

Mynd 62. Dysið [3276-58], horft til austurs.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Utan við tún á Ytra-Leiti er gil, er heitir Leitisgil, svo er Leitið eða Hvarfið, nokkru ytar Dysið“ (Ö-Ytra-Leiti (e.d.): 1). Adolf Friðriksson fornleifafræðingur freistaði þess að skrá meint kuml á Skógarströnd árin 2007 og 2011. Skráði hann Dysið og segir svo í skýrslu: „Segja má að dysið sé nærri þar sem heimreið og þjóðleið mætast, og svipar því til kumlstæðis.“ (2011: 6). Því miður skráði Adolf ekki Dysið sjálft heldur vörðu sem stendur austar og nærri heimreiðinni. Þetta er staðfest af heimildamanni, að Dysið sé vestar og nær alveg við Skógarstrandarveg (munnl. heimild: Magnús Jóhannesson, ágúst 2024). Ekki er um að villast þegar á vettvang er komið því það er merkt með heimagerðu skilti.

Narfeyri

Í landi Narfeyrar voru skráðar 15 minjar.

Narfeyri-3276-59

Hlutverk: Heimreið

Tegund: Gata

Staðhættir

Í brekku sem liggur frá Skógarstrandarvegi og niður að gamla íbúðarhúsinu á Narfeyri (reist 1913, Fasteignaskrá), um 35m ANA af brunni [3276-60] og um 200m VSV af núverandi heimreið er gamla heimreiðin.

Lýsing

Heimreiðin er upphlaðin og u.þ.b. 4m breið í allt, en vegurinn á henni er um 2m breiður. Pællur/skurðir eru beggja vegna, líklega til vatnsræsingar. Heimreiðin er alveg gróin í köntunum en möl/grjót er sjáanlegt sem ofaníbúður í efsta lagi vegarins, ekki svo gamalt. Ekki er hægt að sjá neinar eiginlegar hleðslur í upphleðslunni. Hæð hennar er allt að 1m þar sem mest er. Heimreiðin er greinanleg á um 45m löngum kafla innan skráningarsvæðisins, frá mörkum þess og upp að vegöxl.

Mynd 63. Horft norður eftir heimreið [3276-59]. Bæjarstæði Narfeyrar í baksýn.

Narfeyri-3276-60

Hlutverk: Brunnur

Tegund: Hleðsla

Hættumat: Hætta vegna vegagerðar

Staðhættir

Fast undir vegöxl Skógarstrandarvegur, innan við 1m frá henni, um 120m suðaustur af gamla íbúðarhúsinu, er brunnur með timburloki.

Lýsing

Brunnurinn er skv. heimildamanni eina þekkta vatnsból bæjarins og þrýtur aldrei (munnl. heimild: Sigurður Hreiðarsson, ágúst 2024). Brunnurinn er hlaðinn upp, en hleðslan sést ekki nú vegna timburloksins, en brunnurinn er um 80cm í þvermál. Smá blaut læna liggur frá brunninum í átt að gamla íbúðarhúsinu.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Þegar komið er aftur upp að bæjarhólnum neðarlega í hlaðvarpanum er lítil rúst, vatnsból, þarna kemur Bæjarlindin upp örlítið en örugg og þrýtur aldrei“ (Ö-Narfeyri 2003: 2). Þessi lýsing á við um allt annan stað og stangast þannig á við upplýsingar heimildamanns, en vel getur verið að þessi tvö vatnsból hafi verið nýtt í gegnum tíðina.

Mynd 64. Brunnur [3276-60] í forgrunni, horft til norðurs.

Narfeyri-3276-61

Hlutverk: Kennimark

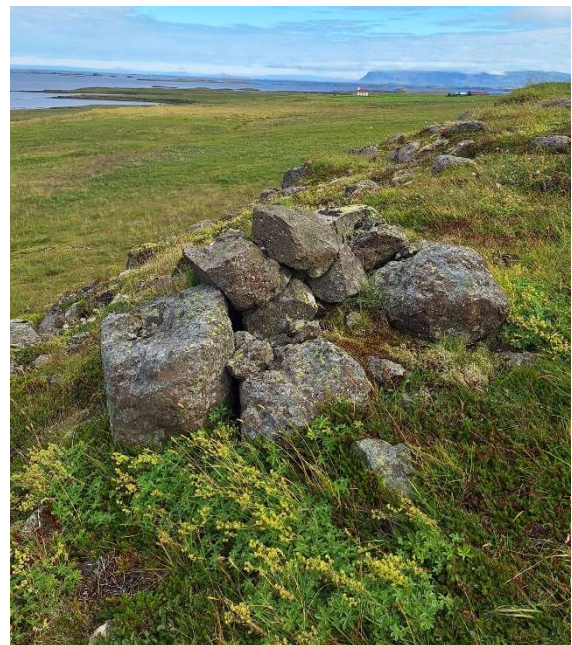
Tegund: Varða

Staðhættir

Tæplega 100m vestur af vegi, um 780m suðvestur af Narfeyri og um 50m suðaustan við leið [3276-131], fremst á klettabrún, er vörðubrot.

Lýsing

Vörðubrotið er mjög hrútið og erfitt er að greina stærð á grunnfleti. Innst eru minni steinar og er grunnflötur þeirra um 60x60cm. Utan við það eru stærri steinar og er grunnflötur þess svæðis um 2,3x0,8m. Raungrunnflötur er líklega eitthvað þarna á milli. Grjótið er fléttuvaxið og nær hleðslan mest um 50cm hæð. Gamla leiðin [3276-131] var skammt norðan vörðunnar og gæti hún því hafa verið vegvísir á þeirri leið.

Mynd 65. Varða [3276-61], horft til austurs.

Narfeyri-3276-62

Hlutverk: Óþekkt

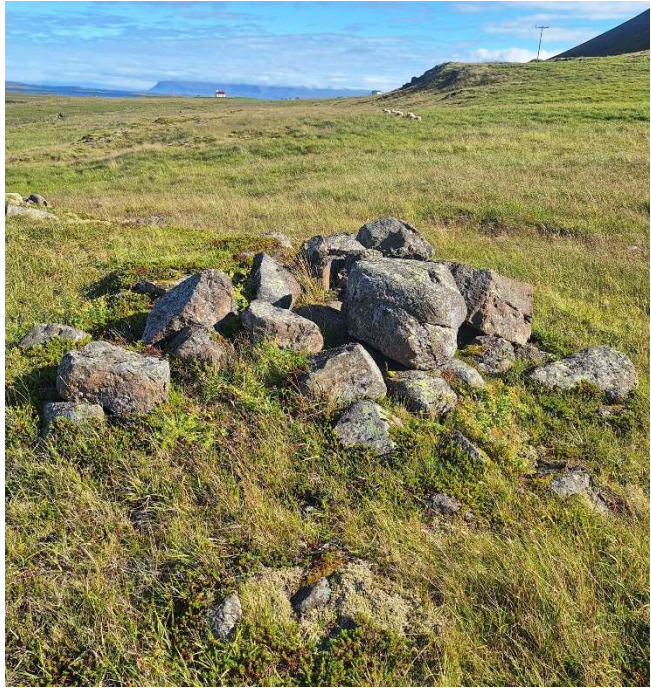
Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Um 940m suðvestur af Narfeyri, 245m norðaustur af stekk [3276-63] og um 160m vestur af vegi, innarlega á grónu klettaholti er hleðsla. Frá staðnum sést heim að Narfeyri og að Hrísum, Svelgsá og Hólum í Helgafellssveit.

Lýsing

Um er að ræða grjóthrúgu sem virðist hafa reglulega hleðslu í botninn. Grunnflötur er um 2x1,4m og hæð hrúgunnar er um 70cm. Grjótið er fléttugróið og botninn mosagróinn, einnig er á hleðslunni lyng og ljónslöpp. Einn stór steinn, sem gæti tilheyrt minjunum, er utan við mælinguna að vestanverðu.

Mynd 66. Hleðsla [3276-62], horft til austurs. Bæjarstæði Narfeyrar sést í baksýn.

Narfeyri-3276-63

Hlutverk: Stekkur, sel

Tegund: Tóft

Staðhættir

Rúmlega 1km suðvestur af bæjarstæði Narfeyrar, á sléttum, þurrari fleti í grösugri, aðeins blautri mýri er greinileg stekkjartóft. Lækur rennur rétt austan við tóftina, er sagður skurður í örnefnaskrá.

Lýsing

Tóftin er ansi stór og greinileg. Hún er tvískipt, snýr norðvestur-suðaustur og er norðvesturhólfíð nokkuð stærra. Innra byrði þess er um 6x5m en innra byrði suðausturrýmisins er um 3x2,7m. Ekki sést op á milli hólfanna, en það gæti þó hafa verið, sá hluti tóftarinnar er mjög gróinn. Op er á tóftinni til norðvesturs úr norðvesturhólfinu. Veggjahæð er um 20-70cm og breidd veggja um 2m. Grjót er greinilega í veggjum þótt það sé víða yfirgróið. Undir stekknunum er hóll, greinileg mannvistaruppsöfnun, sérstaklega til norðvesturs og norðausturs. Hóllinn er um 24x15m að umfangi. Líklega hefur stekkurinn verið reistur á eldri minjum sem þá gætu tilheyrt sama notkunarskeiði og minjar [3276-63-67] sem eru á sama svæði. Hugsanlegt er að hér hafi í fyrndinni verið selstaða frá Narfeyri sem síðar var nýtt fyrir stekk.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Sunnan við Mónes er Stekkjarnes, ónefnd vík er á milli en upp af þessari vík er stekkur og norðan við hann djúpur skurður er nær frá víkinni og uppundir þjóðveg, þarna lá gamla heimreiðin niður og skammt ofan við Steinboga sem áður getur“ (Ö-Narfeyri 2003: 6). Í annarri örnefnaskrá segir: „Annað nes sunnar, sem heitir Stekkjarnes. Á milli þeirra skurður. Rúst sunnan við hann. Líklega að þar hafi stekkur verið“ (Ö-Narfeyri (e.d.): 2).

Í *Jarðabók* segir: „Selstöðu á jörðin örðuga og langt burt; eru þar þrönglendir hagar“ (JÁP 1982: 375). Er ljóst að þarna er ekki verið að tala um þessa meintu selstöðu þar sem hún er mjög nærri bæ. Því gæti hér verið enn eldri selstaða Narfeyrar, enda eru tóftirnar mjög gamallgar.

Mynd 67. Tóft [3276-63], horft til suðausturs.

Narfeyri-3276-64

Hlutverk: Sel

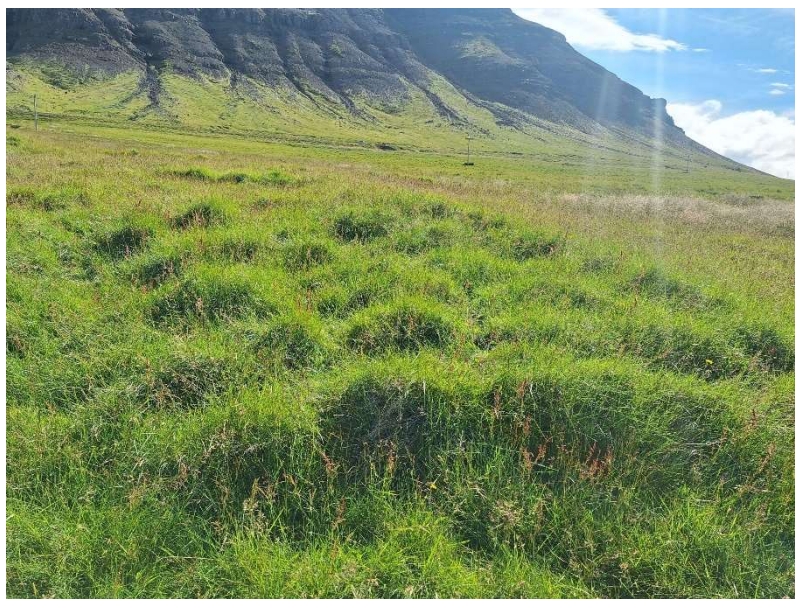
Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 17m vestan stekks [3276-63], mitt á tungunni sem minjar [3276-63-67] standa á og er afmörkuð af tveimur lækjum, á grasi vaxinni sléttu sem hallar aðeins niður af til norðvesturs, er tóft.

Lýsing

Tóftin er mjög sigin og sokkin. Utanmál tóftarinnar er um 13x6m og snýr hún NNV-SSA. Fyrir miðju og til austurs eru greinanleg tvö rými, hvort

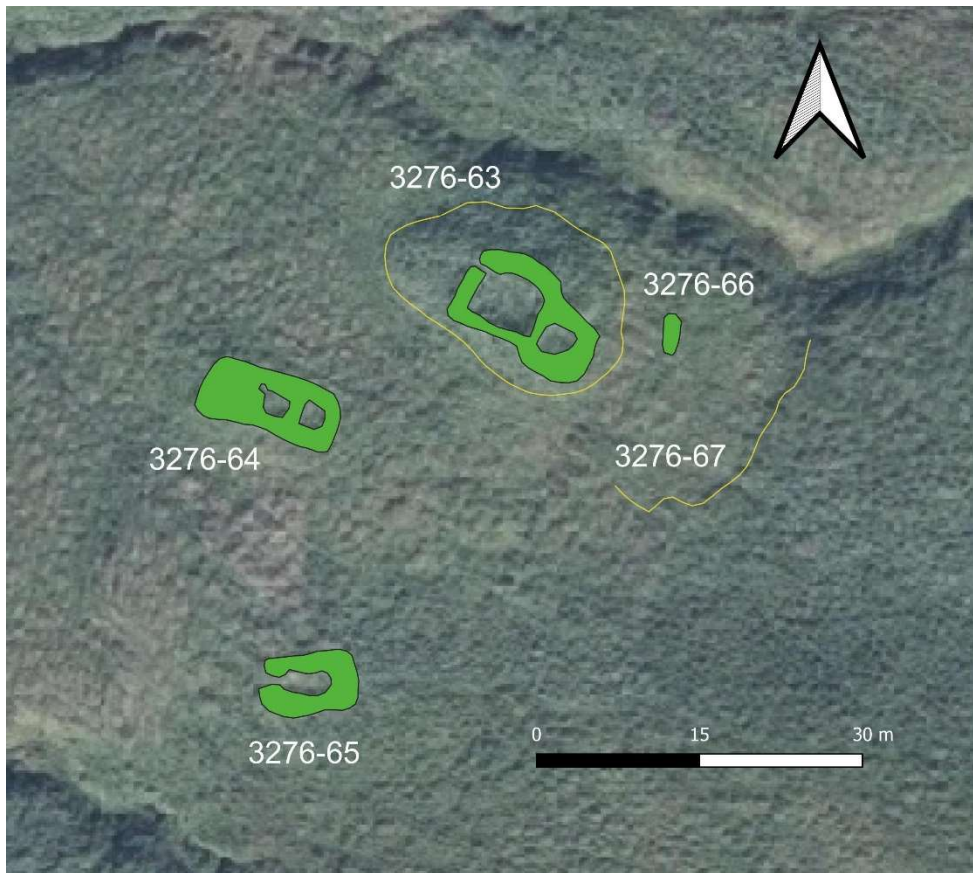

Mynd 68. Seltóft [3276-64], horft til suðausturs.

um sig um 2-2,5m í þvermál. Vestan við miðju er innra byrði mun ógreinilegra en þar gætu þó verið tvö rými. Ytra byrði tóftarinnar er nokkuð greinilegt, þótt norðurlangveggur sé illa farinn, en innra byrði er mun ógreinilegra. Breidd veggja er um 2m og hæð um 20-40cm. Ekki sést fyrir grjóti í veggjum og tóftin er algróin grasi og mosa. Þessi tóft er mun eldri en stekkur [3276-63] og tilheyrir án efa eldra nýtingartímabili á staðnum. Eldri minjar sem líklega eru undir stekk [3276-63] gætu verið frá sama tímabili. Hugsanlega er hér um seltóft að ræða. Staðurinn er sérlega vel til seljabúskapar fallinn, mikil beitarlönd og lækir í næsta nágrenni. Þó er ansi stutt til bæjar, einungis rúmur kílómeter, en slíkt er ekki óþekkt.

Aðrar upplýsingar

Í *Jarðabók* segir: „Selstöðu á jörðin örðuga og langt burt; eru þar þrönglendir hagar“ (JÁP 1982: 375). Er ljóst að lýsingin í *Jarðabókinni* á ekki við um þessa meintu selstöðu þar sem hún er mjög nærri bæ, einungis um 1km. Því gæti hér verið enn eldri selstaða Narfeyrar, enda eru tóftirnar mjög gamallegar.

Mynd 69. Yfirlit yfir stekkin og meinta selstöðu [3276-63-67].

Narfeyri-3276-65

Hlutverk: Óþekkt, kvíar

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 13m norðaustur af læk, sem rennur vestan við minjasvæðið, rúmlega 30m SSV af stekk [3276-63], á sléttum, mjög grónum grasbala er tóft.

Lýsing

Tóftin er einföld, snýr austur-vestur og op er á henni til vesturs, í átt að læknum. Tóftin er mjög sigin og gróin og veggir nokkuð aflagaðir. Utanmál tóftarinnar er um 9x5,5m, hæð veggja er um 30-50cm og breidd þeirra um 2m. Ekki sést eða finnst fyrir grjóti í veggjum. Hugsanlega gæti hér verið um kvíatóft að ræða.

Mynd 70. Tóft [3276-65], horft til austurs. Stekkurinn [3276-63] sést í baksýn.

Narfeyri-3276-66**Hlutverk:** Óþekkt**Tegund:** Dæld**Staðhættir**

Um 6m austan við austurhorn stekks [3276-63] er dæld í grasi grónu svæði, innan meints torftökusvæðis [3276-67].

Lýsing

Dældin er um 3,8x1,5m að umfangi og snýr norður-suður. Dældin er mjög greinileg og er dýpt hennar um 70cm. Dældin er algróin grasi og mosa. Dældin gæti verið merki um byggingu eða mannvirki sem er eldra en a.m.k. seinasta nýting á torftökusvæðinu.

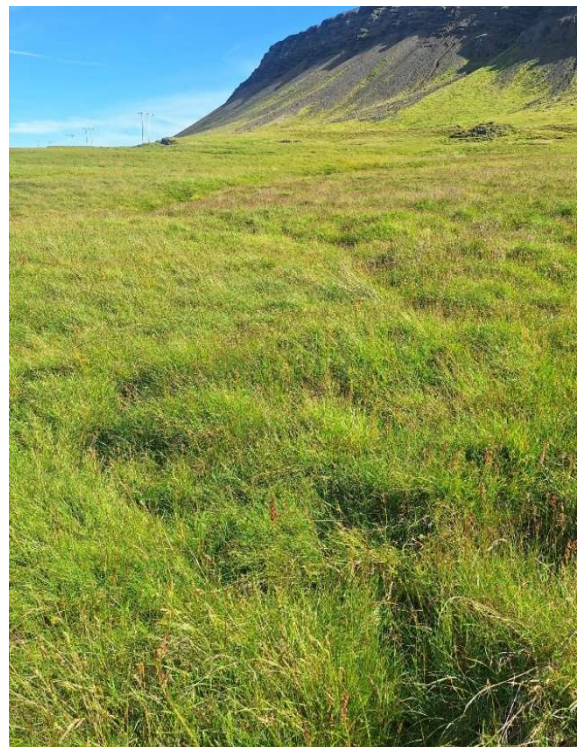
Mynd 71. Dæld [3276-66] í forgrunni, horft til SSA.

Narfeyri-3276-67**Hlutverk:** Torftökustaður**Tegund:** Dæld**Staðhættir**

Suðaustan við stekk [3276-63], frá útjaðri hólsins undir honum og að 15m frá honum er hugsanlegt torftökusvæði.

Lýsing

Um 15m suðaustur frá stekk [3276-63] er mjög greinilegur bakki í landslaginu. Frá stekknum að bakkanum er graslendið slétt, en sunnan og austan hans er landið þýfðara og mólendara. Líklegt er að þar séu útmörk torftökusvæðis fyrir byggingu stekks [3276-63] og hugsanlega annarra minja á svæðinu. Svæðið er um 20x15m í heildina.

Mynd 72. Torftökusvæði [3276-67], horft til norðausturs.

Narfeyri-3276-68

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Í Narfeyrarhlíð, um 1,5km SSV af Narfeyri, í grasi gróinni brekku um 13m ofan/austan vegar er tóft.

Lýsing

Greinilegt, ávalt form er á tóftinni, en hún gæti vel verið náttúrumyndun. Þó er ekkert, hvorki skriður né annað, sem skýrir greinilega hvernig hún

hefði geta myndast, því verður að telja mögulegt að hér sé um minjar að ræða. Tóftin er um 10x18m að utanmáli og snýr NNA-SSV. Op er niður brekkuna til vesturs. Tóftin er algróin og ekki sést eða finnst fyrir grjóti í veggjum. Hæð veggja er um 30-60cm og breidd veggja rúmlega 2m.

Mynd 73. Tóft [3276-68], horft til norðurs. Skógarstrandarvegur sést fyrir miðri mynd.

Narfeyri-3276-69

Sérheiti: Fremri-Sneiðingar

Hlutverk: Leið

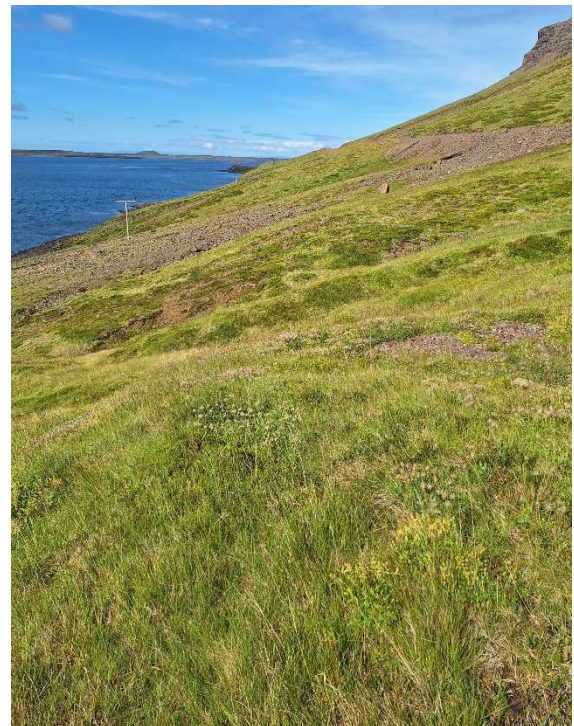
Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Samkvæmt örnefnaskrá fór forna þjóðleiðin niður í fjöruna í svokölluðum Fremri-Sneiðingum, sem eru skammt innan við Sneiðinga, þar sem gamli vegurinn [3276-131] fór niður í fjöruna. Ekki er hægt að greina götur niður Fremri-Sneiðinga, en mikil hreyfing er á jarðvegi í hlíðinni og má gera ráð fyrir að grjóthrun og hreyfing hafi áhrif á varðveislu og sýnileika leiða á svæðinu. Nokkur skekkja getur verið í hnitpunkti af þessum sökum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Stóraskriða er næst, mynduð af tveimur giljum sem líklega hafa runnið saman áður fyrr en eru nú aðskilin, stutt er á milli þeirra. Þetta svæði heitir Stóraskriða. Fremri sneiðingar eru sunnarlega á Stóraskriðu og niður í víkina norðan við Birgishöfða, þarna var forna þjóðleiðin niður í fjöruna“ (Ö-Narfeyri 2003: 6).

Mynd 74. Horft yfir Fremri-Sneiðinga [3276-69] til NNV. Efst til hægri á myndinni er Skógarstrandarvegur, neðan við veginn eru skriður og gróin svæði, og í brekkunni liggur rafmagnslína.

Narfeyri-3276-70

Sérheiti: Draugsholtadys

Hlutverk: Óþekkt, dys

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Í örnefnaskrá Gísla Sigurðssonar (Ö-Narfeyri (e.d.)) er nefnd Draugsholtadys við veginn í Draugsholtum í Eyrarhlíð. Ekki eru neinar vísbendingar um dys á svæðinu, en því hefur mikið verið raskað í tengslum við veginn um hliðina. Heimildamaður kannaðist ekki við dysina eða örnefnið (munnl. heimild: Sigurður Hreiðarsson, ágúst 2024). Hugsanlegt er að um rangfærslu sé að ræða hjá Gísla og þess til stuðnings er dysin ekki nefnd í neinum af þeim örnefnaskráum sem ritaðar voru af, eða hafðar eftir, ábúendum á Narfeyri á 20. öld. Minjarnar fá því ekki staðsetningu í landupplýsingagögnum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Svo kemur Byrgishöfði. Sunnan við hann er Neðraborgargil. Sunnan við gilið eru Draugsholt. Þar dálítill strókur. Við veginn, Draugsholtadys“ (Ö-Narfeyri (e.d.): 2).

Narfeyri-3276-71

Sérheiti: Birgishöfði/Byrgishöfði

Hlutverk: Óþekkt, byrgi

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Í örnefnaskráum er Birgishöfði, eða Byrgishöfði, skránum ber ekki saman um rithátt, höfði í austanverðum Álfafirði, þar sem nú standa stór rafmagnsmöstur. Hvergi er getið um þekkt byrgi á eða við höfðann, en nafnið gefur sannarlega til kynna að einhvern tímann hafi þar verið byrgi eða áþekkt mannvirki. Engar minjar fundust á vettvangi sem gætu tengst örnefninu. Minjarnar fá því ekki staðsetningu í landupplýsingagögnum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Fyrir austan skriðuna er stór höfði, nefndur Byrgishöfði, og er á honum vörðubrot eitt“ (Ö-Narfeyri 1936: 7). Í annarri örnefnaskrá segir: „Birgishöfði er allhár kletthöfði fram í sjó, á honum er dálítill varða einnig eru þar nú raflínumastur vegna raflínu sem strengd er yfir Álfafjörð“ (Ö-Narfeyri 2003: 6).

Narfeyri-3276-72

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Austan Álfafjarðar, innarlega á Birgishöfða/Byrgishöfða, um 65m austur af vörðu [3276-73] á gróurlitlu klapparholti er varða.

Lýsing

Varðan er líklega ung og frekar hroðvirknislega hlaðin. Botn vörðunnar, sem er um 100x90cm að grunnfleti, er ógróinn og víða eru fléttulausir fletir á steinum. Varðan er um 90cm á hæð. Ekki er loku fyrir það skotið að átt hafi verið við eldri vörðu, en

Mynd 75. Varða [3276-72], horft til vesturs. Rafmagnsstaurar á Byrgishöfða í baksýn, og varða [3276-73] hægra megin við þá.

vitað er um vörðubrot á höfðanum sbr. örnefnaskrá, og því er þessi skráð hér í fornleifaskrá, en nokkuð augljóst er að meginhluti hleðslunnar er ungur.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Fyrir austan skriðuna er stór höfði, nefndur Byrgishöfði, og er á honum vörðubrot eitt“ (Ö-Narfeyri 1936: 7). Hugsanlegt er að þessi lýsing eigi við þessa vörðu, en þó líklegar við vörðu [3276-73].

Narfeyri-3276-73

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Framarlega á Birgishöfða/Byrgishöfða, þar sem rafmagnslínur koma yfir fjörðinn, um 130m vestur af vegi, uppi á smá kletti er stæðileg varða. Umhverfið er gróðurvana.

Lýsing

Varðan er um 1,5m á hæð og mjög haganlega hlaðin og stæðileg. Grunnflötur hennar er um 1,1m. Ekkert hrún er sjáanlegt. Grjót er fléttuvaxið.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Fyrir austan skriðuna er stór höfði, nefndur Byrgishöfði, og er á honum vörðubrot eitt“ (Ö-Narfeyri 1936: 7). Líklegt er að lýsingin eigi við þessa vörðu, og eru þá líkur á að hún hafi verið hlaðin upp síðan lýsingin var skráð árið 1936.

Mynd 76. Varða [3276-73], horft til norðurs.

Kársstaðir

Í landi Kársstaða voru skráðar tvær minjar.

Kársstaðir-3276-74

Sérheiti: Orrustuflöt, Hoffmannaflöt, Stríðsflöt

Hlutverk: Leikvöllur

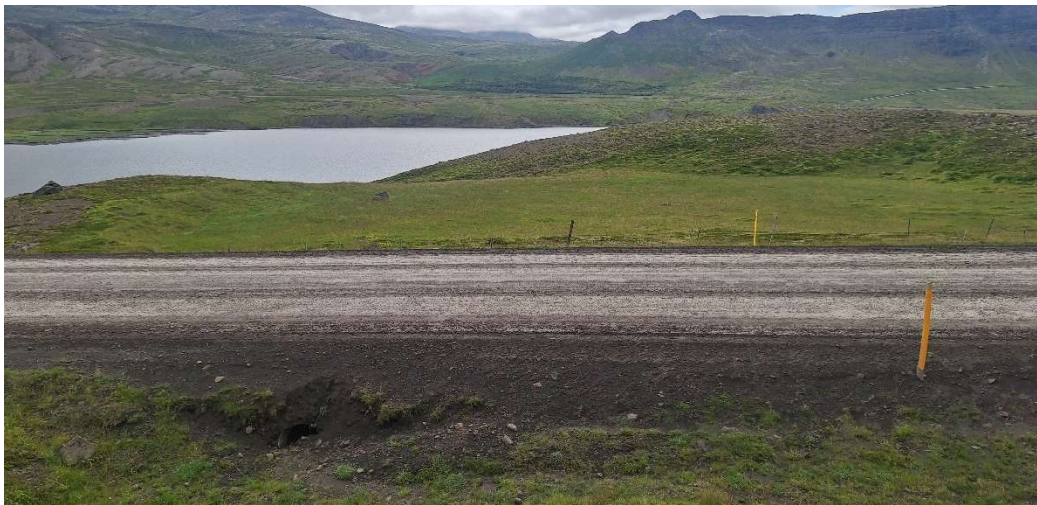
Tegund: Heimild, náttúrumyndun

Staðhættir og lýsing

Skammt vestan vegar, á Sandhóli, er mikil slétt grasflöt, umkringd brekkum. Flötin er um 85m í þvermál og er fast norðan við vörðu [3276-75], um 1,9km norðvestur af Kársstöðum. Flötin ber mörg nöfn sem öll eru þó af áþekkingu toga. Meininger hafa verið uppi um að flötin sé manngerð, en ógerningur er að segja til um það að svo stöddu. Í öllu falli er flötin mjög slétt og gæti vel verið að grjót hafi í það minnsta verið hreinsað úr henni. Hvort um eiginlegar fornleifar er að ræða verður því seint sagt en flötin virðist þó hafa átt sess í hugum ábúenda og íbúa svæðisins og meiningar uppi um að þar geti hafa farið fram átök eða leikir.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Á Sandhól er slétt grund, sem Stríðsflöt heitir“ (Ö-Kársstaðir. Gísli Sigurðsson (e.d.): 4). Í annarri örnefnaskrá segir: „Fyrir sunnan Markhrygg er allstór grasivaxin laut og sunnan við hana stór sandhóll, í honum er stór laut, eða hvolf, í botni þess er grasivaxin slétta, er Hoffmannaflöt heitir, hún er og kölluð Orrustuflöt“ (Ö-Kársstaðir. Þorleifur Jóhannesson (e.d.): 1). Í athugasemdum við örnefnaskrá segir: „Hoffmannaflöt: Á flöt þessari er úrvals tjaldstæði fyrir flokk manna. Tel ég augljóst, að flötin sé löguð af mannahöndum. Tekið hefur verið ofan af Sandhólnum og uppgröfturinn settur út á þrjá vegi. Steindrangur ca. 1,2 m á hæð, stendur á miðri flötinni. Ekki hef ég kannað, hvort hann sé grafinn niður. Ég vildi bæta við einu nafni enn á þessari flöt, þ.e. Leikvöllur eða Leikvangur. Ég hef þá hugmynd, að leikvöllurinn hafi verið gerður í tíð Þorbrandssona og Snorra goða, þegar þeir voru að alast upp. Í Eyrbyggju er getið um leikvelli, sem unglingar höfðu til leikja, og þarna er tilvalið svæði fyrir t.d. glímu og spjótkastr“ (Ö-Kársstaðir. Athugasemdir 1978: 1-2).

Mynd 77.
Orrustuflöt [3276-74], horft til vesturs.

Kársstaðir-3276-75

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Á stórum steini, á smá melhól sunnan við Orrustuflöt [3276-74], um 1,8km norðvestur af Kársstöðum og 44m vestur af vegi, er varða.

Lýsing

Varðan er um 80x90cm að grunnfleti. Hæð vörðunnar er um 1,1m ef með er talinn stóri steinninn sem hún stendur á, en sjálf vörðuhleðslan er um 40cm. Varðan er mjög hrútt, sér í lagi til norðurs. Grjót er fléttugróið.

Mynd 78. Varða [3276-75], horft til austurs.
Skógarstrandarvegur í baksýn.

Úlfarsfell

Í landi Úlfarsfells voru skráðar þrjár minjar.

Úlfarsfell-3276-76

Hlutverk: Óþekkt

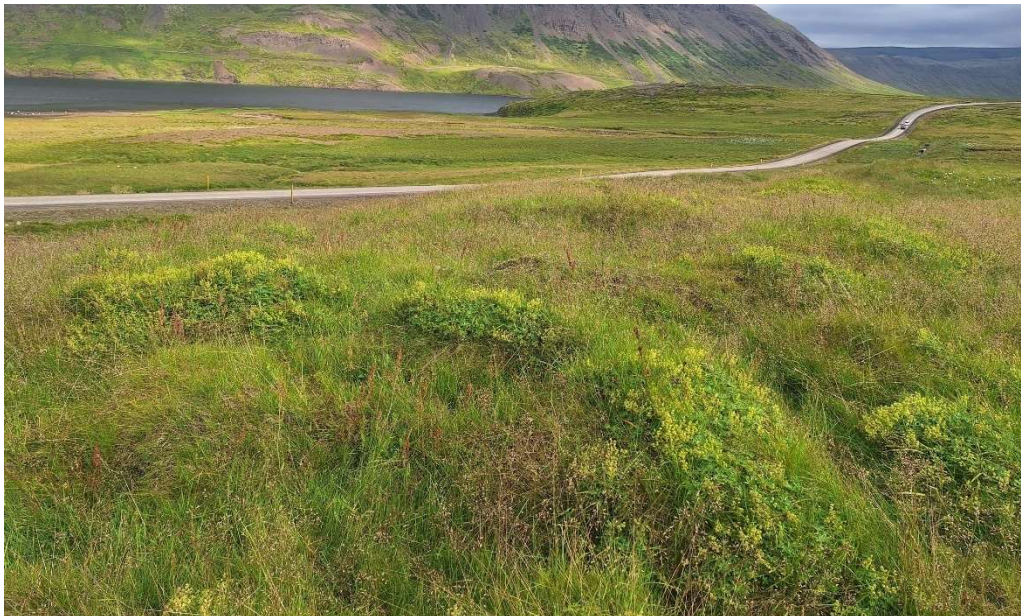
Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 750m norður af húsinu á Úlfarsfelli, á smá hæð um 25m sunnan vegar, skammt frá vesturenda stórs skurðar, er tóft. Jarðvegur er rofinn langleiðina frá vegi og að hólnum sem tóftin stendur á.

Lýsing

Tóftin er einföld og hringlaga, um 7x7,5m að utanmáli. Hugsanlega er op til norðausturs, en það er þó mjög óljóst og var ekki mælt upp. Tóftin er mjög sokkin og gróin grasi, mosa og ljónslöpp. Veggir eru farnir að aflagast og eru um 20-50cm háir, breidd þeirra er um 2m. Ekki finnst fyrir grjóti í veggjum. Hugsanlega er um heystæði að ræða, en mýrlendi er í kring sem gæti hafa verið nýtt til slægna.

Mynd 79. Tóft [3276-76], horft til suðausturs. Skógarstrandarvegur í baksýn.

Úlfarsfell-3276-77

Sérheiti: Bægifótsdys

Hlutverk: Dys, kuml

Tegund: Steinalögn

Staðhættir

Á Bægifótshöfða sunnanverðum, um 1,23km norður af húsinu á Úlfarsfelli, um 108m austur af vegi, á grasi grónu svæði er meint dys. Svæðið er gróið grasi en dysin sjálf og steinar í kring eru einnig grónir ljónslöpp. Dysin og garðlag [3276-78] eru utan skráningarsvæðisins en eru skráð hér með þar sem þau eru friðlýst og skráningarsvæðið er innan 100m friðhelgi.

Lýsing

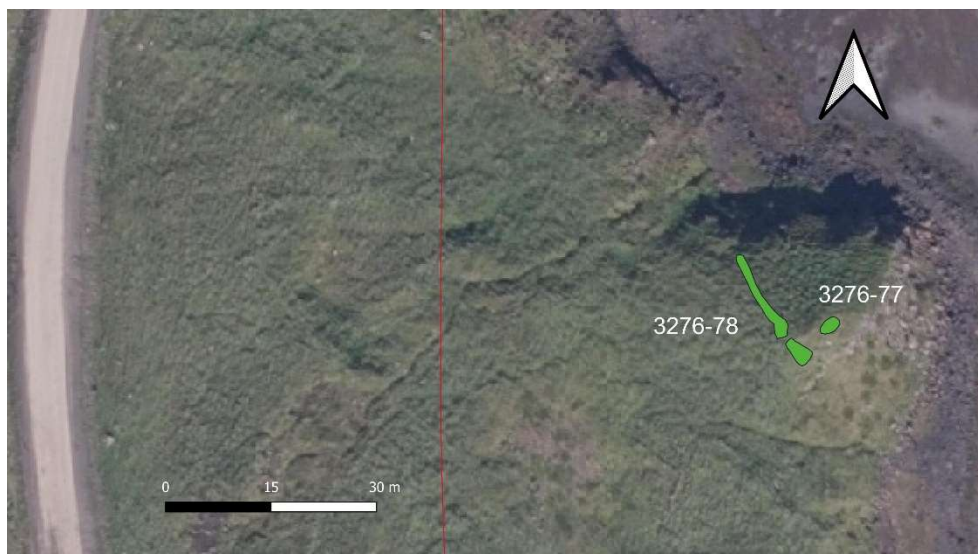
Dysin er um 2,5x2,3m að grunnfleti og snýr norðaustur-suðvestur. Botnhleðslan er sporöskjulaga og grjót er yfir alla dysina, en greinileg laut í miðjunni. Smávegis grjót er í kring, mögulega eitthvað sem tint hefur verið úr dysinni. Dysin er vel gróin grasi, mosa og ljónslöpp og grjótið í henni rétt stendur upp úr grasinu hér og þar. Dysin er rétt um 20cm þar sem hún er hæst.

Aðrar upplýsingar

Í *Skrá um friðlýstar fornleifar* segir: „Úlfarsfell. [...] 3. Leifar Þórólfschaugs og þvergarður á Bægifótshöfða. Sbr. Árb. 1893: 18-19; Árb. 1900: 10; Árb. 1925-1926: 44. Skjal undirritað af MÞ 12.05.1928. Þinglýst 11.06.1929“ (1990: 15). Í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags* 1925-1926 segir: „Þaðan fórum við inn á Bægifótshöfða. Það er klettahöfði, h.u.b. 3 mtr. á hæð, en lítill ummáls. Fyrir garðinum sjer vel og einnig dysinu; er auðsjeð að það hefur verið rífið upp. Þegar garðurinn hefur verið óskemdur, hefur ekki verið unt að komast af höfðanum eða fram á hann“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 44). Í *Íslenskum sögustöðum* Kálunds segir: „Brött er fjallshlíð niður að Álftafirði, og liggur leiðin niður að firðinum við horn múlans eftir brattri og krókóttri götu, er nefnist Hrásasneiðingar; er það klif það sem nefnt er í Eyrbyggju þar sem „upp ríður úr fjörunni“. Þar náðu menn Arnkels Spá-Gils og drápu hann, eftir að hann hafði myrt Úlfar. Þaðan er erfið fjöruleið og ógreið alllangt inn með firðinum, en brátt verður hamraklettur sem skagar fram í fjöruna, brattur á þrjá vegu, en aðeins mjór háls tengir hann við hlíðina. Hann er nú kallaður Þórólfs höfði, en Eyrbyggja nefnir hann Bægifótshöfða. Þar lét Arnkell dysja Þórólfi, er hann hafði fært hann burt úr Þórsárdal og lét gera garð þvert yfir höfðann svo háan, að enginn gat komið þar yfir nema fuglinn fljúgandi, „og sér enn þess merki“, bætir sagan við. Árni Thorlacius segir að þessi setning eigi enn við, en nú sést varla annað ofan á höfðanum en haugur af allstóru grjóti, og kynni það að hafa verið dysin.“ (1985: 84).

Mynd 81. Bægifótsdys [3276-77], horft til vesturs. Garðlag [3276-78] felur sig í gróðrinum aftan við dysina.

Mynd 80.
Bægifótsdys [3276-77] og garðlag [3276-78] á Bægifótshöfða. Rauða línan sýnir afmörkun skráningarsvæðisins, en garðalagið er um 43m austur af því.

Úlfarsfell-3276-78

Hlutverk: Afmörkun

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Á Bægifótshöfða, 100m austur af vegi, skammt vestan dysjar [3276-77], um 1,23km norður af húsinu á Úlfarsfelli er mjög óglögg garðlag. Svæðið er mjög gróið grasi. Garðurinn og dys [3276-77] eru utan skráningarsvæðisins en eru skráð hér með þar sem þau eru friðlýst og skráningarsvæðið er innan 100m friðhelgi.

Lýsing

Í grasinu vestan við dys [3276-77] eru hugsanlega leifar af þvergarðinum á Bægifótshöfða. Það mótast fyrir grjóti hér og þar undir grasi og sést í það á stöku stað. Um 4m langur bútur af garðinum, næst dysinni, virðist greinilegastur. Þar sést í hleðslu í suðurendanum.

Norðan við hann er ekki greinilegt garðlag á um 1m breiðu bili en norðan þess er hægt að greina mjög óglögg garðlag á 13m kafla. Beidd

garðlagsins er að jafnaði um 1,5m en mest um 2m. Hæð er einungis um 10-20cm.

Aðrar upplýsingar

Í *Skrá um friðlýstar fornleifar* segir: „Úlfarsfell. [...] 3. Leifar Þórólfschaugs og þvergarður á Bægifótshöfða. Sbr. Árb. 1893: 18-19; Árb. 1900: 10; Árb. 1925-1926: 44. Skjal undirritað af MÞ 12.05.1928. Þinglýst 11.06.1929“ (1990: 15). Í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags* 1925-1926 segir: „Þaðan fórum við inn á Bægifótshöfða. Það er klettahöfði, h.u.b. 3 mtr. á hæð, en lítill ummáls. Fyrir garðinum sjer vel og einnig dysinu; er auðsjeð að það hefur verið rífið upp. Þegar garðurinn hefur verið óskemdur, hefur ekki verið unt að komast af höfðanum eða fram á hann“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 44). Í *Íslenskum sögustöðum* Kálunds segir: „Hann er nú kallaður Þórólfshöfði, en Eyrbyggja nefnir hann Bægifótshöfða. Þar lét Arnkell dysja Þórólf, er hann hafði fært hann burt úr Þórsárdal og lét gera garð þvert yfir höfðann svo háan, að enginn gat komið þar yfir nema fuglinn fljúgandi, „og sér enn þess merki“, bætir sagan við. Árni Thorlacius segir að þessi setning eigi enn við, en nú sést varla annað ofan á höfðanum en haugur af allstóru grjóti, og kynni það að hafa verið dysin.“ (1985: 84).

Mynd 82. Suðurendi garðlags [3276-78] sést hér grjóthlaðinn. Horft til suðausturs. Vaðilhsöfði gengur út í Álftafjörð hægra megin við miðja mynd.

Hrísakot

Í landi Hrísakots voru skráðar níu minjar.

Hrísakot-3276-79

Sérheiti:

Hrísasneiðingar

Hlutverk: Leið

Tegund: Gata

Staðhættir

Um 1,3km ANA af bæjarstæði Hrísa eru svokallaðir

Hrísasneiðingar, klif þar sem farið var niður í fjöruna forðum. Lá þar þjóðleiðin inn Álftafjörð. Klifið er nú um 80m frá vegi, skammt norðaustan við höfðann þar sem raflínurnar eru.

Mynd 83. Horft suður eftir Hrísasneiðingum [3276-79].

Lýsing

Þjóðleiðin lá um Hrísasneiðinga og má sjá nokkrar misgreinilegar götur liggja að klifinu ofanverðu. Nyrsta leiðin er líklega leifar gamla vegarins [3276-131], enda er hún breiðari og greinilegri, en eldri reiðgötur virðast hafa legið örlítið sunnar og voru tvær slíkar mældar upp. Þó gætu leiðirnar hafa verið fleiri og mögulega einhverjar lent undir vegagerðinni á sínum tíma. Leiðin liggur niður brekkuna í sneiðingunum og síðan inn með fjörunni. Leiðin er ekki greinileg í fjörunni

Aðrar upplýsingar

Í *Íslenzkum sögustöðum* Kálunds segir: „Brött er fjallshlíð niður að Álftafirði, og liggur leiðin niður að firðinum við horn múlans eftir brattri og krókóttu götu, er nefnist Hrísasneiðingar; er það klif það sem nefnt er í Eyrbyggju þar sem „upp ríður úr fjörunni“. Þar náðu menn Arnkels Spá-Gils og drápu hann, eftir að hann hafði myrt Úlfar. Þaðan er erfið fjöruleið og ógreið alllangt inn með firðinum, en brátt verður hamraklettur sem skagar fram í fjöruna, brattur á þrjá vegu, en aðeins mjór háls tengir hann við hlíðina. Hann er nú kallaður Þórólfshöfði, en Eyrbyggja nefnir hann Bægifótshöfða“ (1985: 84). Í *Sýslu- og sóknalýsingum* segir: „Þjóðvegurinn um Skógarströnd liggur strandlengis eftir ströndinni frá Gljúfurá út að Hálsi, þá yfir Setbergsháls hjá Setbergi, Klungurbrekku, Ytraleiti, Narfeyri suður að Álftafirði; síðan fram með firðinum og yfir fjörðinn vestan til við Vaðilshöfða, þar næst út með aftur og út á Krákunes“ (1970: 232). Einnig: „Í austanvert Krákunes er sneiðingur sá, þjóðvegur enn, sem getið er um í Eyrb. 33. kap“ (1970: 224).

Hrísakot-3276-80

Hlutverk: Kennimark

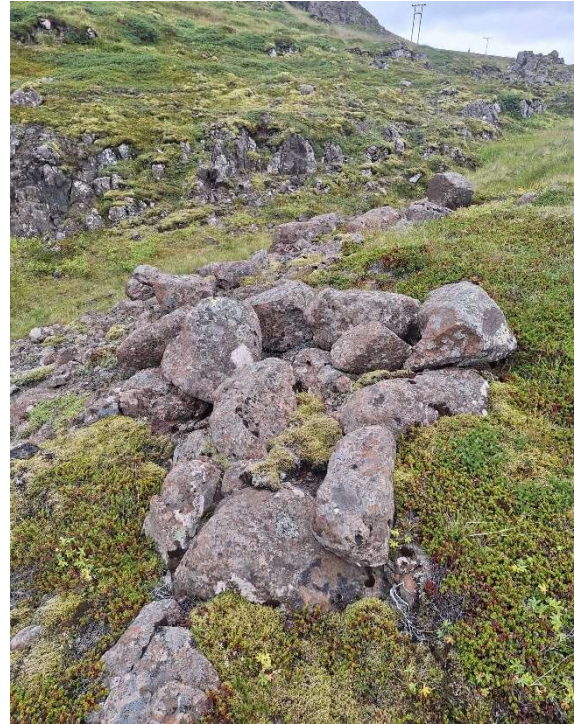
Tegund: Varða

Staðhættir

Um 1,3km ANA af bæjarstæði Hrísa, á brekkubrún í klifinu við Hrísasneiðinga, um 94m SSV af vörðu [3276-82], er varða.

Lýsing

Varðan er hrúnin og er hún einungis um 30cm há. Grunnflötur er um 1x1m og hefur hún verið hlaðin úr nokkuð stórum steinum. Mesta hrúnið er greinanlegt til SSV, niður brekkuna í átt að reiðleiðinni. Grjótið er fléttuvaxið og botn mosagróinn. Varðan hefur líklega gegnt hlutverki vegvísis við gömlu reiðleiðina [3276-79] við klifið niður Hrísasneiðingana.

Mynd 84. Varða [3276-80], horft til vesturs. Reiðleið niður Hrísasneiðinga [3276-79] í baksýn.

Hrísakot-3276-81

Hlutverk: Óþekkt, kuml

Tegund: Heimild, steinalögn

Hættumat: Hætta vegna rofs

Staðhættir

Um 1,3km ANA af bæjarstæði Hrísa, um 20m NNV af vörðu [3276-80], fast norðan við gamla veginn [3276-131] við Hrísasneiðingana er steinalögn.

Lýsing

Um er að ræða grjóthrúgu undir mosa og lyngi, um 1,5x1,2m að umfangi. Steinar virðast hlaðnir nokkurn veginn í hring/sporöskju í botni. Hæð er um 30cm þar sem mest er. Grjóthrúgan er gróin en þó er smá rof í gróðurþekjunni og fast austan við hana er virkt jarðvegsrof. Engar áþekkar grjóthrúgur eru í nágrenninu og vegna sagna um kös Spá-Gils á svæðinu er ekki lokað fyrir það skotið að þetta geti verið dysin sem tengd var við þá sögu, þótt einnig sé hugsanlegt að um náttúrumyndun, eða grjóthreinsun fyrir veginn [3276-131] sé að ræða.

Aðrar upplýsingar

Í Eyrbyggja sögu segir: „En er þeir, er eftir Spá-Gils hljópu, fengu tekit hann út við klif, er upp ríðr ór fjörunni. Fengu þeir þá af honum sannar sögur. Ok er hann hafði sagt allt, sem farit hafði, tóku þeir hann af lífi ok kösuðu hann þar við klifit, en þeir tóku gripina ok færðu Arnkatli“ (1946: 87).

Mynd 85. Meint kös Spá-Gils [3276-81], horft til vesturs. Leifar af gamla veginum [3276-131] til vinstri á myndinni.

Mynd 86. Afstöðumynd við Hrásasneiðinga.

Hrásakot-3276-82

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 1,37km ANA af bæjarstæði Hrísa, á klettaholti austast á Krákunesi, til móts við Byrgishöfða austan Álftafjarðar, er varða.

Lýsing

Varðan er mjög stæðileg og ekki virðist hafa hrunið úr henni. Varðan er um 1,6m á hæð og grunnflötur hennar er um 1x0,9m. U.þ.b. 12 umför hleðslu eru sjáanleg og varðan er að mestu hlaðin úr flötu grjóti. Steinar eru aðeins fléttuvaxnir, en ekki mikið.

Mynd 87. Varða [3276-82], horft til suðausturs.

Hrísakot-3276-83

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 1,25km norðaustur af bæjarstæði Hrísá, á klettaholti skammt suður af fjöruborðinu er varða. Geithúsamýri er sunnan holtsins. Nokkuð bratt er niður að sjó til norðurs.

Lýsing

Varðan er heilleg, um 1,7m á hæð og 1,1x1m að grunnfleti. U.þ.b. 12 umför hleðslu sjást í vörðunni. Varðan er að mestu hlaðin úr flötu grjóti. Grjótið er fléttugróið. Viðbótargrjót sést sunnan við vörðuna sem líklega hefur verið safnað saman til hleðslunnar en ekki notað. Varðan var hlaðin af Ingvari Kristjáni Fjeldsted Kristjánssyni (f. 1912) frá Hrísakoti (munnl. heimild: Jörundur Svavarsson, ágúst 2024).

Mynd 88. Varða [3276-83], horft til VSV. Varða [3276-84] í baksýn til hægri.

Hrísakot-3276-84

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 1,15km norðaustur af bæjarstæði Hrísá, á klettaholti skammt suður af fjöruborðinu, um 90m vestur af vörðu [3276-83] er varða. Geithúsamýri er sunnan holtsins. Nokkuð bratt er niður að sjó til norðurs.

Lýsing

Varðan er stæðileg, um 1,5m á hæð og 1,1x1,1m að grunnfleti. U.þ.b. 10 umför hleðslu sjást í vörðunni. Varðan er að mestu leyti hlaðin úr flötum steinum og mjókkar aðeins upp á við. Varðan var hlaðin af Ingvari Kristjáni Fjeldsted Kristjánssyni (f. 1912) frá Hrísakoti (munnl. heimild: Jörundur Svavarsson, ágúst 2024).

Mynd 89. Varða [3276-84], horft til norðvesturs.

Hrísakot-3276-85

Hlutverk: Geitakofi

Tegund: Tóft

Staðhættir

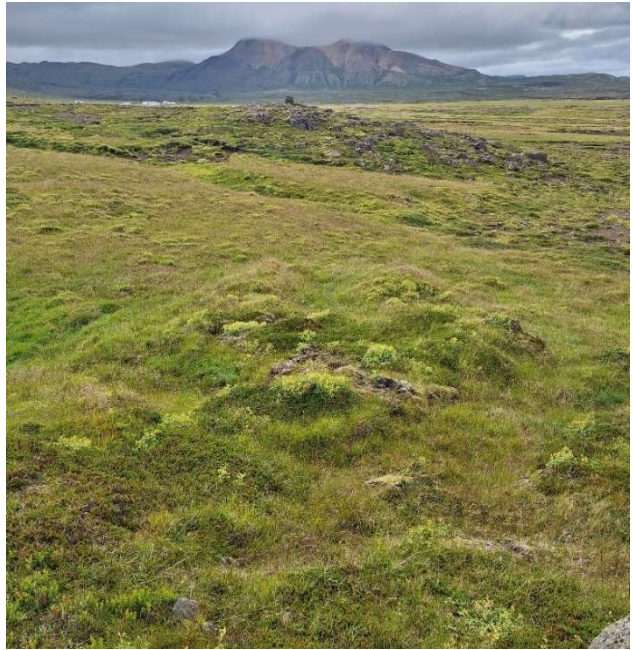
Um 1,05km norðaustur af bæjarstæði Hrísa, suðvestan í eystri Geithúsaborginni, um 50m norður af vegi, er tóft.

Lýsing

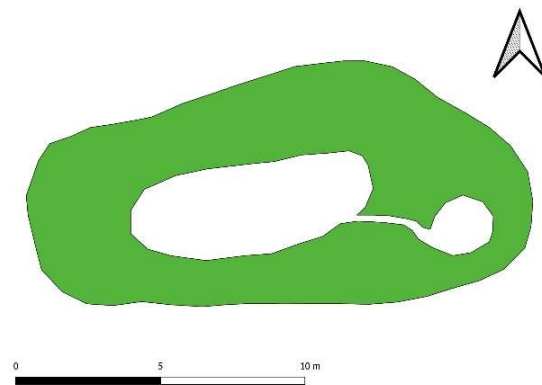
Tóftin er stór og tvöföld og stendur í nokkrum halla utan í Geithúsaborginni. Tóftin snýr austur-vestur og er stórt hólfi henni vestanverðri en lítið að austanverðu, uppi í brekkunni. Utanmál tóftarinnar er um 17,5x8m. Mögulega hefur verið opið á milli hólfa, en ekki sjást nein op á útveggjum. Vesturendi tóftarinnar er illa farinn, hefur lekið niður brekkuna og aflagast. Einnig hefur suðurendi litla rýmisins farið álíka illa. Grjót finnst og sést aðeins í veggjum en tóftin er þó algróin. Veggjahæð er um 30-80cm, hærri að utanverðu. Breidd veggja er um 2m. Tóftin virðist mjög gömul og þótt Geithúsaborgir séu nefndar í örnefnaskrá er þar ekkert talað um þessa tóft.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Fyrir neðan veginn, norðan undir norðurenda Úlfarsfells, eru litlar klettaborgir, sem heita Geithúsaborgir“ (Ö-Hrísakot (e.d.): 1).

Mynd 90. Geithústóft [3276-85], horft til vesturs. Varða [3276-86] í baksýn.

Mynd 91. Uppmæling af geithústóft [3276-85].

Hrísakot-3276-86

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Varða

Staðhættir

Um 950m norðaustur af bæjarstæði Hrísa, á vestari Geithúsaborginni, austarlega, á gróinni klöpp er varða.

Lýsing

Varðan er nokkuð hrunin en þó er mikið eftir af henni. Hún er um 1,1m á hæð og hefur líklega verið ansi stæðileg. Varðan er með næstum hringlaga botn og er hlaðin að miklu leyti úr frekar stóru grjóti. Grjótið er fléttuvaxið. Botninn er um 1,2m í þvermál.

Mynd 92. Varða [3276-86], horft til austurs. Geithústóft [3276-85] í baksýn til vinstri.

Hrísakot-3276-87

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Landamerki á milli Hrísa og Hrísakots voru að hluta mörkuð með garðlagi sunnan sýsluvegarins. Ekki sjást nein merki garðlagsins í dag og nákvæm staðsetning þess er ekki þekkt. Óvíst er hvort það hefur verið innan skráningarsvæðisins. Minjarnar fá því ekki staðsetningu í landupplýsingagögnum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Milli Hrísa og Hrísakots ræður Þórsá upp að sýsluvegi, svo ræður gamalt garðlag upp í Hrísakotsbrunn“ (Ö-Hrísar 1981: 1).

Hrísar

Í landi Hrísa voru skráðar 19 minjar, þar af minjar „á Tóftum“, sem er friðlýst bæjarstæði.

Hrísar-3276-88

Hlutverk: Mókofi, heystæði

Tegund: Tóft

Staðhættir

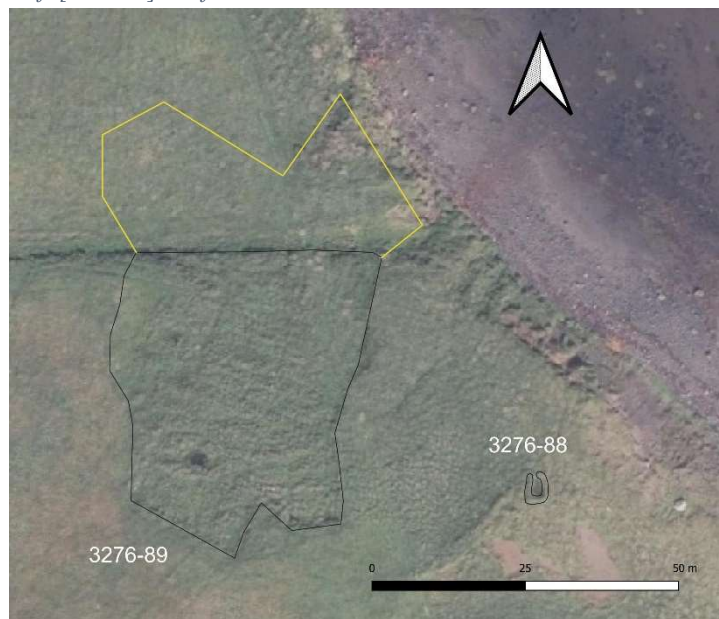
Um 1,1km ANA af bæjarstæði Hrísa, um 30m austur af mógröfum [3276-89], austan girðingar sem nú er, er tóft. Fjaran er skammt austan við.

Lýsing

Tóftin er einföld og opin til norðurs. Tóftin er sigin og gróin og ekki finnst fyrir grjóti í veggjum hennar. Veggir eru farnir að aflagast og er um 30-80cm háir, mest um 1,3m á breidd. Tóftin er algróin grasi, mosa og ljónslöpp. Líklega er um mókofa eða Jónstóft [3276-90] að ræða, en þar sem ekki er öruggt að um hið síðarnefnda sé að ræða eru þessar minjar hér skráðar í tvennu lagi.

Mynd 93. Tóft [3276-88], horft til suðvesturs.

Mynd 94. Afstöðumynd af mógröfum [3276-89] og tóft [3276-88]. Gul lína sýnir víðfeðmari útbreiðslu mógrafanna sem sést á loftmyndum frá því um og eftir miðja 20. öld.

Hrísar-3276-89

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Um 1,1km ANA af bæjarstæði Hrísa, í austurjaðri framræsts svæðis suður af Naustanesi eru mógrafir. Norðurjaðar grafanna, eins og þær sjást í dag, markast af skurði.

Lýsing

Mógrafirnar eru um 40x50m að umfangi. Bakkar eru nokkuð skýrir en aðeins farnir að aflagast. Norðan við grafirnar sker skurður landið og sjást grafirnar ekki norðan hans. Grafirnar eru grónar mýragróðri og eru um 1m djúpar. Af loftmyndum að dæma (t.a.m. frá 1956: DMA05-01027) hafa grafirnar verið nokkuð stærri til norðurs þótt nú sjáist þess engin merki, enda svæðið komið undir tún. Þetta viðbótarsvæði var teiknað upp af áðurnefndri loftmynd sem lína í landupplýsingagögnum. Það er um 25x50m að umfangi.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Í Naustanesi og Mjóanesi eru miklar mógrafir. Heyrt hefur Reynir, að þar hafi verið mótak, 12-16 skóflustungur, en um gæðin veit hann ekki. Ekki mun þetta mótak hafa verið nytjað frá Hrísum, heldur af eyjabændum. Munu þá móskep hafa verið hlaðin í Móvík.“ (Ö-Hrísar 1981: 7).

Mynd 95. Horft vestur yfir mógrafir [3276-89].

Hrísar-3276-90

Sérheiti: Jónstóft

Hlutverk: Heystæði

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Varðandi staðsetningu Jónstóftar er lyklatríðið hversu langt Naustanes er talið hafa náð suður. Engin tóft fannst á austanverðu Naustanesi, ef lagt er upp með að nesið nái bara suður að botni Móvíkur. Ef hins vegar örnefnið hefur náð lengra suður, og jafnvel suður fyrir mógrafir [3276-89] (sem gæti vel verið í ljósi þess að talað er um í örnefnaskrá að miklar mógrafir hafi verið í Naustanesi (Ö-Hrísar 1981: 7)) gæti tóft [3276-88] verið umrædd Jónstóft. Þar sem það er þó ekki alveg öruggt verða heimildin og tóftin skráð hvor í sinni færslunni hér. Minjarnar fá því ekki staðsetningu í landupplýsingagögnum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Austan á Naustanesi við sjóinn er Jónstóft, hlaðin heytóft úr torfi. Er hún kennd við Jón Benediktsson [f. 1872], bónda á Úlfarsfelli, en hann hafði slægjur í Hrísanesi, bar saman hey í Jónstóft og ók síðan heim á ísilögðum Álfafirði“ (Ö-Hrísar 1981: 7)

Hrísar-3276-91

Hlutverk: Naust

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta vegna landbrots

Staðhættir

Í fjöruborðinu yst á Naustanesi, um 1,5km NNA af bæjarstæði Hrísa eru tóftir nausta. Þessi tóft er sú vestari. Svæðið er smáþýft en sléttlent.

Lýsing

Tóftin er nokkuð greinileg en að hluta til rofin í sjó fram. Útveggir eru mjög grónir en grjót er inni í tóftinni og grjóthleðsla mjög greinileg innan á vesturvegg. Hugsanlegt er að um endurnýtingu á eldra nausti sé að ræða og grjótveggir hafi verið hlaðnir innan við eldri vegg. Naustið er opið til norðurs, til sjávar, og greinilegt er að veggir þess hafa náð út á það svæði sem nú er fjara. Greinileg steinaröð er í fjörunni í beinu framhaldi af veggjunum. Hæð veggja er um 30-50cm og breidd þeirra um 1,5m. Þetta naust, eða a.m.k. yngsti notkunarfasi þess, gæti verið frá 19. öld og virkar mun yngri en naust [3276-92].

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Austan Móvíkur er Naustanes“ (Ö-Hrísar 1981: 6). Þar segir einnig: „Í Naustanesi sést vel fyrir tveimur uppsátrum (naustum). Þetta hefur verið fyrir smábáta, sem notaðir hafa verið til aðdrátta“ (Ö-Hrísar 1981: 7).

Mynd 96. Naust [3276-91], horft til NNV.

Mynd 97. Naust [3276-91], horft til austurs. Hér sést vel hvernig veggirnir flæða út í rofið í fjörunni.

Hrísar-3276-92

Hlutverk: Naust

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta vegna landbrots

Staðhættir

Í fjöruborðinu yst á Naustanesi, um 1,5km NNA af bæjarstæði Hrísa eru tóftir nausta. Þessi tóft er sú eystri. Svæðið er smáþýft en sléttlent.

Lýsing

Þetta naust er ógreinilegra en [3276-91] og er líklega annað hvort tvöfalt, eldra naust, eða tveir fasar af naustum. Mjög erfitt er að greina í sundur rými og vegg. Ef um tvöfalt naust er að ræða hefur milliveggurinn fallið inn í vestara hólfið, ef um tvo fasa er að ræða er syðra rýmið líklega yngra. Hugsanlegt er að sjór hafi gengið inn á svæðið og aflagað minjarnar. Tóftin er alveg gróin en þó sést í grjótröð innan á vesturvegg sem er greinilega vegghleðsla. Einnig sést grjót á fleiri stöðum neðarlega í veggjum. Við fjöruborðið virðist hleðsla mögulega ná út í fjöruna, og hefur sjórinn þá rofið allan gróður af þegar niður í fjöruna er komið. Lína í

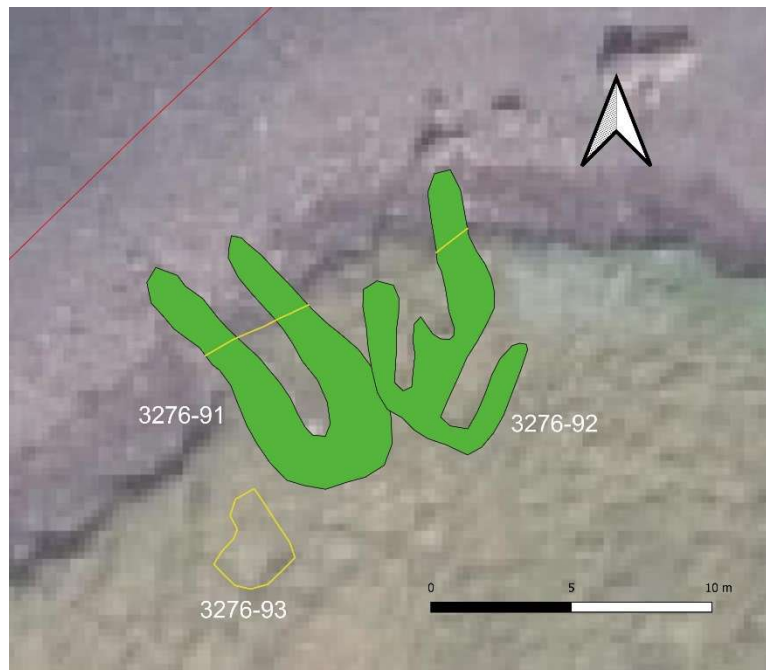
landupplýsingagögnum sýnir hvar fjaran tekur við. Umfang tóftarinnar er um 8x5,5m, að undanskildum veggjarbútnum sem liggur í fjörunni. Op er á vesturrými til norðurs og suðurrými til norðausturs. Veggir eru um 20-50cm háir og breidd um 1m.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Austan Móníkur er Naustanes“ (Ö-Hrísar 1981: 6). Þar segir einnig: „Í Naustanesi sést vel fyrir tveimur uppsátrum (naustum). Þetta hefur verið fyrir smábáta, sem notaðir hafa verið til aðdrátta“ (Ö-Hrísar 1981: 7).

Mynd 99. Naust [3276-92], horft til NNA.

Mynd 98. Afstöðumynd af naustum [3276-91 og 92] og torfiökustað [3276-93].

Gulu línurnar á veggjum tóftanna sýna hvar veggir eru rofnir, norðan þeirra eru bara steinaraðir í fjörunni.

Hrísar-3276-93

Hlutverk: Torftökustaður,
náttúrulegt

Tegund: Niðurgröftur, dæld

Staðhættir

Fast suðvestan við suðvesturhorn nausts [3276-91] er niðurgröftur, rétt ofan við fjöruborðið.

Lýsing

Niðurgröfturinn, sem líklega er torftökustaður fyrir byggingu naustanna, en gæti verið náttúruleg dæld, er um 3x2,5m að umfangi og um 10-30cm djúpur. Niðurgröfturinn er algróinn grasi og mosa.

Mynd 100. Torftökustaður [3276-93], horft til norðausturs. Naust [3276-91] í baksýn.

Hrísar-3276-94

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

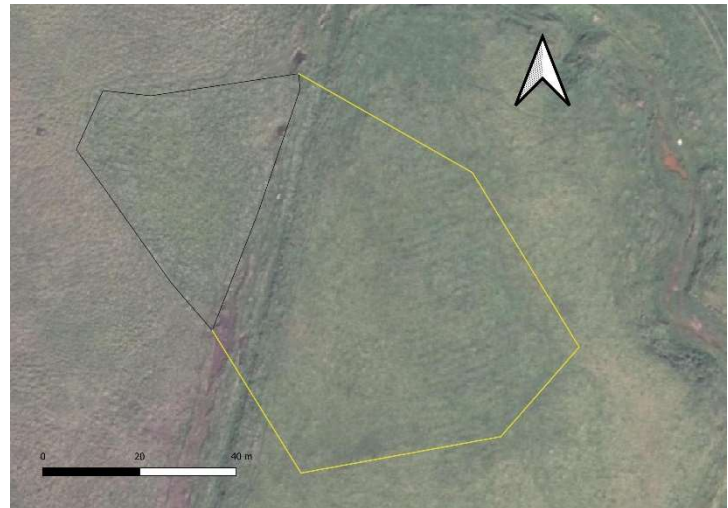
Á framræstu svæði, um 1,25km NNA af bæjarstæði Hrísa, suður af austurhluta Mjóaness, um 75m suður af fjörubrun eru mógrafir. Mógrafirnar eru skornar í austri af skurði.

Lýsing

Mógrafirnar eru ekki mjög greinilegar en skera sig þó úr landslaginu. Þar er blautara en í nánasta umhverfi og í gröfunum vex fifa og annar mýrargróður. Bakkar eru orðnir nokkuð óreglulegir, en dýpt grafanna er um 40cm. Móta sést fyrir mógröfum á þessu svæði á fluglínumynd frá 1945 (AMS53_10036_006) og 1956 (DMA05-01027) og virðist svæðið á þeim myndum stærra til suðurs og austurs en nú er greinanlegt. Svæðið var teiknað upp af loftmynd og er um 56x40m að umfangi, en myndar nærri þríhyrning. Viðbótarsvæði var teiknað upp af áður nefndum loftmyndum sem lína í landupplýsingagögnum og er það um 80x40m að umfangi.

Aðrar upplýsingar

Í ornefnaskrá segir: „Í Naustanesi og Mjóanasi eru miklar mógrafir. Heyrt hefur Reynir, að þar hafi verið mótak, 12-16 skóflustungur, en um gæðin veit hann ekki. Ekki mun þetta mótak hafa verið nytjað frá Hrísum, heldur af eyjabændum. Munu þá móskep hafa verið hlaðin í Móvík.“ (Ö-Hrísar 1981: 7).

Mynd 101. Uppmæling af mógröfum [3276-94]. Svört lína sýnir mógrafirnar eins og þær eru greinanlegar í dag. Gula línan sýnir viðfeðmari útbreiðslu sem sést á loftmyndum frá því um og eftir miðja 20. öld.

Hrísar-3276-95

Hlutverk: Óþekkt, aðhald

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 1,1km norður af bæjarstæði Hrísar, um 85m suður af fjörubrun í lítilli vík vestan við Mjóanes, í smá brekku á stalli við læk, er tóft.

Lýsing

Tóftin er mjög gömul og sokkin. Veggir eru aflagaðir en þó er hægt að greina að um einfalda tóft er að ræða með op við vesturlangvegg til norðurs. Tóftin er um 8,5x6,5m að utanmáli og er suðurgaflinn grafinn inn í brekku. Ekkert grjót er greinanlegt í veggjum, en þeir eru um 30-80cm háir og um 2m breiðir. Tóftin er algróin grasi, mosa og ljónslöpp. Hlutverk er óþekkt en um einhvers konar aðhald gæti verið að ræða.

Mynd 102. Tóft [3276-95], horft til norðurs.

Á Tóftum

Bæjarstæðið sem kallað hefur verið „á Tóftum“ er í niðurlandi Hrísar, á Hrísanesi, um 800m NNV af bæjarstæði Hrísar, um 400m frá vegi þar sem styst er (til suðvesturs frá minjasvæðinu). Víða í seinni tíma heimildum er getið um þetta bæjarstæði en ekki eru til neinar heimildir um búsetu þar. Greinilegt er að býli hefur verið á staðnum, benda bæði túngarður og húsatóftir til þess, en einnig er ljóst að staðurinn hefur verið nýttur eftir að búsetu þar lauk. Þrjár minjar eru túlkaðar sem yngri, tvær utan túns [3276-96 og 97] og einar innan túns [3276-98]. eru þær líklega tengdar beit (hugsanlegar fjárborgir og smalabyrgi) eða annarri slíkri nýtingu. Reyndar segir í *Sýslu- og sóknalýsingum* að fjárborgir finnast ekki nema í eyjunum (1970: 201), en hversu kunnugur presturinn hefur verið búskaparháttum fyrri tíðar veit maður ekki. Auk þessara greinilega yngri minja gætu hlutar minja, t.a.m. [3276-101] verið breytingar eða viðbætur við eldri minjar. Það er því tilfinning skrásetjara að byggt hafi verið á Tóftum mjög snemma, jafnvel hafi Hrísabærinn fyrst staðið þar (sbr. t.d. Þorleifur Jóhannesson 1926: 43 og Guðbrandur Sigurðsson 1957: 48) og að annað hvort hafi verið búið þar nægilega lengi til að gerðar hafi verið breytingar á byggingum, eða seinna skeið búsetu hafi verið ekki löngu eftir að bærinn fór fyrst í eyði. Bærinn hefur svo líklega farið endanlega í eyði ekki seinna en um 1500, mannvistaruppsöfnun er þó ekki mikil svo líklega er búseta aflögð þarna talsvert fyrr. Svæðið hafi síðan seinna verið nýtt til beitar eða annarra nytja. Hið friðlýsta minjasvæði „á Tóftum“ er utan skráningarsvæðisins, en tvær tóftir á minjasvæðinu, sem ekki eru friðlýstar, eru innan þess. Friðlýstu minjarnar [3276-99-103] voru þó skráðar skv. kröfu minjavarðar þar sem þær hafa 100m friðhelgunarsvæði og skráningarsvæðið er einungis um 25m frá nyrstu minjunum.

Hrísar-3276-96

Hlutverk: Óþekkt, smalakofi

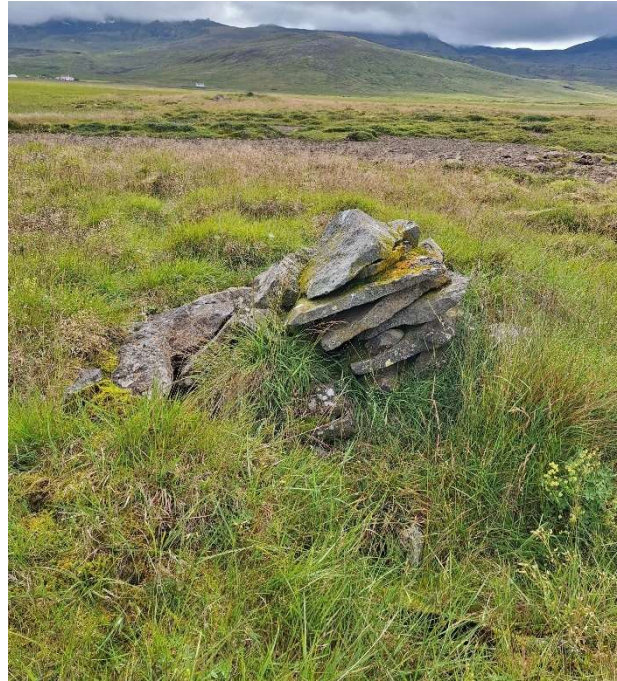
Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Um 48m norður af túngarðinum [3276-99] „á Tóftum“, um 940m NNV af bæjarstæði Hrísar, um 40m ANA af tóft [3276-97] er hleðsla. Hleðslan er á gróðurfláka en uppblásinn melur er í kring.

Lýsing

Hleðslan, sem líklega er hrúnið grjóthbyrgi, smalakofi eða álíka mannvirki, er um 1,6x1,5m að grunnfleti. Hæð hleðslunnar er mest um 80cm. Þakhella virðist hafa verið á mannvirkinu og op til norðurs. Grjótið í hleðslunni er mikið til flatt grjót. Vesturveggur er frekar heill þótt hann sé fallinn inn. Austurhliðin er illa farin. Hleðslan er án efa yngri en bæjarminjarnar „á Tóftum“ [3276-99-103] og bendir til seinni tíma nýtingar á staðnum.

Mynd 103. Hleðsla [3276-96], horft til suðurs. Bæjarstæðið á Tóftum í baksýn. Hér sést hvernig austurveggurinn hefur hrúnið inn og vesturveggurinn lagst yfir hann.

Hrísar-3276-97

Hlutverk: Óþekkt, fjárborg, stekkur

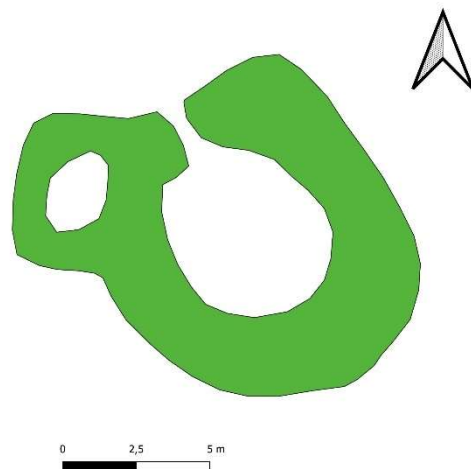
Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 30m norðan við túngarðinn [3276-99] „á Tóftum“, um 945m NNV af bæjarstæði Hrísar og 40m VSV af hleðslu [3276-96] er tóft. Tóftin stendur á smá þurru melhól upp úr mýrinni í kring, eins og aðrar minjar á staðnum.

Lýsing

Tóftin er nær hringlaga með litlu rými áföstu til vesturs. Tóftin er um 12x14m að utanmáli, að litla rýminu meðtöldu. Litla rýmið er um 3x2m að innanmáli og stóra rýmið er um 6m í þvermál að innanmáli. Op er á stóra rýminu til norðurs, en ekkert op er greinanlegt á litla rýminu. Tóftin er öll mjög sokkin og gróin grasi, mosa og ljónslöpp, og ekki finnst fyrir grjóti í veggjum, þótt líklegt sé að veggir séu allavega að hluta grjóthlaðnir, sé litið til þess umhverfis sem tóftin stendur í. Hæð veggja er um 30-60cm og þeir eru mest um 2m breiðir. Tóftin er mjög gamall, en þó aðeins grænni en bæjarstædistóftirnar „á Tóftum“ og því gæti verið að hér sé um að ræða yngri minjar sem eru vísbending um seinni tíma nýtingu á staðnum. Hringlaga lögun minjanna bendir helst til að um fjárborg sé að ræða en aukarýmið gæti verið vísbending um að frekar sé um stekk að ræða. Hlutverk er því ekki alveg ljóst.

Mynd 104. Uppmæling af tóft [3276-97].

Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela. Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið. [...] að norðan, utan túngarðsins, eru tvær hringmyndaðar tóftir, allstórar; þær virðast mikið yngri.“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43). Einungis ein hringmynduð tóft er utan túnsins, en hin sem nefnd er gæti verið [3276-98], en hún er þá innan túns, en sannarlega norðan hinna tóftanna á bæjarstæðinu.

Mynd 105. Tóft [3276-97], horft til VSV.

Hrísar-3276-98

Hlutverk: Óþekkt, aðhald, fjárborg

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norðaustarlega innan túngarðs „á Tóftum“, um 8m vestan/innan garðs [3276-99], um 880m NNV af bæjarstæði Hrísa, er tóft. Tóftin er á mólendu svæði sem er smá hækkun úr mýrinni umhverfis.

Lýsing

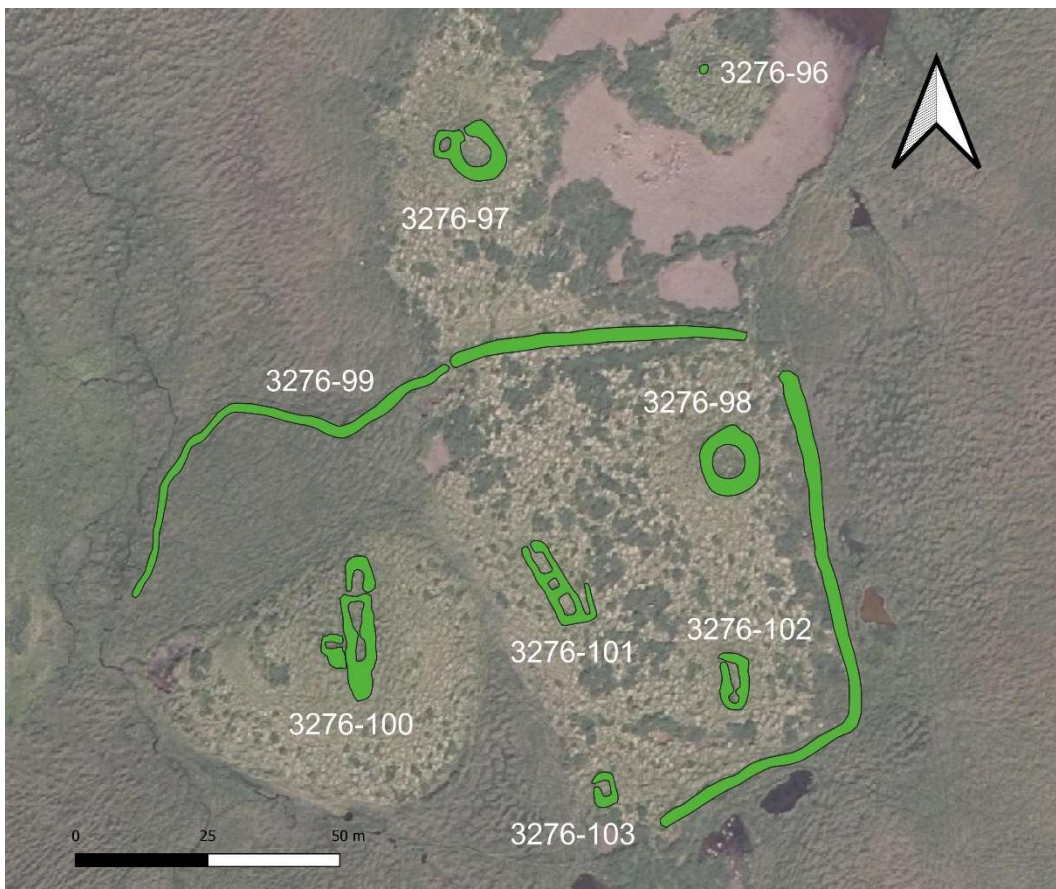
Tóftin er hringlaga og stór steinn er nyrst í vegg hennar. Hugsanlegt er að þar hafi verið op sem nú er samfallið, en ekki eru vísbendingar um op annars staðar á tóftinni. Tóftin er um 12,5m að þvermáli að utanverðu, en innra byrði er um 6,5m að þvermáli. Veggir eru mjög grónir og útflattir og rúmlega 2m á breidd. Hæð veggja er um 30-70cm. Tóftin er, þrátt fyrir að vera sigin og gróin, mjög greinileg. Tóftin er áþekkt tóft [3276-97] sem er utan túns, nema þessi er bara einföld. Ekki er ólíklegt að mannvirkin hafi á sínum tíma haft sama eða svipað hlutverk, og séu um það bil frá sama tíma.

Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela. Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið. [...] að norðan, utan túngarðsins, eru tvær hringmyndaðar tóftir, allstórar; þær virðast mikið yngri.“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43). Þessi tóft er líklega önnur af þeim sem Þorleifur nefnir þótt hún sé ekki utan túns, hún er hins vegar sannarlega norðan hinna tóftanna.

Mynd 107.
Tóft [3276-98], horft til suðurs.

Mynd 106.
Yfirlitsmynd af minjum [3276-96-103] á Tóftum.

Hrísar-3276-99

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Garðlag

Hættumat: Hætta vegna rofs

Staðhættir

Umkringis túnið á Tóftum er túngarður að miklum hluta. Bæjarstæðið stendur uppi á smá þurri hæð í mýrinni og því afmarkar túngarðurinn víða mýrlendi og mólendi.

Lýsing

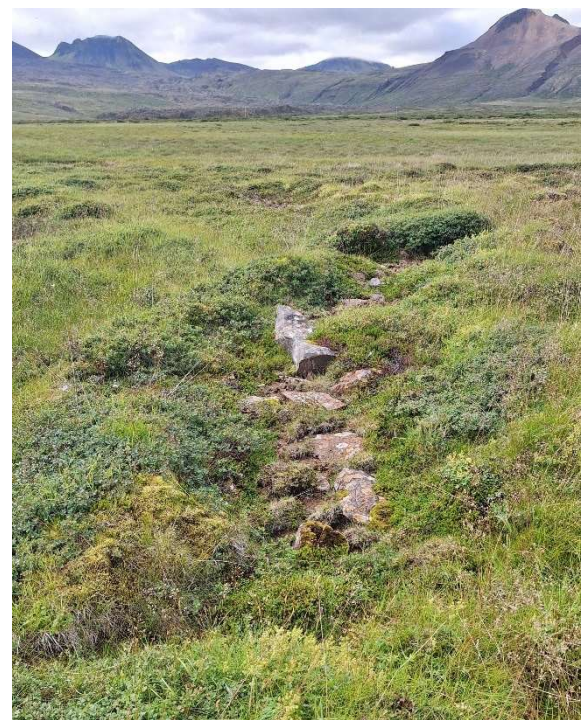
Túngarðurinn er greinilegur á um 250m kafla, í þremur bútum, að norðvestan-, norðan-, austan- og suðaustanverðu. Norðvesturhlutinn er ógreinilegastur enda liggur hann í mýri og stundum óljóst hvort um garð eða gróðurbreytingar er að ræða, en þar sem línan er í beinu framhaldi af túngarðinum og í rökréttu samhengi við minjar í túninu og stærð þess, er næsta víst að um túngarðsleifar sé að ræða. Þessi hluti er um 85m á lengd. Hinir tveir hlutarnir eru greinlegri, enda á þurrlendi. Rof er í garðinn við endann syðst og sést þar grjót í botninum. Garðurinn er mest um 2m breiður en grjótið sem sést í sýnir hlaðinn botninn um 90cm breiðan. Líklegt er því að botnhleðsla garðsins hafi verið úr grjóti en að öðru leyti hafi hann verið hlaðinn úr torfi. Garðurinn er mjög siginn og útflattur og einungis um 30cm hár þar sem mest er. Gera má ráð fyrir að túnið hafi allt verið girt garði og að um 120m langur kafla sé nú með öllu ógreinilegur að sunnan- og suðvestanverðu. Víða er garðurinn, þar sem hann er greinilegur, illgreinilegur og þýfður. Garðurinn er friðlýstur.

Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela. Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið. [...] Umhverfis túnið hefur verið garður“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43). Í örnefnaskrá segir: „Í mýrunum, skammt niður frá melunum [Hrísamelum], eru allmiklar tóftir af bæ og fénaðarhúsum, einnig girðingar. Virðist þar hafa verið allstórt býli. Eyðibýli þetta er kallað Tóftir (eða á Tóftum).“ (Ö-Hrísar 1981: 6). Í friðlýsingaskrá segir: „Fornar rústir, þar sem nefnt er „á Tóftum“ í Hrísanesi“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 14).

Mynd 108. Horft eftir austurhluta túngarðs [3276-99] til norðurs.

Mynd 109. Horft til suðvesturs ofan í rof í túngarðinum [3276-99] við suðausturhorn hans. Grjótið er botnhleðsla garðsins.

Hrísar-3276-100

Sérheiti: Á Tóftum

Hlutverk: Híbýli, skáli

Tegund: Tóft

Staðhættir

Á smá hól, vestarlega í túni „á Tóftum“, tæplega 40m austur af vestasta hluta túngarðsins, um 33m vestur af tóft [3276-101] og um 870m NNV af bæjarstæði Hrísar, er ílöng tóft.

Lýsing

Tóftin, sem snýr norður-suður, er mjög ógreinileg en er greinilega ílöng með viðbyggingu til vesturs, sunnan við miðju, og hugsanlegum endaviðbyggingum til norðurs og

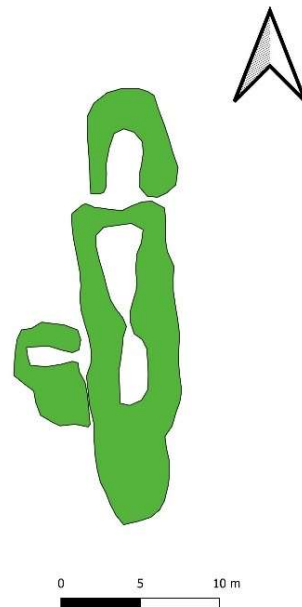
suðurs. Þó gæti verið að norðurendinn sé ekki viðbygging heldur upprunalegur hluti byggingarinnar. Tóftin virðist vera með þremur rýmum, en syðst er mjög gróið og ekki hægt að greina rými, þótt slíkt hljóti að hafa verið. Tóftin er í heildina um 27m löng en sé gert ráð fyrir að syðsti hlutinn sé viðbygging þá er megingtóftin um 22m löng. Breidd er um 6m að utanmáli, án vesturviðbyggingarinnar, en hún gengur um 4m vestur frá langveggnum. Tóftin hallar eilítið niður brekku til norðurs. Engin op eru greinanleg á tóftinni. Veggjahæð er um 20-40cm og veggir um 2m breiðir, mjög signir og aflagaðir. Af lögun tóftarinnar að dæma gæti hér verið um skálatóft með viðbyggingu að ræða. Grjót er greinanlegt í hluta innra byrðis tóftarinnar, en ekki er ólíklegt að tóftin hafi verið endurnýtt seinna og þá möguleg hlaðið inn í hana mannvirki úr grjóti, eða að hluta úr grjóti. Gæti sú nýting verið á svipuðum tíma og tóftir [3276-97 og 98] eru reistar. Hér gæti því verið um að ræða bæjartóft bæjarins „á Tóftum“ sem hefur verið endurnýtt í óþekktum tilgangi einhvern tímann eftir að bærinn fór í eyði. Gæti rýmaskipting í tóftinni einnig verið til komin við þá endurnýtingu. Tóftin er friðlýst.

Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela. Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið. Bæjartóftin er 16 mtr. á lengd en 8 mtr. á breidd. Tveir milliveggir eru í tóftinni. Milli nyrðra gafls og næsta milliveggjar eru 6 mtr.; næsta bil eru 5 mtr. og syðsta bilið 5 mtr. Tóftin snýr frá útnorðri til

Mynd 111. Horft til suðurs eftir meintum skála [3276-100]. Eins og sést eru minjarnar mjög ógreinilegar, en í miðjunni er greinileg dokk.

Mynd 110. Uppmæling af meintum skála [3276-100].

landsuðurs. Um túnið eru til og frá tóftir af peningshúsum. Hefur síðar verið bygt ofan á sumar þeirra. Umhverfis túnið hefur verið garður, að norðan, utan túngarðsins, eru tvær hringmyndaðar tóftir, allstórar; þær virðast mikið yngri.“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43). Í friðlýsingaskrá segir: „Fornar rústir, þar sem nefnt er „á Tóftum“ í Hrísanesi“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 14).

Hrísar-3276-101

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Tóft

Staðhættir

Innan túns „á Tóftum“ um 880m NNV af bæjarstæði Hrísa, 33m austur af bæjartóft [3276-100], austan við lænu sem skilur að hæðirnar tvær sem bæjarstærðið er reist á, er tóft.

Lýsing

Tóftin er þreföld og ílöng, hugsanlega með áföstu rými syðst til austurs. Tóftin nýr NNV-SSA og er op á nyrsta rýminu til NNV. Hugsanlega er innangengt á milli nyrsta rýmisins og miðrýmis. Einnig gæti verið innangengt á milli syðsta rýmisins og hugsanlegs áfests rýmis til austurs. Þessi hugsanlegu op eru ekki á uppmælingunni. Tóftin er mjög sigin og gróin, en smávegis grjót sést í nyrsta rýminu. Hugsanlegt er að það hafi verið reist sem viðbygging við eldra hús á einhverjum tímapunkti, hugsanlega á sama tíma og átt hefur verið við bæjartóft [3276-100], einnig með grjóti. Tóftin er um 17m löng og 5m breið, en viðbygging við suðausturenda nær um 2m frá langveggnum og er um 7m löng, þótt veggendinn til norðurs sé mjög óljós. Veggjabreidd er um 2m og hæð veggja um 20-50cm. Líklega er hér um einhvers konar útihús að ræða, fjárhús og hlöðu eða jafnvel lítið fjós, hlöðu og viðbótarrými. Tóftin er friðlýst.

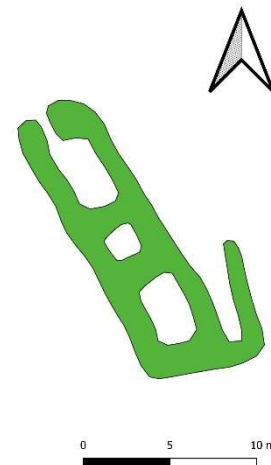
Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela. Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið [...] Um túnið eru til og frá tóftir af peningshúsum. Hefur síðar verið bygt ofan á sumar þeirra“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43).

Í friðlýsingaskrá segir: „Fornar rústir, þar sem nefnt er „á Tóftum“ í Hrísanesi“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 14).

Mynd 113. Tóft [3276-101], horft til VNV. Meint skálatóft [3276-100] á hólnum í baksýn.

Mynd 112. Uppmæling af tóft [3276-101].

Hrísar-3276-102

Hlutverk: Óþekkt, fjárhús, stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Í suðausturhorni túns, innan garðs „á Tóftum“, um 10m norðan túngarðsins, um 26m ASA af tóft [3276-101] og 820m NNV af bæjarstæði Hrísa er tóft.

Lýsing

Tóftin er ílöng, snýr norður-suður og er tveggja hólfa. Utanmál tóftarinnar er um 11x5,5m og er op á henni til vesturs við norðvesturhorn. Hugsanlega er hér um að ræða fjárhús með hlöðu, en nyrðra hólfið er nokkuð stærra en það syðra, og innangengt er á milli þeirra. Nyrðra hólfið er um 5x2m að innanmáli en syðra hólfið er um 2m í þvermál. Móta finnst fyrir grjóti í veggjum en það er alveg yfirgróið grasi, mosa og ljónslöpp. Veggir eru illa hrundir, út og inn til skiptis, og því mjög aflagaðir. Veggir eru um 2m breiðir og 30-50cm háir. Hugsanlega tengist tóftin því tímabili í sögu svæðisins þar sem verið var að nota grjót í veggbygginga, s.s. í endurnotkun á skála [3276-100] og hugsanlega viðbyggingu á tóft [3276-101], en hún gæti einnig verið frá alveg sama tímabili og þær byggingar. Tóftin er friðlýst.

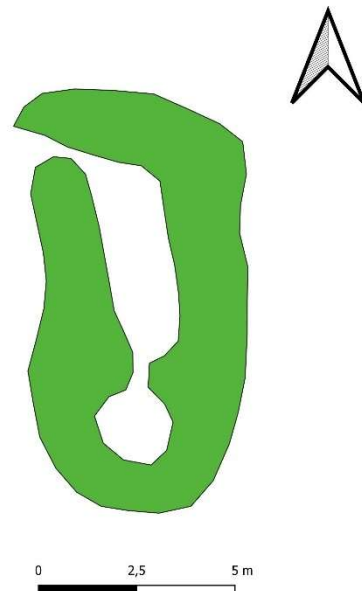
Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela.

Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið [...] Um túnið eru til og frá tóftir af peningshúsum. Hefur síðar verið bygt ofan á sumar þeirra“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43). Í friðlýsingaskrá segir: „Fornar rústir, þar sem nefnt er „á Tóftum“ í Hrísanesi“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 14).

Mynd 114. Tóft [3276-102], horft til suðurs.

Mynd 115. Uppmæling af tóft [3276-103].

Hrísar-3276-103

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Tóft

Staðhættir

Syðst í túninu „á Tóftum“, rétt tæpa 9m VNV af suðurenda túngarðsins [3276-99] eins og hann er mældur upp, um 810m NNV af bæjarstæði Hrísa er tóft. Uppblásinn melur er skammt suður af tóftinni.

Lýsing

Tóftin er einföld og op virðist hafa verið til vesturs við norðurgafl. Utanmál tóftarinnar er um 6,5x4,5m og snýr hún norður-suður. Tóftin er mjög sokkin og aflöguð. Hún er algróin en sést í einn stein sem líklega hefur verið í vegg og hefur hrunið inn. Veggjabreidd er um 1,5m, þó víða mjórri, og hæð veggja um 20-40cm. Hlutverk tóftarinnar er óljóst en er líklega einhvers konar útihús, enda innan túns. Tóftin er friðlýst.

Aðrar upplýsingar

Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Þá vísaði Guðbrandur mjer á gamlar tóftir í Hrísanesi; þær eru skamt fyrir neðan veginn, sem liggur inn Hrísamela. Mýrlent er þar í kring sem tóftirnar eru, hefur áður verið skógi vaxið. Frá Hrísum er þetta venjulega kallað á Tóftum. Mætti geta þess til, að þar hafi bærinn Hrísar staðið til forna, en verið fluttur þangað er hann stendur nú; landslagið á þarna betur við nafnið [...] Um túnið eru til og frá tóftir af peningshúsum. Hefur síðar verið bygt ofan á sumar þeirra“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43). Í friðlýsingaskrá segir: „Fornar rústir, þar sem nefnt er „á Tóftum“ í Hrísanesi“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 14).

Mynd 116. Tóft [3276-103], horft til suðurs.

Mynd 117. Yfirlitsmynd yfir minjasvæðið "á Tóftum" sem sést á ljósgrænu flekkjunum niðri vinstra megin á myndinni. Skógarstrandarvegur sést ofarlega lengst til hægri á myndinni. Horft til austurs.

Hrísar-3276-104 [Eldra númer: SN-277:034]

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Í sléttlendri, gróinni mýri um 420m suðaustur af íbúðarhúsinu á Svelgsá, um 70m vestur af námusvæði og 80m norðaustur af vegi, eru mógrafir, líklega grafnar ofan í garðlag [3276-105], og slíta það því í sundur.

Lýsing

Mógrafirnar eru mjög greinilegar og skýrar, nokkurn veginn ferhyrndar og bakkar beinir. Umfang grafanna er um 27x10m og eru þær um 70cm á dýpt. Grafirnar eru blautar í botninn en þó voru ekki sýnilegir vatnspollar þegar skráningin fór fram. Þær eru grónar mýrargróðri og virðist afrennsli vera til vesturs. Þar sem grafirnar virðast raska garðlagi [3276-105] eru þær yngri en það, og einnig benda beinir bakkar og skýrleiki til þess að grafirnar séu frá 19.-20. öld.

Aðrar upplýsingar

Í fornleifaskráningu frá 2023 segir: „SN-277:034 dæld óþekkt A 327319 N 504131 Dæld er um 100 m norðan við Snæfellsveg (54) og 100 m austan við Svelgsá. Dældin sker part af suðurhluta garðlags 035_01. Austurhluti dældarinnar er innan áhrifasvæði fyrirhugaðs jarðstrengs. Dældin er mitt á milli tveggja gróna hóla, í deiglendu til mýrlendu svæði. Dældin er 28 x 10 m að stærð og snýr VNV-ASA. Hún er allt að 0,5 m djúp og er botn hennar rakur. Bakkar eru grónir og lóðréttir. Óvíst er með hlutverk dældarinnar, mögulega ummerki um mógrafir sem hafa fallið saman. Hættumat: stórhætta, vegna framkvæmda“ (Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2023: 68).

Mynd 118. Mógrafir [3276-104], horft til austurs. Námusvæði í baksýn og garðlag [3276-105] greinanlegt hægra megin við grafirnar.

Hrísar-3276-105 [Eldra númer: SN-277:035_01]

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Um 435m suðaustur af íbúðarhúsinu á Svelgsá, um 60m norðaustur af veginum, við mógrafir [3276-104] er garður í sléttlendu mýrlendi.

Lýsing

Garðlagið er greinilegt sunnan við mógrafir [3276-104] en ógreinilegra norðan þeirra. Þó er það vel greinanlegt á dróna- og loftmyndum. Garðlagið er mest um 2m breitt og 20-40cm á hæð. Það er algróið grasi og mosa. Syðri hluti garðlagsins var mældur á vettvangi, og er um 20m langur, en nyrðri hlutinn, norðan mógrafanna, var teiknaður upp af loftmynd og er um 80m langur. Ungur slóði slítur garðlagið í sundur norðan við mógrafirnar, á um 6m breiðu svæði. Hlutverk garðlagsins er óljóst en hefur líklega verið í einhverju samspili við garðlag [3276-106].

Aðrar upplýsingar

Í fornleifaskráningu frá 2023 segir: „SN-277:035_01 garðlag áveita A 327336 N 504157 Tvö forn garðlög, 035_01 og 02, eru rúnum 110 m norðaustan við Snæfellsveg (54) og um 100 m austan við Svelgsá. Garðlögin eru samsíða og virðast afmarka svæði sem er 130 x 30 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Áhrifasvæði fyrirhugaðs jarðstrengs fer yfir garðlögin. Hlutverk þeirra er óþekkt en líklega er um áveitu eða engjar að ræða. Svæðið er nokkuð deiglent til mýrlent og er mjög gróið. Til vesturs og austurs eru hálfgróin melholt, Snæfellsvegur til suðurs og Svelgsá til norðurs. Garðlag 01 er austar. Það er 130 m langt og snýr norðaustur-suðvestur. Líklega náði það lengra til norðausturs en það er ekki lengur skýrt og þar er niðurgrafin renna. Garðlagið er torfhlaðið og mjög sigið, 0,2-0,3 m á hæð. Dæld 034 sker hluta af garðlaginu í sundur rétt sunnan við miðju þess. Hættumat: stórhætta, vegna framkvæmd“ (Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2023: 69). Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Fórum við fyrst innyfir Svelgsá, fyrir innan ána, móts við bæinn, er skýrt garðlag í mýrarhöllum. Myndar garðlagið boga og virðast báðir endar garðsins hafa náð að ánni. Garðlagið er um 250 faðmar. Litlu ofar liggur annar garður bogmyndaður eins og hinn, ná endar hans að neðri garðinum“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43).

Mynd 119. Horft NNA eftir garðlagi [3276-105]. Bakkar á mógröfum [3276-104] sjást ofarlega á myndinni.

Hrísar-3276-106 [Eldra númer: SN-277:035_02]

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Um 400m suðaustur af íbúðarhúsinu á Svelgsá, um 120m norðaustur af veginum, um 25m vestur af norðurenda garðlags [3276-105] er garður í sléttlendu mýrlendi.

Lýsing

Garðlagið er ógreinilegra á vettvangi en garðlag [3276-105]. Það er þó vel greinanlegt á dróna- og loftmyndum og var teiknað upp í landupplýsingagögn af loftmynd, um 60m á lengd. Garðlagið er algróið grasi og mosa og er mest um 2m breitt. Hlutverk garðlagsins er óljóst en hefur líklega verið í einhverju samspili við garðlag [3276-105].

Aðrar upplýsingar

Í fornleifaskráningu frá 2023 segir: „SN-277:035_02 garðlag áveita A 327323 N 504196 Garðlag 02 er vestar. Það er 104 m á lengd og snýr NNA-SSV. Suðvesturhluti garðsins er verr varðveittur og aðeins 0,2 m á hæð en norðvesturhluti garðsins er allt að 0,4 m á hæð. Garðurinn er rofinn fyrir miðju úttekarsvæðisins. Garðurinn er torfhlaðinn og sést lítið innan svæðis.“ (Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2023: 69). Þorleifur Jóhannesson segir svo frá í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*: „Fórum við fyrst inn yfir Svelgsá, fyrir innan ána, móts við bæinn, er skýrt garðlag í mýrarhöllum. Myndar garðlagið boga og virðast báðir endar garðsins hafa náð að ánni. Garðlagið er um 250 faðmar. Litlu ofar liggur annar garður bogmyndaður eins og hinn, ná endar hans að neðri garðinum“ (Þorleifur Jóhannesson 1926: 43).

Mynd 120. Drónamynd af garðlögum [3276-105 og 106] og mógröfum [3276-104]. Náma norðan minjanna sést efst á myndinni. Skógarstrandarvegur sést til hægri á myndinni. Svelgsáin sést í hornunum neðst á myndinni. Horft til austurs.

Svelgsá

Í landi Svelgsár voru 24 minjar skráðar, nær allar tengdar túni og bæjarstæði bæjarins.

Svelgsá-3276-107

Hlutverk: Leið

Tegund: Gata

Staðhættir

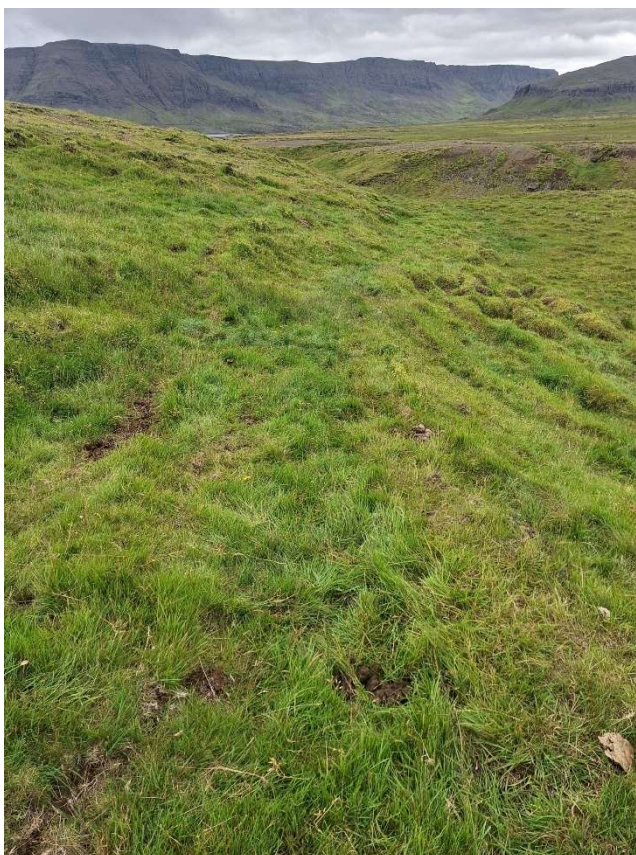
Frá brún túnsins austan við Illareit [3276-109] og skáhallt niður brekkuna, Akra [3276-110], niður að mýri í átt að Svelgsánni, er gata sem virðist upphlaðin.

Lýsing

Gatan er eins og smá sléttur stallur í brekkunni, mjög þýfð og aflöguð. Mest er gatan um 1,5m breið en víðast mjórri. Gatan er í beitarhólfi og veldur ágangur hrossa því að rof og þúfur myndast í landslaginu. Gatan virðist liggja frá friðlýsta býlinu á Illareit [3276-109] og í átt að ánni, en hverfur þegar kemur niður í graslendið neðan við brekkuna. Ekki var hægt að rekja hana að ánni. Líklega er um að ræða fornan veg/traðir sem nefndar eru í örnefnaskrá (sjá upplýsingar hér að neðan). Sá vegur er ekki greinanlegur til vesturs frá Illareit.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Frá tóftum þessum [á Illareit [3276-109]] lá forn vegur (traðir) austur úr túninu að ánni frá tóftunum. Hélt vegurinn áfram vestur að því bæjarstæði, sem nú er [á Svelgsá], og aftur þaðan vestur úr túninu í stefnu á bæinn að Hólum, þá hefur vegurinn legið allmiklu neðar yfir Hauksá en nú“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1). Í annarri heimild segir: „Fram undir síðustu aldamót [1900] lá tröð frá bænum á Svelgsá beint vestur úr túninu í áttina til Hóla, sem er næst bær í þeirri átt. Önnur tröð lá frá bænum í austur í gegnum túnið, í beina stefnu að Tóftum í Hrisalandi. Enn sjást glöggar minjar þessa vegar austur frá túninu í sömu átt, og þær sýna ljóst, að sá vegur hefur verið í notkun langa tíð og verið fjölfarinn“ (Guðbrandur Sigurðsson 1957: 48).

Mynd 121. Traðir [3276-107], horft til austurs í átt að ánni Svelgsá.

Svelgsá-3276-108

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Garðlag

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir

Frá girðingu ofan við svonefnda Akra [3276-110], um 230m ANA af núverandi íbúðarhúsi er forn túngarður sem liggur skáhallt til NNV inn í túnið norðan bæjar.

Lýsing

Garðurinn er greinanlegur á um 80m löngum kafla á óslegnu svæði en hverfur svo til NNV inn í slegið tún. Þó sést móta fyrir honum áfram á loft- og drónamyndum. Garðurinn er mjög sokkinn og siginn og líklegt að sléttað hafi verið yfir hann á einhverjum tímapunkti. Þó er hann greinanlegur sem ílöng hæð, um 4m breiður þar sem mest er. Er líklega hægt að útskýra þá miklu breidd með sléttun og háum aldri. Garðurinn er friðlýstur.

Aðrar upplýsingar

Í friðlýsingaskrá segir: „Forn tóft og garður fyrir austan bæinn og utantil við túnið og litlu sunnar 2 smátóftir“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 15). Í örnefnaskrá segir: „Sunnan við Illareit hækkar túnið, er þar kallað Barð. Austan við það er löng brekka bogadregin. Hún er austan túnsins og mjókkar vestur eftir; brekka þessi er kölluð Akrar. Sjást leifar af garði fornum norðan til á brún brekkunnar“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1).

Mynd 122. Drónamynd af minjum [3276-107-110 og 112].

Svelgsá-3276-109

Sérheiti: Illireitur

Hlutverk: Býli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á sléttuðu graslendi, þó utan þess túns sem nú er slegið, er það sem kallað var Illireitur. Svæðið er mjög gróið snarrót og er að verða smáþýft.

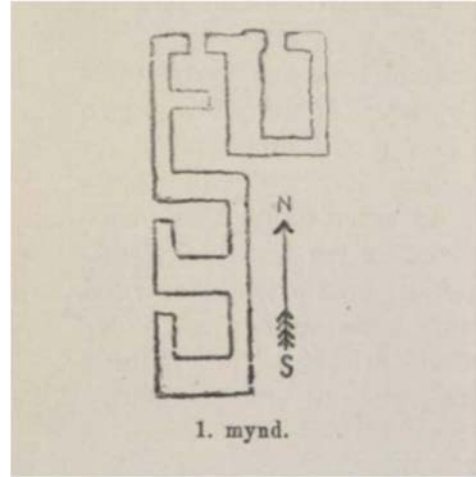
Lýsing

Á Illareit áttu að vera þrjár tóftir skv. lýsingum (sjá í „Aðrar upplýsingar“ hér að neðan): bæjartóft og tvær minni tóftir nokkru sunnar. Engin merki er að sjá um tóftir á svæðinu núna, enda hefur það allt verið sléttað. Tekinn var hnitpunktur þar sem líklegt var talið að minjarnar hafi verið en nokkur skekkja gæti verið í þeim ágiskunum. Ekki sést til minjanna á loftmyndum frá 1945 og 1946. Minjarnar eru friðlýstar.

Aðrar upplýsingar

Í friðlýsingaskrá segir: „Forn tóft og garður fyrir austan bæinn og utantil við túnið og litlu sunnar 2 smátóftir“ (*Skrá um friðlýstar fornleifar* 1990: 15). Í ornefnaskrá segir: „Austur frá bænum (húsinu, gamli bærinn var austan við húsið) er kallaður Illireitur. Var

hann áður illa þýfður, en nú er búið að slétta hann allan. Austarlega í honum voru fornar bæjartóftir, er sennilegt að áður fyrr hafi verið tvíbýli á Svelgsá og annar bærinn verið þar sem tóftirnar voru“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1). Matthías Þórðarson lýsir minjunum á þessa leið: „Fyrir austan bæinn og utantil við hið núverandi tún eru stórgerðir móar með miklum gróðri, sýnilega gamalt tún; fyrir utan þá er og á löngu svæði forn garður, sem er bersýnilega forn túngarður. Um 14 m. fyrir innan (vestan) garðinn er forn bæjartóft, er snýr hér um bil frá norðri til suðurs. Lögun hennar er sýnd með 1. m. Hún er 19 ½ m. að lengd alls og um 5 m. að breidd, mælt á yztu brúnir. Hún skiftist í 4 herbergi, sem öll eru jafnbreið; hið syðsta er að 1. ¾ m., hið næsta 3, hið næst, nyrzta 3 ½ og hið nyrzta 2 hér um bil, en stærri munu þau þó hafa verið í fyrstu, því að suðurgaflinn og milliveggirnir hafa flazt út og sýnast nú breiðari en þeir hafa verið meðan þeir stóðu uppi. Milliveggurinn milli norðurherbergjanna er mjög óljós; hafi hann verið, sýnast helst hafa verið dyr á honum milli herbergjanna við austurvegginn. Dyr virðast hafa verið á norðurgafli miðjum og á vesturvegg sínar á hvoru suðurherbergjanna nyrzt, en ekki á milliveggjunum. Þar á móti sýnast kunna hafa verið dyr á austurveggnum, syðst á næstnyrzta herberginu. Frá þeim og fyllilega jafnlangt norður og þessi aðalbygging er við austurvegginn nyrzt sérstök, en áföst, tóft, 6 ½ m. að l. og 4 ½ að br. Eru dyr á norðurgafli hennar, nær því vestast við vesturvegginn. Mjög er bæjartóft þessi hlaupin í þúfur að norðanverðu. Litlu sunnar eru 2 smátóftir sérstakar“ (1920: 14-15).

Mynd 123. Teikning Matthíasar Þórðarsonar af tóft á Illareit í Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1920 bls. 15.

Mynd 124. Horft yfir svæðið sem líklega er Illireitur, til vesturs í átt að bæjarstæði Svelgsár.

Svelgsá-3276-110

Sérheiti: Akrar

Hlutverk: Óþekkt, akur

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Nokkuð brött brekka er frá túnbrún og skáhallt niður til austurs og suðausturs að mýrardragi við Svelgsána. Brekka þessi kallast Akrar og voru í henni garðar. Nú er svæðið, brekkan ásamt mýrinni, notuð til hrossabeitar og brekkan orðin nokkuð rofin. Ekki sést því til „margra þvergarða“ í brekkunni eins og sagt er í heimild (Ö-Svelgsá (e.d.): 1), en hugsanlegt er að garðlag [3276-111] teljist sem garður í Ökrum. Ekki eru þekktar heimildir um akurrækt á Svelgsá og er því örnefnið, og hugsanleg tilvist garða á svæðinu, eina vísbendingin um slíkt.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Sunnan við Illareit hækkar túnið, er þar kallað Barð. Austan við það er löng brekka bogadregin. Hún er austan túnsins og mjókkar vestur eftir; brekka þessi er kölluð Akrar. Sjást leifar af garði fornum norðan til á brún brekkunnar [3276-108], í henni eru margir þvergarðar“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1).

Mynd 125. Suðurhluti brekkunnar Akra [3276-110], horft til suðvesturs.

Svelgsá-3276-111

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Hættumat: Hætta vegna rofs

Staðhættir

Í beitarhólfi í brekku suður af túnum á Svelgsá, austast í svokölluðum Ökrum [3276-110], um 280m ANA af núverandi íbúðarhúsi er garðbrot.

Lýsing

Garðbrotið, sem er um 15m langt, er mjög sigið og gróið. Rof er í því á fleiri en einum stað. Hæð garðbrotsins er um 10-40cm og það er mjög þýft. Breidd er mest um 2m. Hugsanlega er hér um að ræða eina sýnilega garðlagið í Ökrum [3276-110].

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Sunnan við Illareit hækkar túnið, er þar kallað Barð. Austan við að er löng brekka bogadregin. Hún er austan túnsins og mjókkar vestur eftir; brekka þessi er kölluð Akrar. Sjást leifar af garði fornum norðan til á brún brekkunnar, í henni eru og margir þvergarðar.“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1).

Mynd 126. Garðlag [3276-111] í forgrunni, horft til suðurs. Skógarstrandarvegur í baksýn.

Svelgsá-3276-112

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hryggur, garðlag

Staðhættir

Í blautri, mosagróinni mýri neðan við brekku, Akra [3276-110], sem liggur austur frá túnunum á Svelgsá er hryggur sem hugsanlega er ógreinilegt garðlag.

Lýsing

Meint garðlag er mjög sokkið og aflagað. Séð ofan úr brekkunni er garðlagið nokkuð greinilegt en mun ógreinilegra þegar komið er að því niðri í mýrinni. Garðlagið er mest um 30cm hátt en allt að 2,5m breitt og alveg sundurslitið í austurendann. Garðlagið er greinanlegt á um 25m kafla og liggur í aðeins skökku framhaldi af túngarði [3276-108]. Hugsanlegt er að það tengist því eða sé hluti af meintu garðakerfi Akra [3276-110] þótt þessi garður liggi niðri í mýrinni. Á drónamynd sem tekin var við skráninguna (sjá mynd 122) virðist vera hægt að greina línu sem er þessi garður og framhald af honum til suðausturs og norðvesturs, rétt innan við túngarð [3276-108]. Sett er brotalína í landupplýsingagögn til að sýna þessa vísbendingu.

Mynd 127. Meint garðlag [3276-112], horft til NNV upp að Ökrum [3276-110].

Svelgsá-3276-113

Hlutverk: Skurður

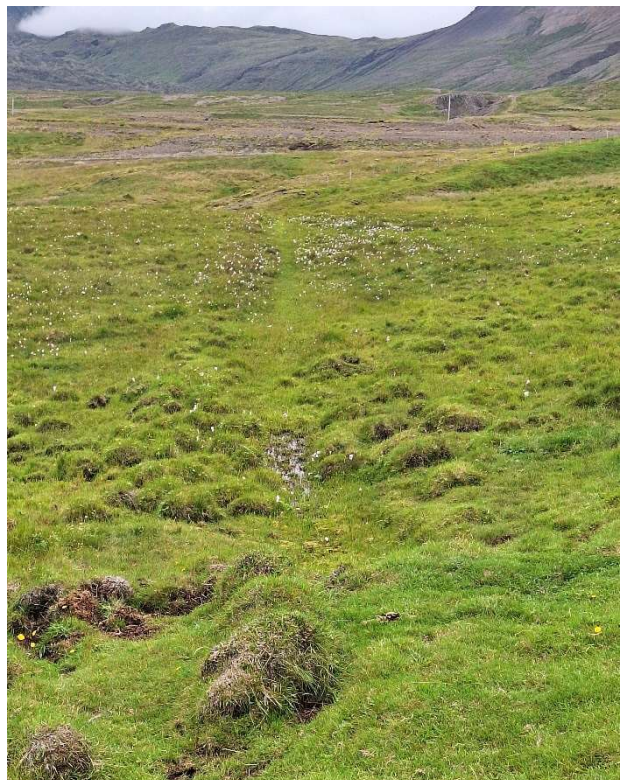
Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Í mýri fyrir neðan, austan, Akra [3276-110], um 200m austan við núverandi íbúðarhús er skurður.

Lýsing

Skurðurinn er hugsanlega handgraffinn og sést á loftmynd frá 1946. Afmörkun er á túnakorti frá 1916 á þessum stað og gæti hún átt við þennan skurð, en aldur hans er þó ekki þekktur. Skurðurinn er mest um 50cm djúpur og um 1m á breidd, um 120m langur. Uppmökstur er greinilegri austur af, en skurðurinn og uppmöksturinn eru þó vel aðlagðir umhverfinu. Nokkuð vatnsrennsli er í skurðinum.

Mynd 128. Skurður [3276-113], horft til suðvesturs.

Svelgsá-3276-114

Hlutverk: Óþekkt, túngarður

Tegund: Garðlag

Hættumat: Hætta vegna rofs

Staðhættir

Ofarlega á brekkubrún sunnan við Sílalæk, um 135m suðaustur af íbúðarhúsinu sem nú er, innan girðingar, er garðbrot.

Lýsing

Garðlagið er greinilegast sem slíkt austast en aflagast og verður ólögulegra eftir því sem vestar, ofar í brekkuna, dregur. Garðlagið er um 53m á lengd og nokkuð útflatt, mest um 2m breitt, en þó víða mjórra. Hæð garðlagsins er um 10-40cm. Steinar sjást í rofi í endanum austanmegin en annars er garðlagið að mestu gróið þótt rof séu í það hér og hvar. Hugsanlega er hér um leifar af túngarði að ræða, en afmörkun túna á túnakorti frá 1916 er um það bil á þessum stað. Sú afmörkun gæti þó einnig miðast við Sílalækinn sjálfan.

Mynd 129. Garðlag [3276-114], horft til vesturs. Farvegur Sílalækjarins sést hægra megin á myndinni, ofan miðju.

Svelgsá-3276-115

Sérheiti: Svelgsá

Hlutverk: Bæjarhóll

Tegund: Hóll

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir

Um 25m austur af núverandi íbúðarhúsi og austur fyrir gamla fjósið er bæjarhóll Svelgsár.

Lýsing

Bæjarhóllinn er stór og mikill en hefur verið sléttður út að mestu leyti. Umfang hólsins er um 48x57m og snýr hann norður-suður. Enn stendur fjós í austurjaðri hólsins. Tún er á stórum hluta bæjarhólsins, en í kringum fjósið og norðan og norðvestan þess er óslegið svæði. Þar liggur einnig girðing. Ekki er hægt að greina neinar tóftir eða aðrar byggingar en fjósið í hólnum, en þó er dæld þar sem síðasta íbúðarhúsið [3276-116] stóð. Gamli bærinn stóð aðeins austan við það, meira inná bæjarhólnum, þar sem hnitpunktur er í landupplýsingagögnum. Mikil mannvistaruppsöfnun er greinilega á bæjarhólnum, en hann er auk þess staðsettur á dálítilli brún í landslaginu og trónir því enn hærra en ella.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Gamli bærinn var austan við húsið [3276-116]“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1). Þar er bærinn staðsettur á túnakorti frá 1916.

Mynd 130. Drónamynd af bæjarstæði Svelgsár. Bæjarhóllinn er u..þ.b. á því svæði sem svarti hringurinn afmarkar. Horft til suðvesturs.

Mynd 131. Horft til vesturs yfir bæjarhól Svelgsár [3276-115]. Núverandi íbúðarhús sést lengst til vinstri á myndinni. Fjós frá 1931 sést lengst til hægri á myndinni og stendur á bæjarhólnum, líklega þar sem hlaða [3276-118] stóð.

Svelgsá-3276-116

Sérheiti: Svelgsá

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

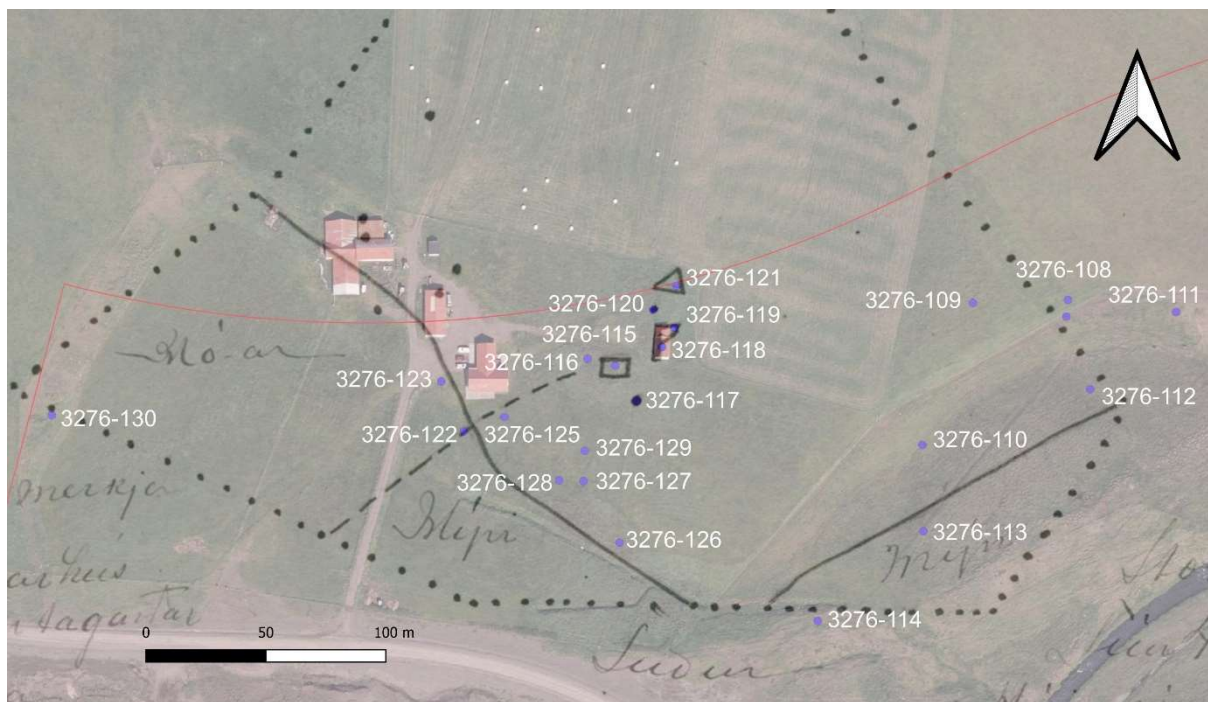
Íbúðarhús úr timbri var reist á Svelgsá árið 1907 (*Byggðir Snæfellsness* 1977: 439) vestan við gamla bæinn. Húsið var 293m³. Nýtt íbúðarhús var reist árið 1984 og var gamla húsið nýtt sem æfingahús fyrir slökkviliðið og brennt niður vorið 1998 (Slökkvilið Stykkishólms og nágrennis (e.d.)). Nú sjást lítil merki hússins í bæjarhólnum, einungis smá lægð í hólnum, enda hefur verið sléttað yfir allt svæðið.

Aðrar upplýsingar

Myndir af brunaæfingu Slökkviliðs Stykkishólms og nágrennis þegar íbúðarhúsið var brennt má sjá á <http://www.stykk.is/slokkvilid/aefingsvelgsa.htm>

Mynd 132. Horft austur yfir bæjarstæði Svelgsár 1977 eða fyrr. Gamla íbúðarhúsið sést fyrir miðri mynd og fjósið sem enn er uppistandandi ber við á bakvið það. Mynd fengin úr *Byggðum Snæfellsness* (1977: 439).

Mynd 133. Hér má sjá túnakort Svelgsár frá 1916 lagt yfir loftmynd. Bláir punktar eru skráðar minjar númer þeirra. Rauð lína afmarkar skráningarsvæðið til norðurs.

Svelgsá-3276-117

Hlutverk: Útihús

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á túnakorti frá 1916 er merkt útihús skammt suðaustan bæjarhússins. Svæðið hefur allt verið sléttað og er staðsetning þessa húss líklega utan í bæjarhólnum [3276-115], eða við rætur hans. Ekki sést móta fyrir húsinu í dag. Skekkja upp á einhverja metra gæti verið í hnitpunkti, en hann er fenginn af túnakortinu.

Svelgsá-3276-118

Hlutverk: Útihús, hlaða

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á túnakorti frá 1916 er merkt útihús, hlaða, skammt norðaustan bæjarhússins. Líklega stendur steyppt fjós á þessum stað núna. Það fjós var reist árið 1931 (Fasteignaskrá). Fjósið stendur á gamla bæjarhólnum [3276-115] og svæðið í kringum það er allt mjög gróið og ekki hægt að greina neinar byggingarleifar í kring (sjá mynd 130). En mikil mannvist er án efa undir sverði á svæðinu. Skekkja upp á einhverja metra gæti verið í hnitpunkti, en hann er fenginn af túnakortinu.

Svelgsá-3276-119

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á túnakorti frá 1916 er merktur matjurtagarður fast við norðausturhorn útihúss, hlöðu [3276-118], á bæjarhól Svelgsár [3276-115]. Svæðið er allt mjög gróið og framkvæmdir við uppistandandi fjós á sínum tíma, og hugsanlega annað rask, gera það að verkum að ekki merkir fyrir matjurtagarðinum í dag (sjá mynd 130). Skekkja upp á einhverja metra gæti verið í hnitpunkti, en hann er fenginn af túnakortinu.

Svelgsá-3276-120

Hlutverk: Útihús

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á túnakorti frá 1916 er merkt útihús fast norður af útihúsi, hlöðu [3276-118], á bæjarhól Svelgsár [3276-115]. Búið er að slétta yfir svæðið og það er mjög gróið (sjá mynd 130). Engin merki sjást um útihúsið í dag. Ekki sést hús á þessum stað á fluglínumynd 30 árum seinna, árið 1946, þá hefur það hugsanlega verið horfið. Skekkja upp á einhverja metra gæti verið í hnitpunkti, en hann er fenginn af túnakortinu.

Svelgsá-3276-121

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Á túnakorti frá 1916 er merktur matjurtagarður skammt NNA af útihúsi [3276-120]. Garðurinn hefur verið á mörkum skráningarsvæðisins og þar sem talsverðrar skekkju getur gætt í nákvæmri staðsetningu út frá túnakorti gæti garðurinn annað hvort hafa verið utan skráningarsvæðisins eða hugsanlega að hluta til innan þess. Ekkert sést fyrir garðinum í dag. Skekkja upp á einhverja metra gæti verið í hnitpunkti, en hann er fenginn af túnakortinu.

Svelgsá-3276-122 [Eldra númer: SN-276:011]

Hlutverk: Traðir

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Traðirnar eru alveg horfnar vegna sléttunar og framkvæmda. Miðað við staðsetningu á túnakorti virðast þær hafa legið frá bæjarhólnum til suðvesturs, í útjaðri Bænhúshóls [3276-125], skáhallt yfir núverandi heimreið og út úr túninu. Punktur og lína í landupplýsingagögnum eru fengin af túnakorti og getur verið nokkurra metra skekkja í þeim.

Aðrar upplýsingar

Í fornleifaskráningu frá 2023 segir: „SN-276:011 heimild um leið A 326915 N 504364 Samkvæmt túnakorti frá 1918 lágu traðir heim að bæ úr suðvestri. Í grein sinni frá 1926 segir Þorleifur Jóhannesson að gegnum túnið á Svelgsá hafi legið traðir, sem nú sé búið að slétta. Sömmuleiðis segir Guðbrandur Sigurðsson: «Fram undir síðustu aldamót lá tröð frá bænum á Svelgsá beint vestur úr túninu í áttina til Hóla, sem er næsti bær í þeirri átt. Önnur tröð lá frá bænum í austur gegnum túnið, í beina stefnu að Tóftum í Hrísalandi.» Traðirnar voru um 100 m suðvestan við núverandi bæjarstæði jarðarinnar (b. 1984) og 35 m norðan við Snæfellsveg (54). Þar sem traðirnar lágu er nú (2023) sléttað tún. Engin ummerki um traðir sjást lengur vegna sléttunar. Jóhann Guðmundur Hálfðanarson, heimildamaður, vissi ekki hvort traðirnar hafi verið hlaðnar eða ekki. Hættumat: stórhætta, vegna framkvæmda Heimildir: Túnakort 1918; Þorleifur Jóhannesson 1926, 45; Guðbrandur Sigurðsson, 1957, 48“ (Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2023: 67-68).

Svelgsá-3276-123

Hlutverk: Heimreið

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Móta sést fyrir heimreiðinni á loftmyndum frá 1956 og 1979. Einnig sést lína á loftmyndum frá 1946 og 1945 sem liggur nokkurn veginn á sama stað, rétt örfáum metrum sunnar en nyrsti hluti heimreiðarinnar, þar sem núverandi íbúðarhús stendur.

Hugsanlegt er að þessi lína sé í raun heimreiðin, enda má búast við smá skekkju á

milli svo gamalla loftmynda. Því eru tvær línur skráðar hér undir sama númeri: heimreið af loftmyndum og lína af eldri loftmynd sem líklega er einnig vísbending um heimreiðina. Nú sést einungis mjög óglögg, uppgróið rask þar sem vestasti hluti heimreiðarinnar var, vestan núverandi heimreiðar. Línur í landupplýsingagögnum eru teiknaðar upp af loftmyndum.

Mynd 134. Drónamynd, vestur er upp á myndinni. Hér sést ljósleit lína liggja frá núverandi heimreið og til suðvesturs sem gæti verið vísbending um heimreið [3276-123].

Svelgsá-3276-124

Hlutverk: Traðir

Tegund: Heimild

Staðhættir og lýsing

Skv. heimildum lágu traðir vestur frá bænum og í átt til Hóla, sem er næsti bær fyrir vestan. Ekki sjást neinar minjar um þessar traðir í dag. Hugsanlegt er að lega þeirra hafi verið utan skráningarsvæðisins, þ.e. norðan eða norðvestan þess, en hugsanlegt er að hluti traðanna næst bæjarhólnum hafi náð inn á skráningarsvæðið. Ekki sést móta fyrir tröðunum á gömlum loftmyndum og því er ógerlegt að setja til um nákvæma staðsetningu þeirra.

Aðrar upplýsingar

Í ornefnaskrá segir: „Frá tóftum þessum [á Illareit [3276-109]] lá forn vegur (traðir) austur úr túninu að ánni frá tóftunum. Hélt vegurinn áfram vestur að því bæjarstæði, sem nú er [á Svelgsá], og aftur þaðan vestur úr túninu í stefnu á bæinn að Hólum, þá hefur vegurinn legið allmiklu neðar yfir Hauksá en nú.“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1). Í annarri heimild segir: „Fram undir síðustu aldamót [1900] lá tröð frá bænum á Svelgsá beint vestur úr túninu í áttina til Hóla, sem er næsti bær í þeirri átt“ (Guðbrandur Sigurðsson 1957: 48).

Svelgsá-3276-125

Sérheiti: Bænhúshóll

Hlutverk: Bænhús, smiðja

Tegund: Heimild, hóll

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir og lýsing

Í túni, fast sunnan við suðausturhorn núverandi íbúðarhúss, er sléttaður hóll. Hóllinn er, miðað við lýsingu í örnefnaskrá, líkleg staðsetning Bænhúshóls. Grafið var í Bænhúshól á fyrri hluta 20. aldar og var þá komið niður á mikið gjall og minjar um rauðablástur. Ekki fundust minjar um bænhús eða grafir. Ekki mótar fyrir tóftum á hólnum.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Norðvestur frá Brunngötunni [3276-127], og norður að tröðunum [3276-122] heitir Bænhúsvöllur. Í honum, í suðvestur, þó nokkuð til vesturs, um 25 fðm frá íbúðarhúsinu [því eldra [3276-116]], en um 10 fðm suður frá tröðunum, var bænhús, sem byggt hefur verið ofan á rauðablásturssmiðju, er þetta sagt eftir því er þar hefur reynzt við gröft, því þar hefur fundizt mikið af rauðablástursgjalli. Þar var grafið í eina þúfuna og reyndist það gröf, er hlaðin var upp úr grjóti, með viðarkolalagi í botni, en engar leifar fundust þar af beinum eða líkamsleifum, gröfin var um 1 meter að dýpt.“ (Ö-Svelgsá (e.d): 2). Matthías Þórðarson segir svo frá snemma á 20. öld: „Sumarið 1908 var Guðbrandur bóndi Sigurðsson á Svelgsá að slétta út völl þann á túninu fyrir suðvestan bæinn, er Bænhúsvöllur nefnist. Var þar lítil tópt sjáanleg, um 10-12 fet á hvern veg, og einkennilegar þúfur, einkum norðanvert við hana; sneru þær flestar frá norðri til suðurs. Í eina af þessum þúfum gróf Guðbrandur, kom brátt niður á grjóthleðslu og gróf umhverfis hana. Sýndi það sig þá, að hér var gröf, upphlaðin að innan úr grjóti, og gróf Guðbrandur niður í hana unz kom niður á fasta möl. Hleðslan innaní gröfinni var um 3 fet á hæð, reglulega hlaðin, einföld hleðsla, og voru sléttu hliðarnar á steinum allan inn. Á botni grafarinnar var þunt lag af viðarkolamylnu. Bein fundust engin né neitt annað í gröfinni. Gröfin sneri frá norðri til suðurs, var framundir 3 álnir að lengd og um 1 alin að breidd í nyrðri endann en lítið eitt mjórri í hinn endann. Ekki er af prentuðum skjölum kunnugt, að bænhús eða kirkja hafi fyrrum verið á Svelgsá, en eftir því, er dr. Jón Þorkelsson þjóðskjalavörður hefir skýrt mér frá, má sjá það að skýrslu einni til Odds byskups Einarssonar 24. apríl 1599 frá Ólafi Einarssyni, presti á Helgafelli, að fyrrum hafi verið >>hálfkirkja<< á Svelgsá og að hún hafi verið þá >>niður fallin<<. Örnefnið bendir til, að bænhús hafi þar verið og gröf þessi, ein af fleirum að því er virðist, sýnir að hér hefir gröftur verið leyfður á hinum fyrstu öldum kristinnar hér á landi. Skamt fyrir sunnan tóft þessa voru miklar leifar rauðablásturs, einkum í dálitlum haug þar, rauðagjall og kola-aska“ (Matthías Þórðarson 1920: 14).

Mynd 135. Bænhúshóll [3276-125] fyrir miðri mynd, út frá suðausturhorni núverandi íbúðarhúss. Horft til norðausturs.

Svelgsá-3276-126

Hlutverk: Leið

Tegund: Dæld

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir

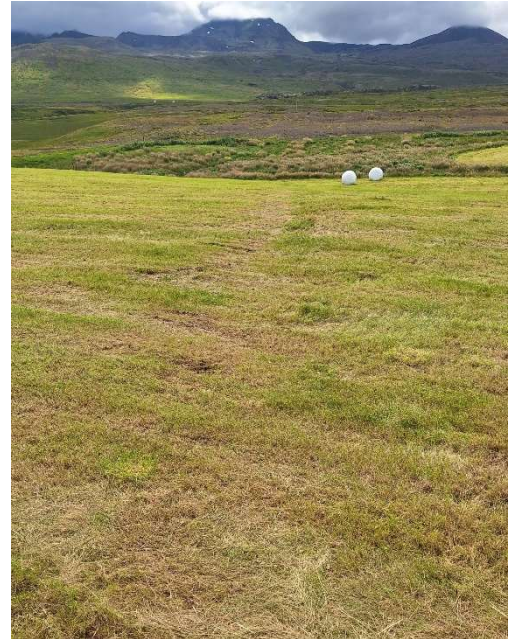
Um 55m beint austur frá suðausturhorni núverandi íbúðarhúss, við suðurhlið bæjarhóls [3276-115] er nokkuð greinileg dæld sem liggur suður niður brekkuna í túninu og niður að skurði. Vísbendingar eru um að hún haldi áfram hinum megin við skurðinn, en þar er mikill gróður og erfiðara að greina hana.

Lýsing

Dældin er rúmlega 60m löng frá bæjarhólnum og að skurði. Hún er nokkuð greinileg nær alla þá leið og mest um 50cm breið en þó víða mjórri. Dýpt dældarinnar er rétt um 15cm. Dældin er algróin. Líklega er um leifar fornrrar götu að ræða sem nefnd er í örnefnaskrá.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Suðvestan við Barðið er kallað Suður-tún, nær það vestur að fornri götu suður úr túninu. Gata þessi er nú óglögg, því sléttað hefur verið þarna og sést nú aðeins óglögg laut. Vestan götunnar (lautarinnar) heitir Tunga“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1-2).

Mynd 136. Dæld [3276-126], horft til suðurs. Skógarstrandarvegur í baksýn.

Svelgsá-3276-127

Sérheiti: Brunnagata

Hlutverk: Leið

Tegund: Dæld

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir

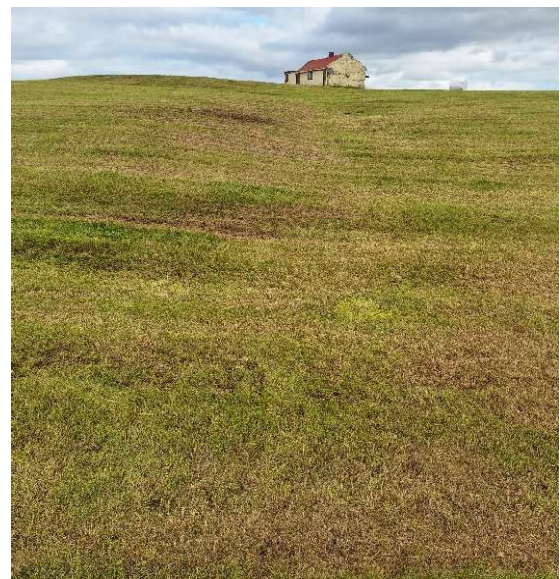
Um 48m suðaustur af suðausturhorni núverandi íbúðarhúss, fast austur með hól [3276-129] er ílöng dæld í túninu sem liggur langsum niður brekkuna.

Lýsing

Dældin er óljós en sker sig þó úr landslaginu, hún er algróin og mest um 2m breið, en yfirleitt mjórri. Líklega er um að ræða leifar Brunnagötu sem lýst er í örnefnaskrá. Dældin hverfur neðan við hólinn sem er vestan við hana [3276-129] og skammt þar vestan við er hugsanlega brunnur [3276-128].

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Vestan götunnar (lautarinnar) [3276-126] heitir Tunga. Nær hún að götu, er liggur suður frá bænum og kölluð er Brunnagata, en hún var litlu austar en nú er brunnurinn, er þar og lautadrag“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1-2).

Mynd 137. Brunnagata [3276-127], fyrir miðri mynd. Meintur útihúshóll [3276-129] vinstra megin við hana. Bæjarhóllinn [3276-115] trónir efst á myndinni. Horft til norðurs.

Svelgsá-3276-128

Hlutverk: Brunnur

Tegund: Dæld

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir

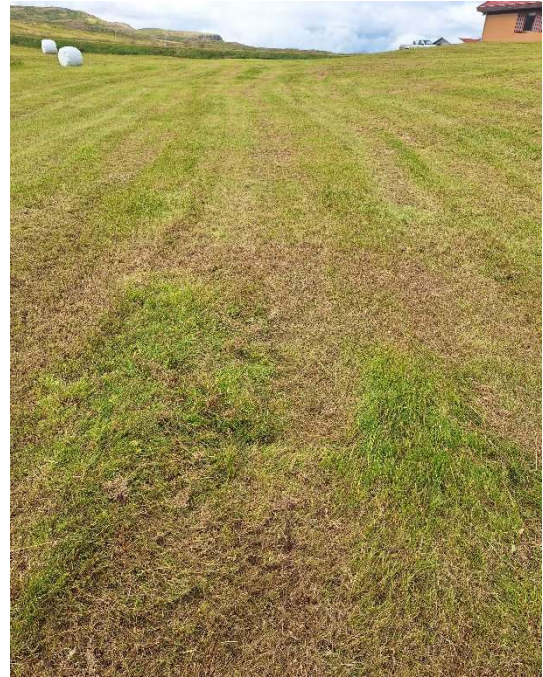
Í sléttuðu túni um 42m suðaustur af suðausturhorni núverandi íbúðarhúss og 3,5m suðvestur af suðurenda hól [3276-129] er græn dokk. Flötin sem dokkin er á er nokkuð slétt en hallar aðeins mót suðri.

Lýsing

Dokkin er nokkurn veginn kringlótt og sker sig úr umhverfinu þar sem hún er nokkuð grænni. Dokkin er um 1m í þvermál og um 10cm djúp, algróin grasi og mosa. Hugsnalega er hér um að ræða brunn sem nefndur er í örnefnaskrá.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Vestan götunnar (lautarinnar) [3276-126] heitir Tunga. Nær hún að götu, er liggur suður frá bænum og kölluð er Brunnngata [3276-127], en hún var litlu austar en nú er brunnurinn, er þar og lautadrag“ (Ö-Svelgsá (e.d.): 1-2).

Mynd 138. Brunnur [3276-128] í forgrunni, smá dokk á milli grænu grasgeiranna. Íbúðarhúsið á Svelgsá sést uppi í hægri horninu.

Svelgsá-3276-129

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Hóll

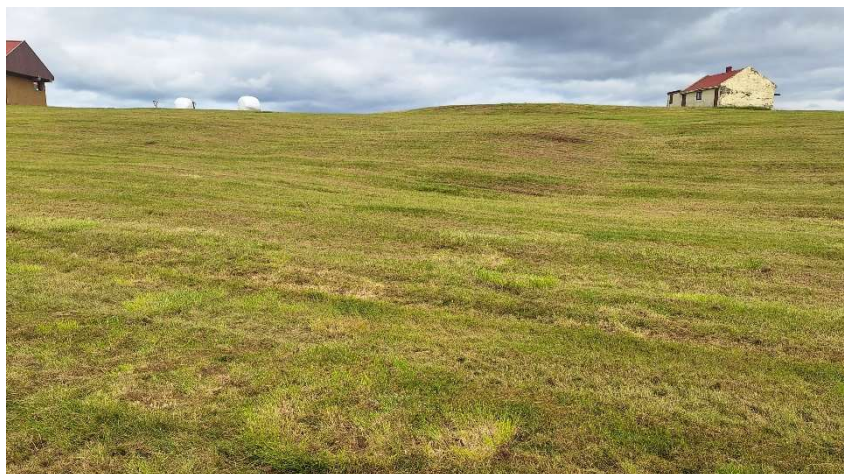
Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Staðhættir

Um 13m suður af suðurenda bæjarhólsins [3276-115] og um 38m ASA af suðausturhorni núverandi íbúðarhúss er ílangur hóll í sléttuðu túni.

Lýsing

Hóllinn er ílangur, snýr norðaustur-suðvestur, og er um 22x10m að umfangi. Hóllinn er sléttur og hallar mót suðri. Ekki eru greinilegar tóftir á hólnum en staðsetning hans inni í túni, skammt frá bæjarhól, gefur tilefni til að halda að hann gæti innihaldið mannvistarleifar, t.a.m. leifar útihúss. Ekkert útihús er merkt hér á túnakorti, en hús gæti hafa staðið hér á öldum áður.

Mynd 139. Meintur útihúshóll [3276-129] hægra megin við miðja mynd, brúnn að ofan. Brunnngata [3276-127] hægra megin við hann og brunnur [3276-128] neðan við. Bæjarhóllinn [3276-115] trónir efst. Fjós á bæjarhól til hægri og hornið á íbúðarhúsinu til vinstri.

Svelgsá-3276-130

Hlutverk: Óþekkt, túngarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Í túnjaðri vestast í túnnum Svelgsár, um 170m vestur af núverandi íbúðarhúsi, innan afgirts túns, eru garðlög.

Lýsing

Móta virðist fyrir a.m.k. tveimur hlutum af garði vestan með túni. Garðlögin eru greinileg á köflum en svo virðist vera sem garðinum hafi verið raskað hér og þar, og þannig slitið þau garðlög sem enn sjást í sundur. Svæðið er algróið grasi. Garðlögin virðast sjást á loftmynd frá 1956, en eru ekki greinileg á loftmyndum frá 1945 og 1946. Það gæti þó verið vegna gæða myndanna. Huganlegt er þó að þau séu það ung að þau flokkist ekki til fornleifa. Nyrðra garðlagið í landupplýsingagögnum var teiknað upp á staðnum það syðra var teiknað upp af loftmynd. Garðlögin passa ekki við legu túngarðs á túnakorti, afmörkun þá virðist hafa verið nokkru vestar, en þó getur gætt skekkju í túnakortunum.

Mynd 140. Garðlag [3276-130], horft til norðvesturs. Garðlagið sést beygja til hægri ofarlega á myndinni.

Skógarströnd-3276-131

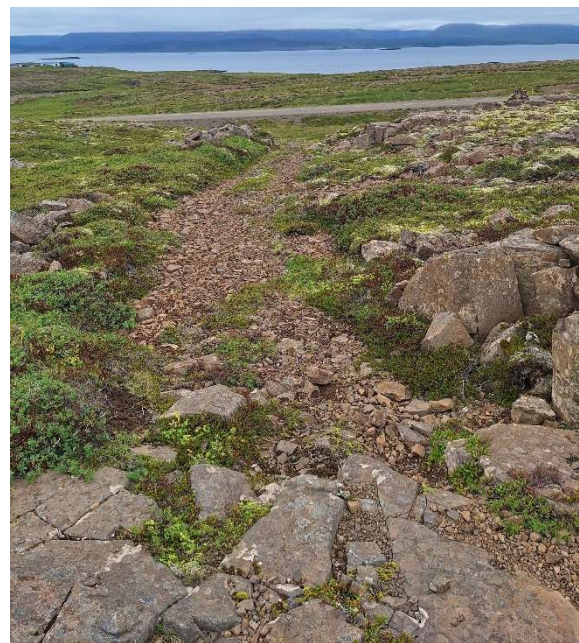
Hlutverk: Leið

Tegund: Gata

Staðhættir og lýsing

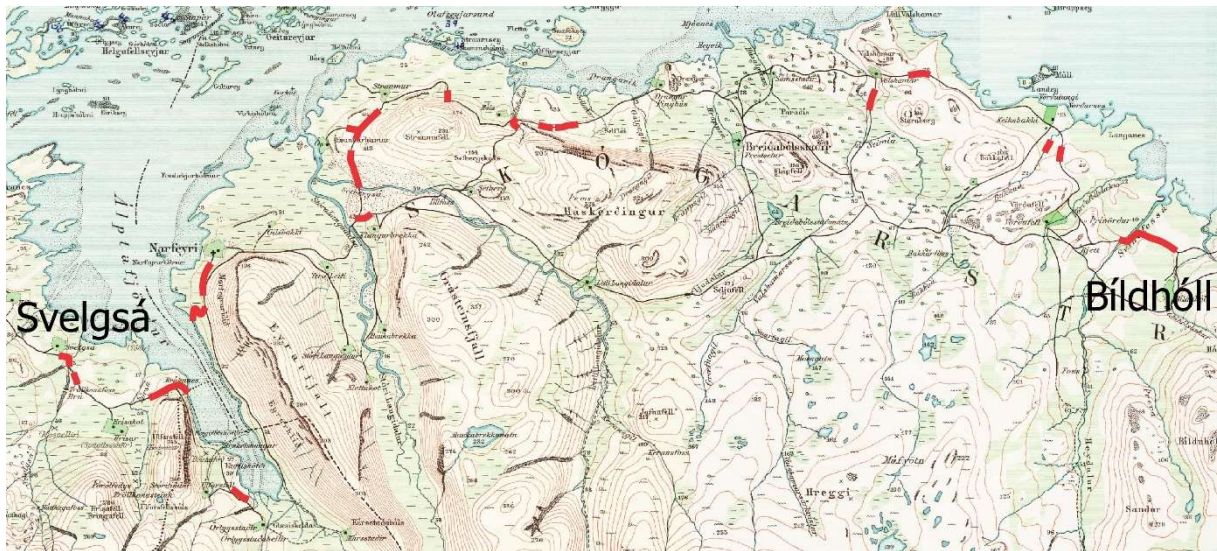
Þessi skráning nær utan um alla vegspotta sem tilheyra eldri vegi um Skógarströnd. Vegurinn er reiðvegur á herforingjaráðskortinu frá 1913 en vegurinn var byggður upp í bútum fram eftir 20. öldinni og var kominn „góður vetrarvegur“ um Skógarströndina um miðja öldina (Morgunblaðið 22. janúar 1953). Síðasti hlutinn, bílvegur um Álftafjörð var lagður árið 1951 (Einar Haukur Kristjánsson 1986: 157). Þá voru ár á veginum lengi framan af ekki brúaðar og var brú ekki gerð á Setbergsá fyrr en 1949 (*ibid.*), breytti það miklu í samgöngum.

Vegurinn er skráður sem heild, þótt bílvegurinn sjálfur sé ekki orðinn 100 ára, nema þá að mjög litlu leyti, en lega hans fylgdi að miklu leyti reiðleiðinni sem sýnd er á herforingjaráðskortinu 1913 og er því minjar um legu hennar. Það er þó ekki víst að allir hlutar hans hafi fylgt þeirri leið, en þar sem ekki er hægt að vita það með vissu verður það látið liggja á milli hluta. Búta af

Mynd 141. Vegur [3276-131] í landi Vörðufells. Keisbakki sést uppi í vinstra horninu. Horft til norðurs.

veginum má finna á nær öllum jörðum innan skráningarsvæðisins, misheillega og -langa þó. Sums staðar utan skráningarsvæðisins lá vegurinn langt frá núverandi vegi, t.d. frá Breiðabólstað niður að Dröngum, upp og yfir Setbergsháls á milli Háls og Setbergs, og í sveig suður fyrir mýrar við Ytra-Leiti.

Mynd 142. Yfirlitsmynd yfir þá búta af veginum [3276-131] sem skráðir voru á vettvangi. Rauð merking sýnir grófslega staðsetningu þessara búta á herforingjaráðskorti frá 1913.

Alls fannst 21 bútur af gamla veginum innan skráningarsvæðisins. Vegbútarnir eru mjög misgreinilegir og misheillegir. Í landi Svelgsár er upphlaðinn vegur niður að Svelgsánni, með pælum beggja vegna. Upphleðslan er um 1m há og 4m breið. Í landi Hrísa eru tveir bútar, einn skammt austan Svelgsárinnar og annar skammt þar frá, sunnan vegar á hörðum melbala. Í Hrisakotslandi er nokkuð langur bútur af veginum greinanlegur sunnan vegar, undir Úlfarsfelli, en hverfur svo undir núverandi veg og birtist aftur norðan hans. Þaðan er vegurinn ógreinilegur austur að Hrásasneiðingum þar sem hann sést nokkuð vel. Eftir þetta hefur vegurinn farið niður í fjöru og er ekki sjáanlegur þar. Næsti bútur af veginum sem sést er við vesturenda fjarðarbotnsins, í landi Úlfarsfells. Þar er tæplega 280m bútur austan við núverandi veg. Í landi Narfeyrar er vegurinn greinilegur úr fjörunni og upp Sneiðinga og er vegurinn upphlaðinn í neðstu brekkunni. Ofan við Sneiðinga er leiðin greinanleg í þremur hlutum til norðurs í átt að gamla bæjarstæði Narfeyrar. Næst er greinilegur bútur af veginum í landi Klungurbrekku þar sem upphlaðinn vegur liggur frá þjóðvegi og austur yfir litla á og upp á holt, í átt að bænum. Í landi Óss er langur vegbútur greinanlegur nokkurn veginn frá Setbergsá og austur með hól í norður. Svæðið er lítt gróið og vegurinn er greinilega enn notaður. Norðan við Skógarstrandarveg þar

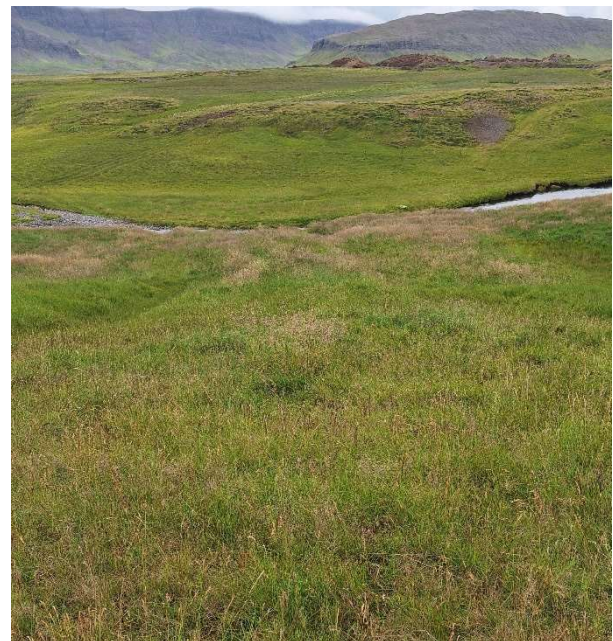
Mynd 143. Vegur [3276-131] í landi Háls, þar sem vegurinn fór upp á Setbergsháls. Horft til suðurs.

sem hann beygir til austurs við Rjúphóla í landi Óss er gamli vegurinn greinilegur á samtals tæplega 800m kafla þar sem hann liggur annars vegar í átt að Ósi og hins vegar að Straumi. Vegurinn er farinn að gróa upp en er greinanlegur að mestu leyti á þessu svæði. Austarlega í landi Straums dúkkar vegurinn svo aftur upp á stuttum spotta norðan vegar. Þar er svæðið mjög gróið og vegbúturinn nálægt því að hverfa. Í landi Háls eru fimm vegbútar greinanlegir. Suðaustan bæjar, sunnan vegar, er stuttur spotti. Skammt austan hans er mjög greinilegur vegbútur þar sem vegurinn kom ofan af Setbergshálsi. Nokkuð austan hans er síðan einn bútur enn sunnan vegar, og austan hans annar bútur, en þeir tengjast utan skráningarsvæðisins og mynda því eina heild. Við endann á þeim búti fer vegurinn að beygja til norðurs, í átt að Dröngum, hverfur undir núverandi veg, en kemur aftur fram norðan undan honum og fer þar út úr skráningarsvæðinu. Í landi Valshamars er greinilegur vegbútur austan við Valshamarsá og norður að núverandi vegi. Vegurinn er enn notaður. Austan bæjarins liggur vegbútur í norðurjaðri skráningarsvæðisins sem virðist hafa verið notaður eitthvað í seinni tíð og hefur mögulega verið átt við. Í landi Keisbakka er greinilegur bútur beggja vegna núverandi vegar og er heimreiðin að bænum nyrðri hlutinn. Í landi Vörðufells er greinilegur bútur í gegnum smá skarð sunnan núverandi vegar, við vörðu [3276-13]. Vegurinn hverfur undir núverandi veg en kemur aftur norður undan honum og liggur greinilega áfram í átt að Keisbakka. Í landi Bíldhóls er svo heillegasti hluti vegarins, en hann er greinilega enn notaður, enda stendur bústaður við hann. Vegurinn liggur til og frá núverandi vegi vestan Svínafossár, að vaði [3276-8], þar yfir og um holt austan Svínafossár, yfir ás norðaustan Stóraflóa og að núverandi vegi, undir hann og suður út úr skráningarsvæðinu, alls um 1,3km leið.

Á heildina litið eru þeir bútar sem fundust nokkuð greinilegir en þó er mikill munur á þeim sem enn virðast vera keyrðir og þeim sem hafa alveg farið úr notkun og eru að gróa upp og hverfa. Í sumum tilfellum væri hægt að lengja búтана eða bæta við öðrum út frá loftmyndum en það var ekki gert þar sem lega vegarins er nokkurn veginn ljós út frá herföngjaráðskortinu og því talið mikilvægast að skrá sem heild þá búta sem enn sjást í dag.

Mynd 144. Vegur [3276-131] í landi Straums, horft í vestur í átt að Ósi.

Mynd 145. Vegur [3276-131] í landi Svelgsár. Horft suðaustur eftir upphleðslu á veginum. Hinum megin árinna sést, lengst til hægri á myndinni, annar bútur af veginum.

Aðrar upplýsingar

Í eldri fornleifaskráningu segir: „SN-661:003 vegur leið A 325767 N 505109 “Út af þessum alfaravegi, sem er eftir endilangri sveitinni, liggja 2 vegir, annar fyrir utan Kóngsbakka ofan að Hraunvíkinni og þar yfir hraunið niður við sjóinn út í Bjarnarhöfn, og er það sá vegur, sem berserkirnir ruddu; hinn fyrir ofan bæinn Hóla til norðurs ofan hjá Saurum og Helgafelli ofan í Stykkishólmi.” Vegurinn sem hér er skráður er getið síðar í lýsingunni. Leiðin er sýnd á herforingjaráðskorti 24SV frá 1913 og þá sem reiðgötur. Leiðin er innan áhrifasvæðis fyrirhugaðs jarðstrengs í landi Hóla SN-275 og Hrísa SN-277. Snæfellsvegur (54) liggur sunnan við og samsíða þessum eldri vegi/leið mestu. Leiðinni hefur verið raskað við gerð nýja vegarins en sést þó enn austan við afleggjarann að Hólum. Vegurinn sést vel norðan við núverandi þjóðveg og austan við afleggjarann að Hólum. Hér er um eldri malarveg að ræða en ekki reiðgöturnar sem sýndar eru á herforingjaráðskorti. Þessi vegur er í suðurjarði úttektarsvæðis. Hann sést ekki á landi Hrísa. Hættumat: stórhætta, vegna framkvæmda Heimildir: SS, 199; Herforingjaráðskort 24SV 1913“ (Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2023: 69).

Í *Árbók Ferðafélags Íslands 1986* segir: „Samgöngur á landi voru lengi erfiðar, því allar ár voru óbrúaðar fram til ársins 1949, að brú var gerð á Setbergsá. Bílvegur kom ekki kringum Álfafjörð fyrr en árið 1951“ (Einar Haukur Kristjánsson 1986: 157). Í *Sýslu- og sóknalýsingum* segir: „Þjóðvegurinn um Skógarströnd liggur strandlengis eftir ströndinni frá Gljúfurá út að Hálsi, þá yfir Setbergsháls hjá Setbergi, Klungurbrekku, Ytraleiti, Narfeyri suður að Álfafirði; síðan fram með firðinum og yfir fjörðinn vestan til við Vaðilshöfða, þar næst út með aftur og út á Krákunes“ (1970: 232). Einnig: „Í austanvert Krákunes er sneiðingur sá, þjóðvegur enn, sem getið er um í Eyrb. 33. kap“ (*ibid.*: 224). Í örnefnaskrá segir: „Sunnan við Mónes er Stekkjarnes, ónefnd vík er á milli en upp af þessari vík er stekkur og norðan við hann djúpur skurður er nær frá víkinni og uppundir þjóðveg, þarna lá gamla heimreiðin niður og skammt ofan við Steinboga sem áður getur“ (Ö-Narfeyri 2003: 6). „Syðst á Stekkjarnesi eru Sneiðingar þar var farið niður þegar fara átti fjörur [...] Stuttan spöl sunnan við Sneiðinga eru Votuklettur, hallandi mýri er frá þjóðveginum niður á kletta þessa og seitar víða vatn fram af þeim. Undir þeim er riðið þegar farin er fjaran“ (Ö-Narfeyri 2003: 6). „Sunnarlega og efst í Stekkjarnesinu liggur vegurinn niður í fjöruna, og þann veg er ætíð farið, ef halda á fjörðinn“ (Ö-Narfeyri 1936: 7). „Fyrir suðaustan túnið suður af Miðmorgunsvörðum og meðfram Blesasundi liggur gatan heim að Keisbakka, og heitir þar Bakkahvarf efst í Miðásnum“ (Ö-Valshamar 1936: 3). Í sömu örnefnaskrá er þjóðvegurinn sagður vestan Stimlu (bls. 5), sem er þá sama staðsetning og á herforingjaráðskortinu 1913.

Heimildaskrá

- Árni Thorlacius. (1856). „Skýringar yfir örnefni í Landnámu og Eyrbyggju, að svo miklu leyti, sem við kemr Þórsnes þingi hinu forna“. *Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta að fornu og nýju*. II. bindi. Hið íslenska bókmenntafjelag: Kaupmannahöfn, bls. 277-198.
- Byggðir Snæfellsness. (1977). Þórður Kárasen, Kristján Guðbjartsson og Leifur Kr. Jóhannesson (ritnefnd). Búnaðarsamband Snæfellinga.
- Einar Haukur Kristjánsson. (1986). *Snæfellsnes norðan fjalla. Árbók Ferðafélags Íslands 1986*. Ferðafélag Íslands, Reykjavík.
- Eyrbyggja saga. (1946). Guðni Jónsson bjó til prentunar. *Íslendinga sögur. III. bindi Snæfellingasögur*. Íslendingasagnaútgáfan, Reykjavík.
- Guðbrandur Sigurðsson. (1957). „Eyðibýli í Helgafellssveit“ í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1955-1956*, bls. 44-65.
- JÁP: Árni Magnússon og Páll Vídalín. (1982). *Jarðabók*. V. bindi. Hnappadals- og Snæfellsnessýsla. Hið íslenska fræðafjelag: Kaupmannahöfn.
- Kálund, P.E. Kristian. (1985). *Íslenzkir sögustaðir*. II. bindi. Vestfirðingafjórðungur. Örn og Örlygur hf., Reykjavík.
- Matthías Þórðarson. (1920). „Smávegis. Um fornmenjar í Snæfellsnessýslu“. Í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1920*, bls. 14-17.
- Morgunblaðið. (22. janúar 1953). Yfirlit um vega- og brúagerð árið 1952. Úr skýrslu vegamálastjóra, bls. 11.
- Ragnheiður Gló Gylfadóttir (ritstj.). (2023). *Fornleifaskráning vegna lagningar jarðstrengs á Vesturlandi sumarið 2023. Kjósarhreppur, Hvalfjarðarsveit, Borgarbyggð, Dalabyggð og Sveitarfélagið Stykkishólmur*. FS969-23141. Fornleifastofnun Íslands ses., Reykjavík.
- Skrá um friðlýstar fornleifar*. (1990). Fornleifanefnd. Sótt af: <https://www.minjastofnun.is/static/files/skjol-i-grein/friðlysingaskra-med-vidbotum.pdf>
- Slökkvilið Stykkishólms og nágrennis. (e.d.) <http://www.stykk.is/slokkvilid/aefing.htm>
- Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags*. (1970). Snæfellsnes III. Svavar Sigmundsson og Ólafur Halldórsson (sáu um útgáfu). Snæfellingaútgáfan, Reykjavík.
- Þorleifur Jóhannesson. (1926). „Um nokkur eyðibýli og sögustaði í Helgafellssveit“. Í *Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1925-1926*, bls. 43-48.

Óútgefnar heimildir

- Túnakort Svelgsár. Sótt af <http://testbirting.manntal.is/>
- Túnakort Breiðabólstaðar. Sótt af <http://testbirting.manntal.is/>
- Kort af landamerkjum Óss og Sertbergs, Skógarströnd. 1. desember 1985. Bjarni Johansen tæknifræðingur teiknaði. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13378/pdf>
- Ö-Bíldhóll. Lúðvík Kristjánsson. (1936). Bílduhóll. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13278/pdf>

- Ö-Breiðabólstaður. Gísli Sigurðsson. (e.d.). Breiðabólstaður. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/baer/758>
- Ö-Hrísakot. Þorleifur Jóhannesson. (e.d.). Hrísakot. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/baer/2941>
- Ö-Hrísar. Reynir Guðlaugsson. (1981). Hrísar. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13190/pdf>
- Ö-Hrísar. Þorleifur Jóhannesson. (e.d.). Hrísar. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13191/pdf>
- Ö-Kársstaðir. Athugasemdir. Sigurður Magnússon. (1978). Kársstaðir (athugasemdir). Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13203/pdf>
- Ö-Kársstaðir. Gísli Sigurðsson. (e.d.). Kársstaðir. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13202/pdf>
- Ö-Kársstaðir. Þorleifur Jóhannesson. (e.d.). Kársstaðir. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13208/pdf>
- Ö-Klungurbrekka. Skarphéðinn Óskarsson. (1989). Klungurbrekka. Örnefnalýsing. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13323/pdf>
- Ö-Narfeyri. Gísli Sigurðsson. (e.d.). Narfeyri. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13332/pdf>
- Ö-Narfeyri. Hreiðar Vilhjálmsson. (2003). Narfeyri. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13333/pdf>
- Ö-Narfeyri. Lúðvík Kristjánsson. (1936). Narfeyri. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13335/pdf>
- Ö-Svelgsá. Þorleifur Jóhannesson. (e.d.). Svelgsá. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13227/pdf>
- Ö-Valshamar. Lúðvík Kristjánsson. (1936). Valshamar. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13354/pdf>
- Ö-Vörðufell. Lúðvík Kristjánsson. (1936). Vörðufell. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13360/pdf>
- Ö-Ytra-Leiti. Gísli Sigurðsson. (e.d.). Ytra-Leiti. Örnefnaskrá. Sótt af: <https://xn--nafni-mta.is/ornefnaskra/13363/pdf>

Loftmyndir og kort

1945. AMS27_2-1_008

1946. AMS53_10036_006

1956. DMA05-01027

1979. Loftmyndasjá Landmælinga:
<https://loftmyndasja.lmi.is/mapview/?application=loftmyndasja>

Herforingjaráðskort. Fellsströnd-Hvammssfjörður. 2001-1390. Mælt 1911, útgefið 1913. Sótt af: <https://atlas.lmi.is/kortasafn-lmi/?map=1328>

Herforingjaráðskort. Fellsströnd-Stykkishólmur. 2001-1389. Mælt 1911, útgefið 1913. Sótt af:
<https://atlas.lmi.is/kortasafn-lmi/?map=1552>

Heimildamenn

Halldís Hallsdóttir, Lækur/Bíldhóll, ágúst 2024.

Nils Hafsteinn Zimsen, Bíldhóll/Vörðufell, ágúst 2024.

Elín Þorsteinsdóttir, Vörðufell, ágúst 2024.

Magnús Örn Tómasson, Keisbakki, ágúst 2024.

Júlía Guðrún Ingvarsdóttir, Valshamar, ágúst 2024.

Lúðvíg Lárusson, Breiðabólsstaður, ágúst 2024.

Guðrún Jóhannesdóttir, Háls, ágúst 2024.

Hörður Hermannsson, Straumur, ágúst 2024.

María Guðmundsdóttir, Ós, ágúst 2024.

Auður Guðmundsdóttir, Ós, ágúst 2024.

Magnús Jóhannesson, Klungurbrekka/Ytra-Leiti, ágúst 2024.

Sigurður Hreiðarsson, Narfeyri, ágúst 2024.

Gunnar Helgi Guðmundarson, Kársstaðir, ágúst 2024.

Jörundur Svavarsson, Hrísar/Hrísakot, ágúst 2024.

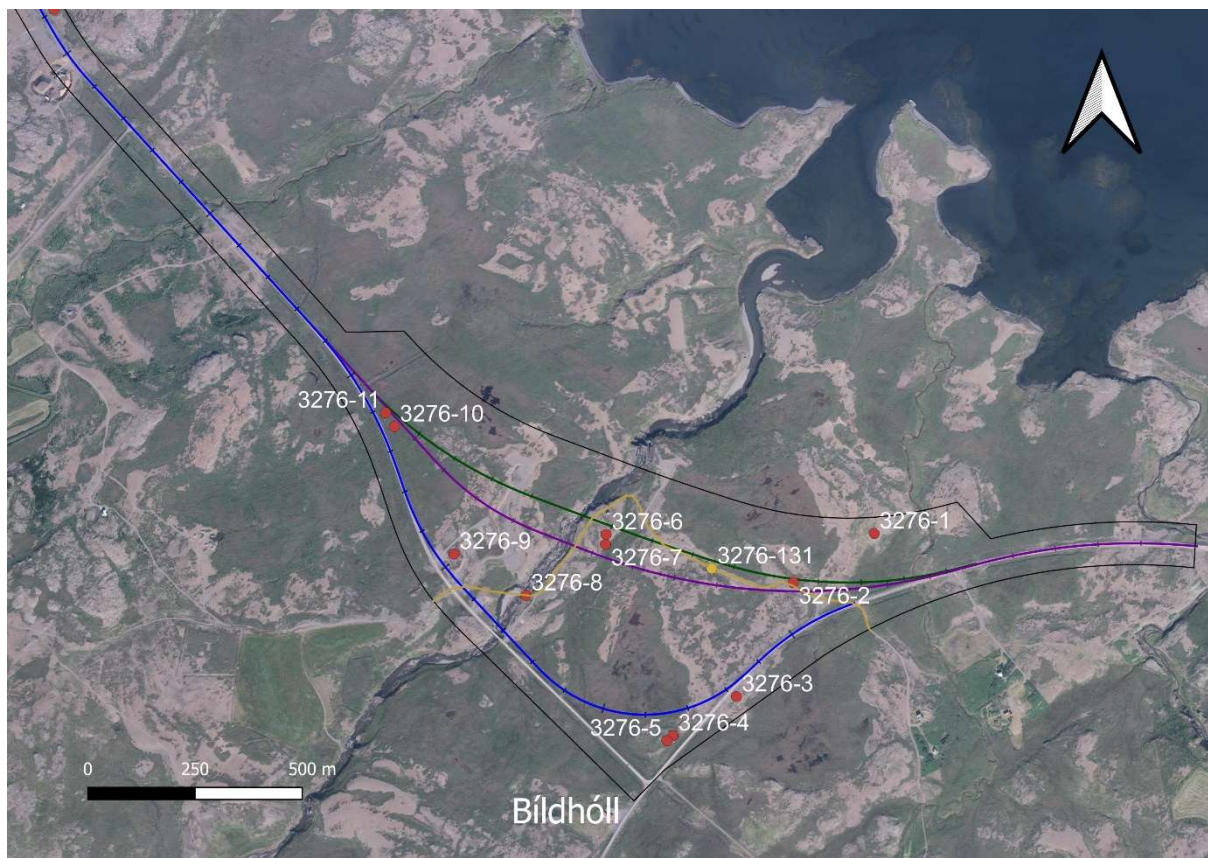
Jóhann Guðmundur Hálfðanarson, Svelgsá, ágúst 2024.

Vilhelmína Þ. Salbergdóttir, Svelgsá, ágúst 2024.

Viðauki 1

Loftmyndir af skráningarsvæði

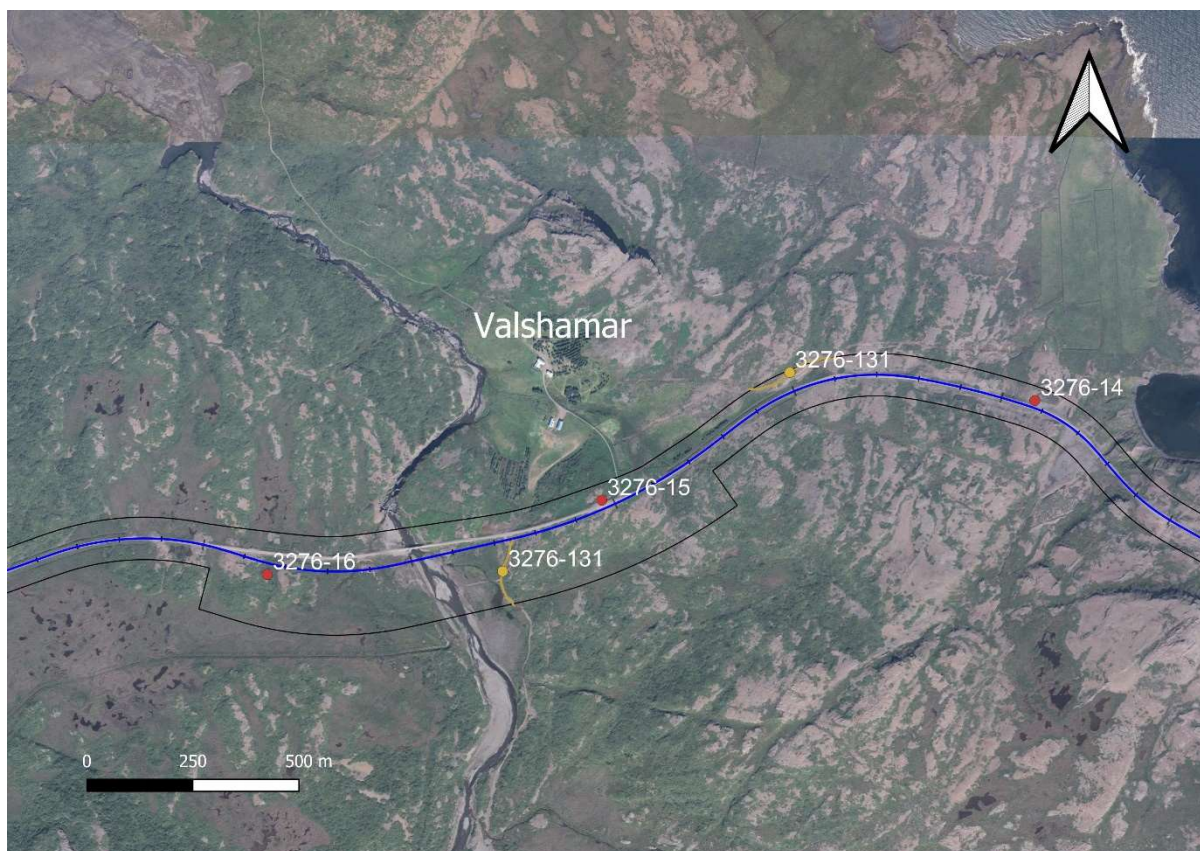
Svartar línur eru afmörkun skráningarsvæðisins. Gulbrúnar línur eru skráðir hlutar af gamla veginum [3276-131], þeir eru einnig merktir með gulbrúnum punktum. Rauðir punktar eru staðsetningar minja, annarra en [3276-131]. Grænir flákar eru uppmældar minjar.

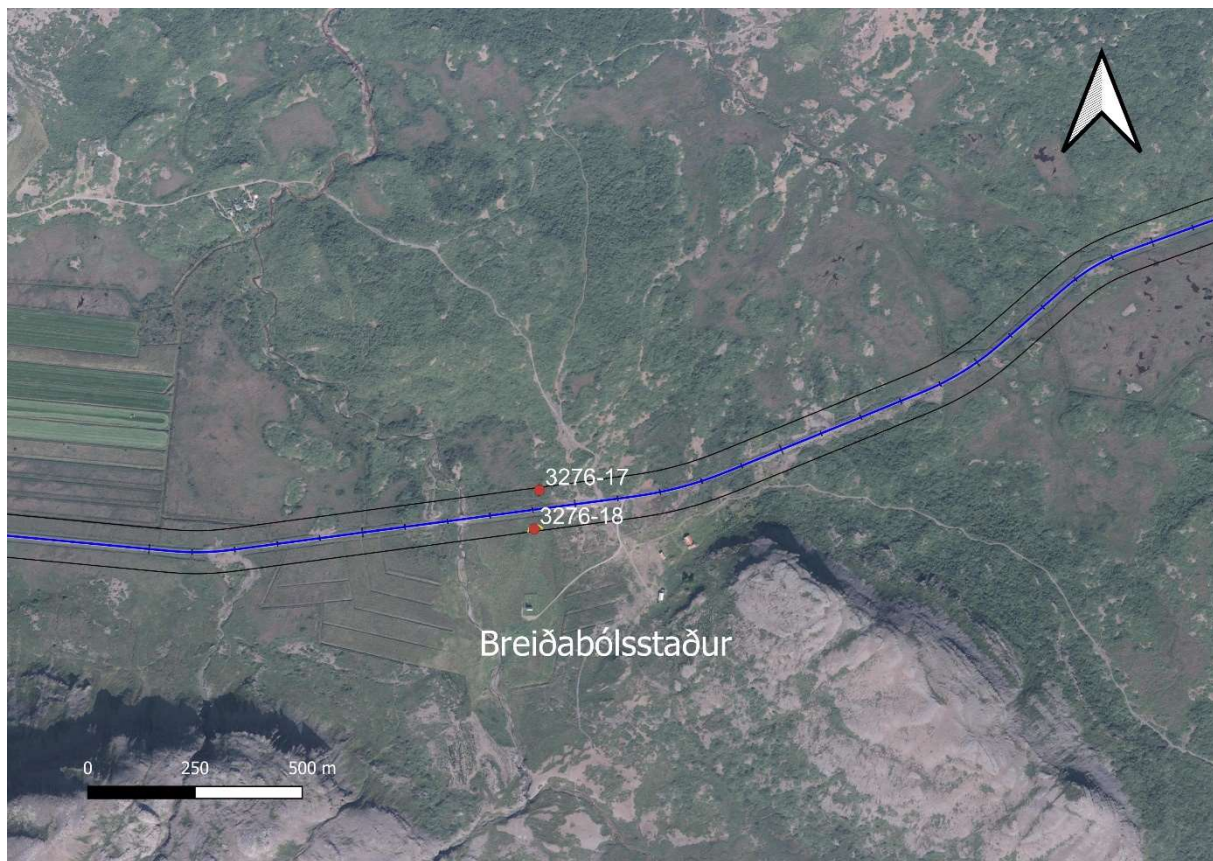
Mynd 146. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Bíldhóls og Vörðufells. Blá lína er veglína A, fjólublá lína er veglína I og græn lína er veglína J.

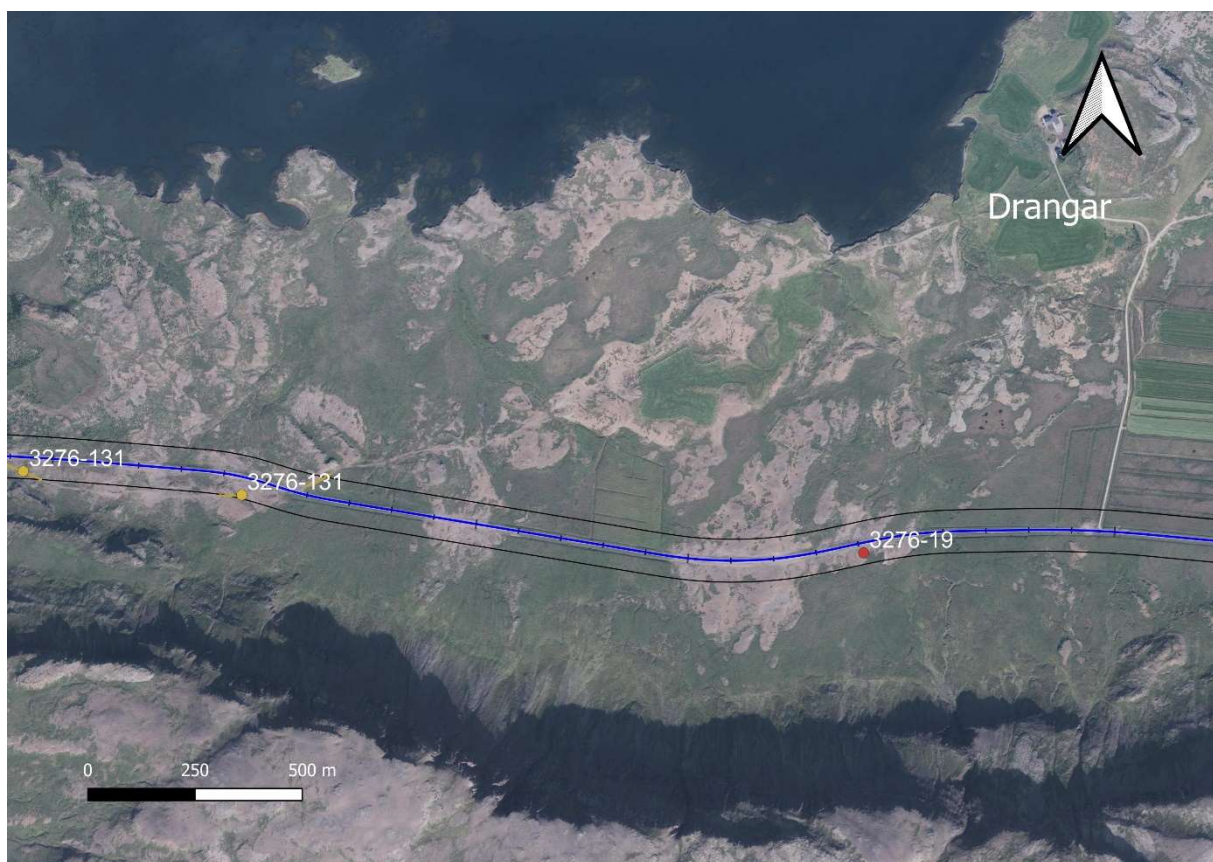
Mynd 147. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Vörðufells og Keisbakka. Blá lína er veglína A.

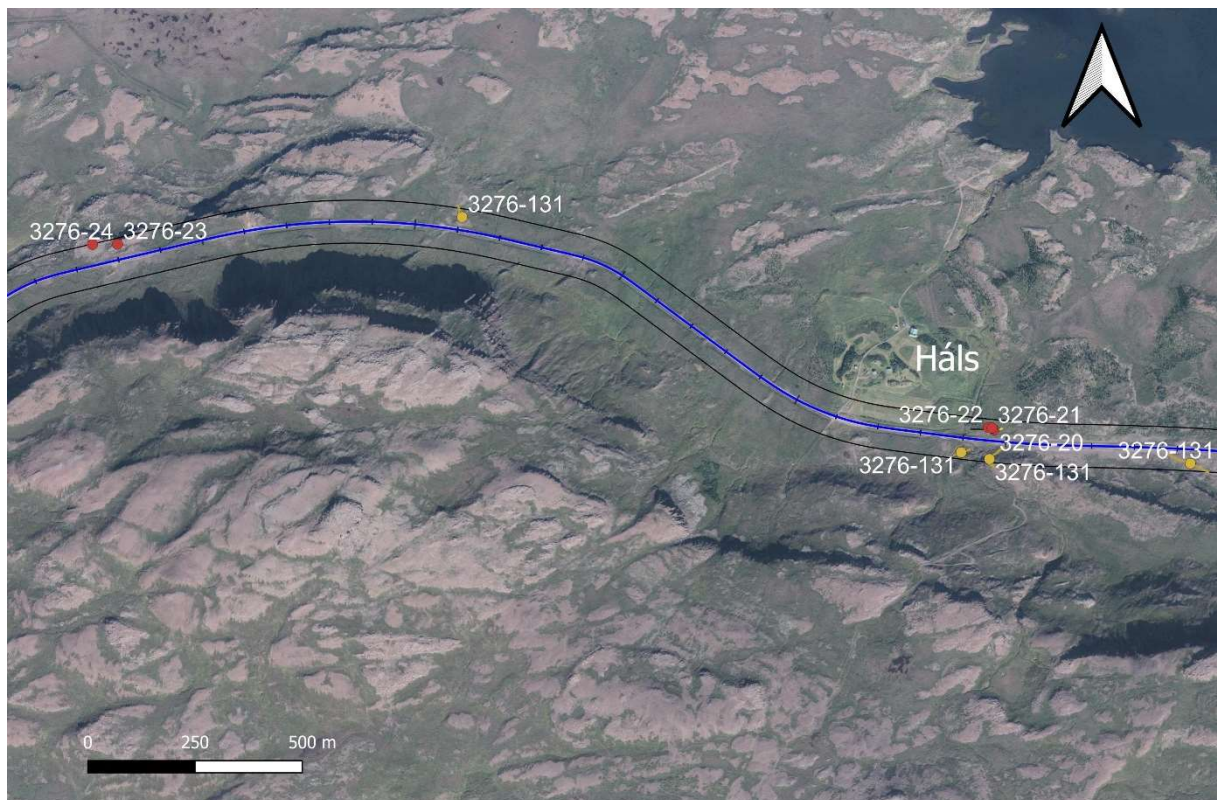
Mynd 148. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Valshamars og Breiðabólsstaðar. Blá lína er veglína A.

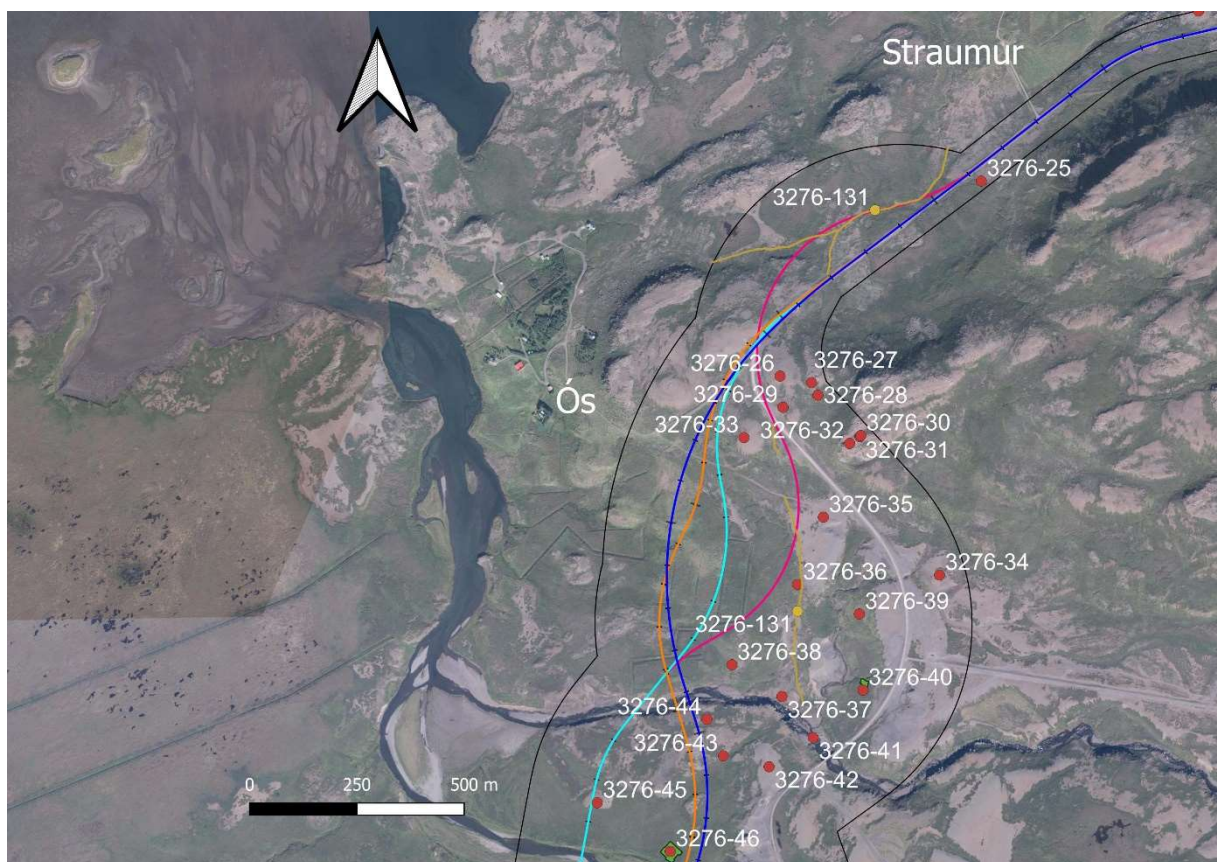
Mynd 149. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Breiðabólstaðar. Blá lína er veglína A.

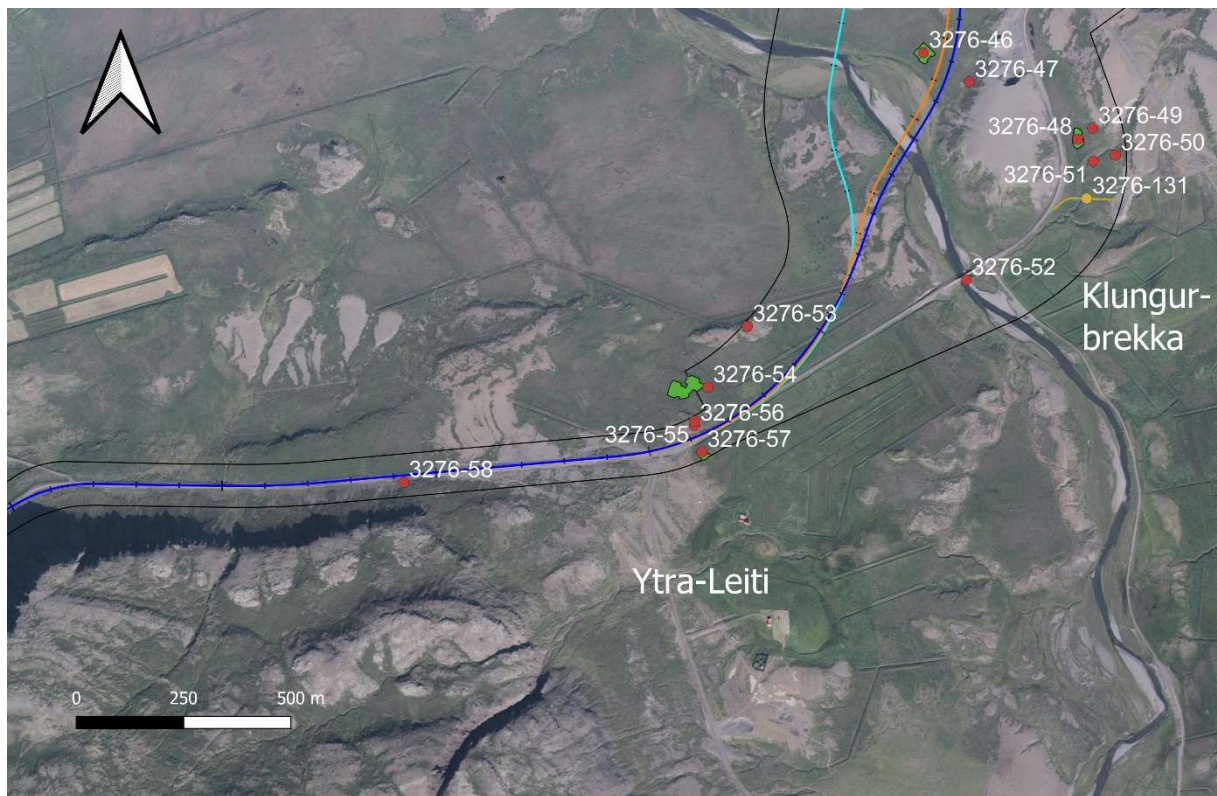
Mynd 150. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Dranga og Háls. Blá lína er veglína A.

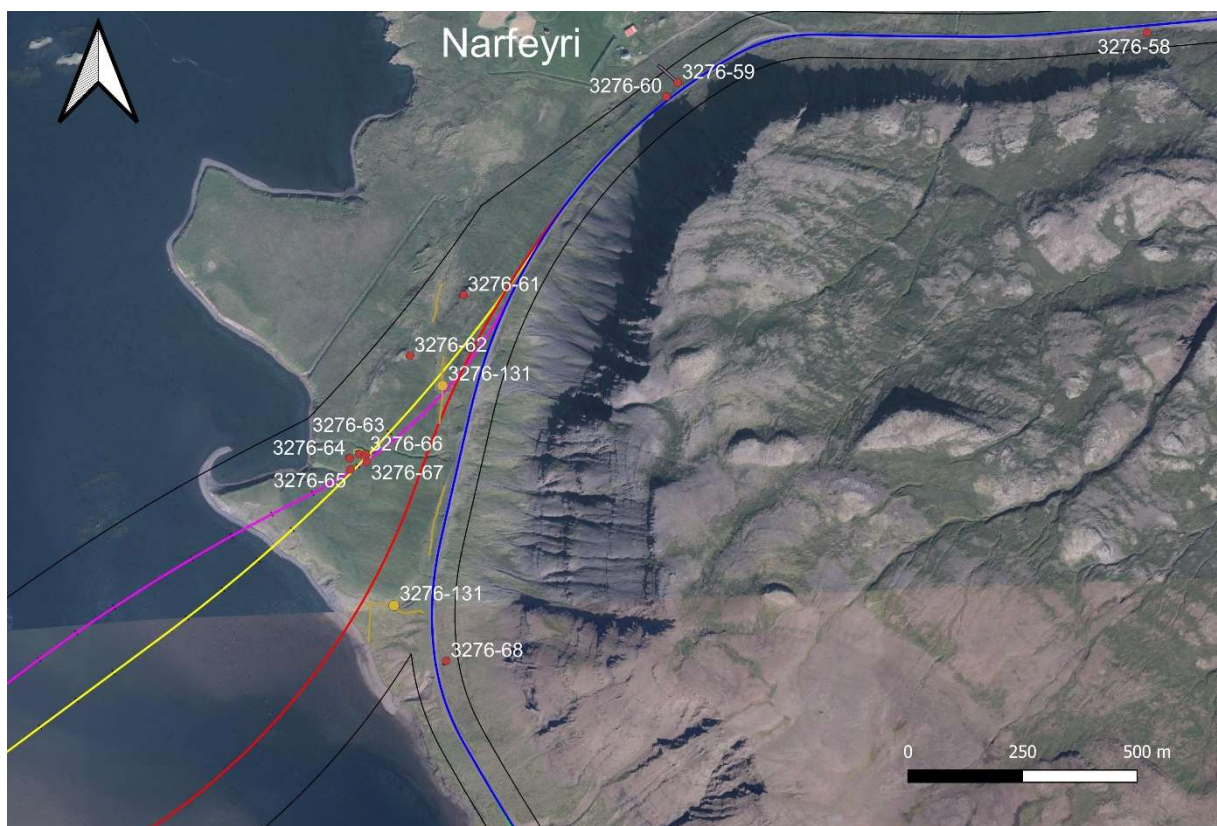
Mynd 152. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Háls og Straums. Blá lína er veglína A.

Mynd 151. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Straums, Óss og Klungurbrekku. Blá lína er veglína A, ljósblá lína er veglína G, appelsínugul lína er veglína F og bleik lína er veglína H.

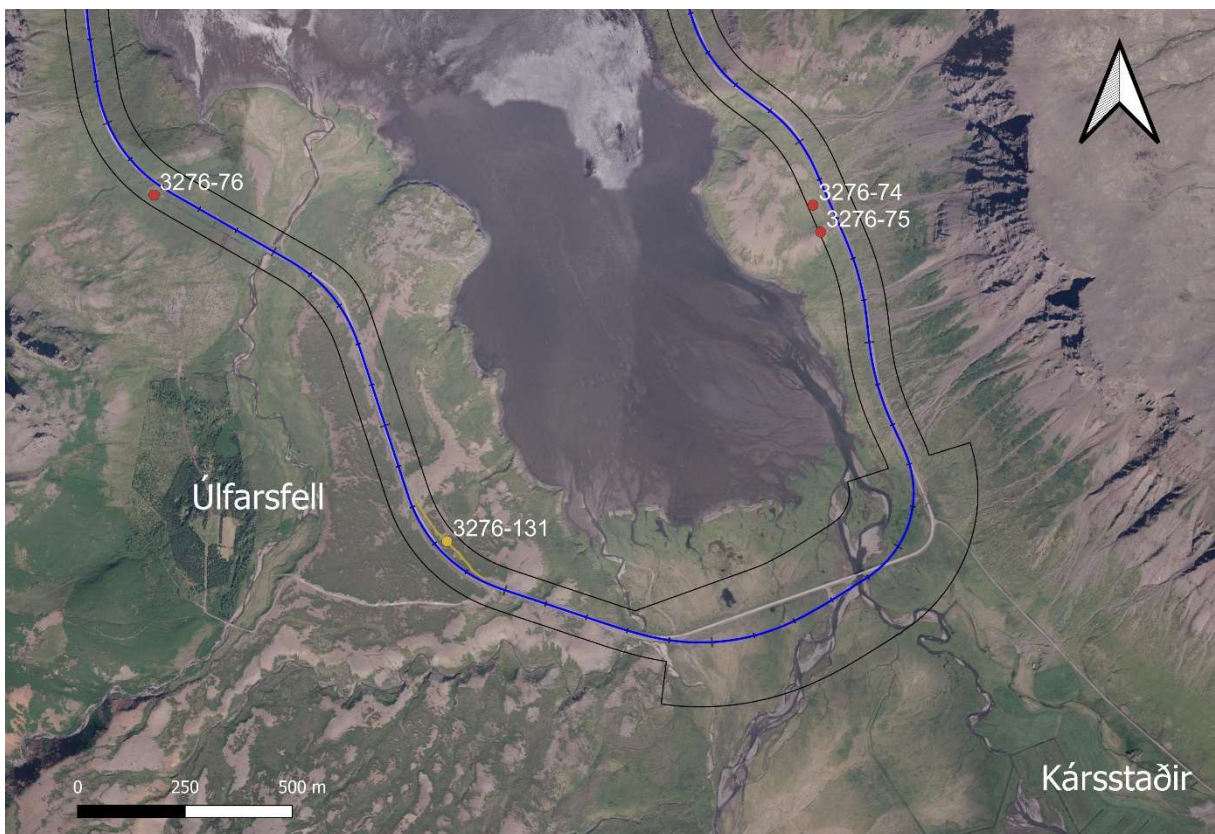
Mynd 154. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Klungurbrekku og Ytra-Leitis. Blá lína er veglína A, ljósblá lína er veglína G og appelsínugul lína er veglína F.

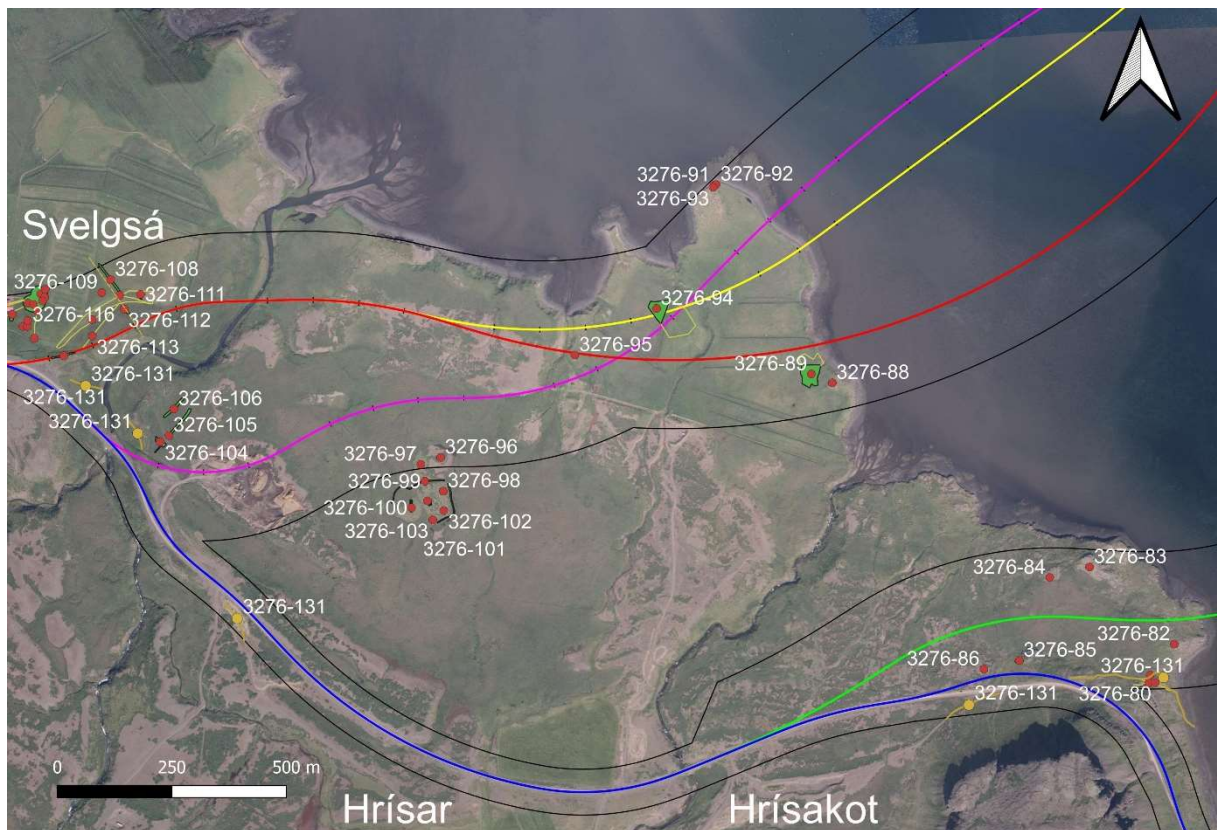
Mynd 153. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Narfeyrar. Blá lína er veglína A, fjólublá lína er veglína E, gul lína er veglína D, rauð lína er veglína C og græn lína er veglína B.

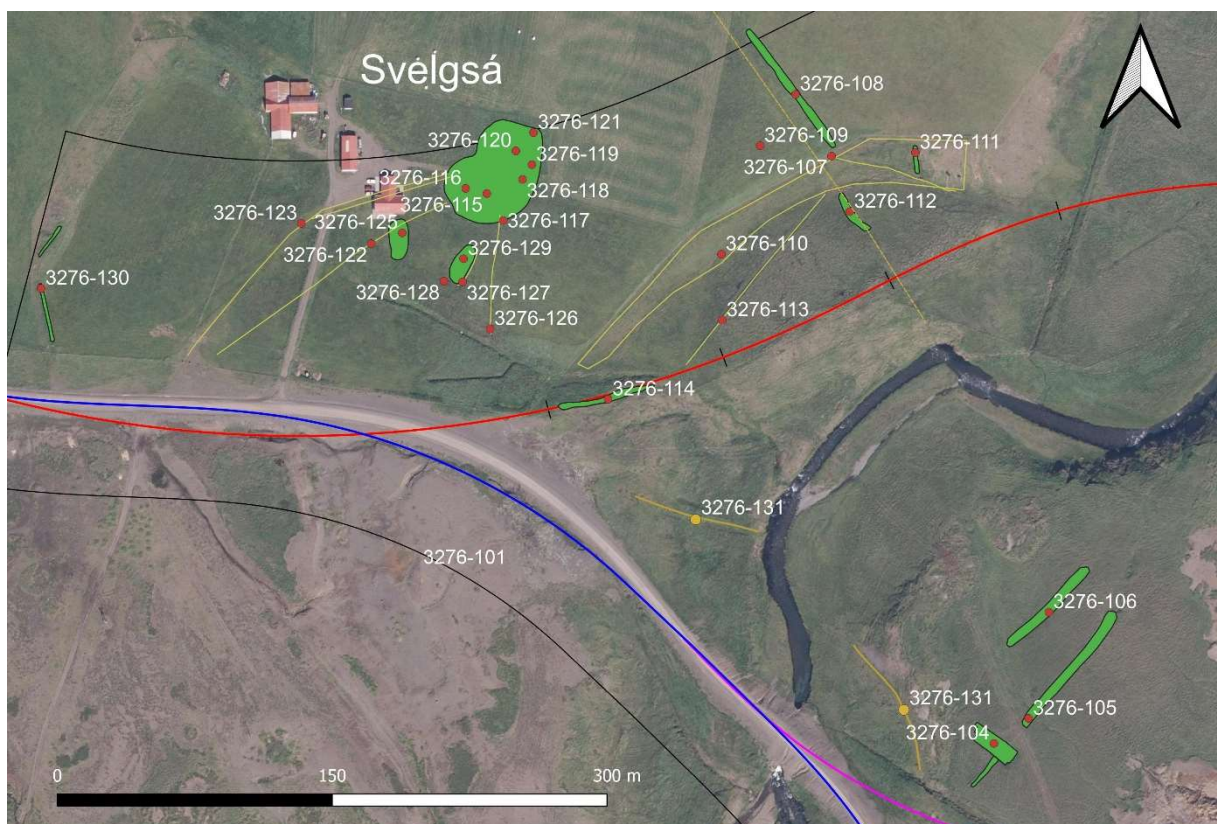
Mynd 155. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Narfeyrar, Úlfarsfells, Hrísakots og Hrísa. Blá lína er veglína A, græn lína er veglína B og rauð lína er veglína C.

Mynd 156. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Kársstaða og Úlfarsfells. Blá lína er veglína A.

Mynd 158. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Hríssakots, Hríssa og Svelgsár. Blá lína er veglína A, græn lína er veglína B, rauð lína er veglína C, gul lína er veglína D og fjólublá lína er veglína E.

Mynd 157. Yfirlitsmynd yfir skráðar minjar í landi Svelgsár. Blá lína er veglína A, fjólublá lína er veglína E, rauð lína er veglína C (vegíla D sameinast henni austur og liggur þarna á sama stað). Gular línur og grænir flákar eru uppmældar minjar.

Viðauki 2

Hættumat vegna framkvæmda - umhverfismat

Í grunninn má segja að allar minjar innan skráningarsvæðisins geti talist í hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Til að gera greinarmun á hættu vegna ólíkra veglína verður þó sett upp hættumatstafla fyrir hverja veglínu. Þar verða allar minjar innan 50m frá veglínunum settar inn og að jafnaði metnar í hættu. Allar minjar innan 20m eru að jafnaði metnar í mikilli hættu. Aðstæður og aðrar breytur, s.s. hvort minjar eru horfnar þótt hægt hafi verið að staðsetja þær, getur haft áhrif á mat og fært minjar í eða úr hættu. Með þessu er þó ekki verið að gera lítið úr þeirri hættu sem getur stafað að öðrum minjum innan skráningarsvæðisins, en eðli málsins samkvæmt má gera ráð fyrir að þær minjar sem næstar eru veglínunum séu í mestri fyrirsjáanlegri hættu. Um bráðabirgðahættumat er að ræða þar sem endanleg veglína hefur ekki verið valin og endanlegt framkvæmdasvæði hefur ekki verið skilgreint.

Hér á eftir fer umfjöllun um veglínurnar út frá fjórum svæðum: 1) Svelgsá – Narfeyri (stöðvar 4800-17100), 2) Narfeyri – Straumur (stöðvar 17100-21800), 3) Straumur – Vörðufell (stöðvar 21800-37100), 4) Vörðufell – Heydalsvegur (stöðvar 37100-40000). Í sumum tilfellum, þar sem veglínurnar liggja á sama stað, verður umfjöllun um áhrif höfð undir einni veglínu og er það þá tekið fram í texta. Leið [3276-131] er í öllum tilfellum einungis metin í hættu, en ekki mikilli hættu, þar sem henni hefur þegar víða verið raskað.

Svelgsá - Narfeyri

A

Veglína A er meginveglínan og fylgir að mestu leyti núverandi Skógarstrandarvegi (54).

Allar minjar við sameiginlega veglínu A og aðrar línur frá stöð 16500 að stöð 17100 eru hér settar í töfluna fyrir A. Gera má ráð fyrir að minjar [3276-68] séu í jafn mikilli hættu vegna línu A og línu B, en lína B nær þó ekki svo norðarlega, og því eru þessar minjar einungis í töflunni hér fyrir A. Fimm minjar teljast í mikilli hættu vegna línunnar.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-130	Svelgsá	Garðlag	Túngarður	Greinanlegar	Hætta	32
3276-123	Svelgsá	Heimild	Heimreið	Sést ekki	Engin hættu	29 (horfin)
3276-122	Svelgsá	Heimild	Traðir	Sést ekki	Engin hættu	30 (horfin)
3276-86	Hrísakot	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Mikil hættu	20
3276-85	Hrísakot	Tóft	Geitakofi	Greinanlegar	Hætta	24
3276-76	Úlfarsfell	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	22
3276-75	Kársstaðir	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	47
3276-74	Kársstaðir	Heimild, náttúrumyndun	Leikvöllur	Greinanlegar	Mikil hættu	15
3276-69	Narfeyri	Heimild	Leið	Sést ekki	Engin hættu	40 (horfin)
3276-68	Narfeyri	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Mikil hættu	16
3276-60	Narfeyri	Hleðsla	Brunnur	Greinanlegar	Mikil hættu	8
3276-59	Narfeyri	Gata	Heimreið	Greinanlegar	Mikil hættu	10
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	

B

Veglína B er syðsti brúarmöguleikinn yfir Álftafjörð.

Í þessu tilfalli er óljóst að hve miklu leyti framkvæmdir við byggingu brúar raska stærra svæði en vegstæði, og hversu langt inn á land það nær. En hér verður gert ráð fyrir að talsvert rask hljótist af framkvæmd sem þessari. Minjar [3276-83-86] ættu að sleppa, enda 80m eða lengra frá veglínunni.

Mynd 159. Veglína B er græn á myndinni.

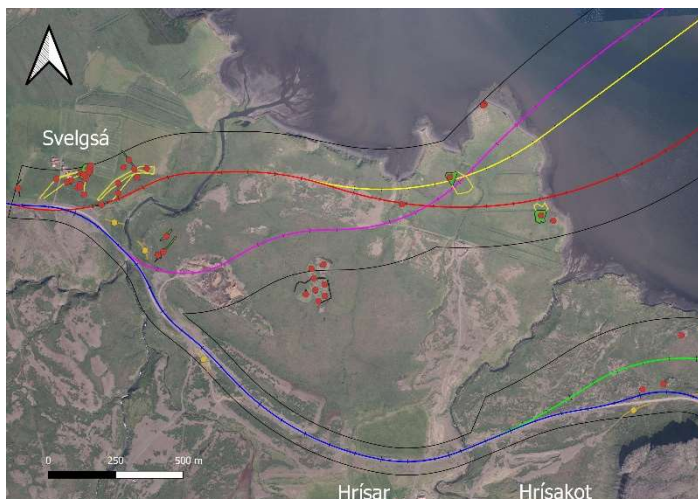
Varða [3276-73] er um 77m frá línu og uppi á höfða, og ætti því einnig að sleppa. En minjar [3276-82] eru líklega í hættu og fara því inn í hættumatstöfluna þrátt fyrir að vera meira en 50m frá línu.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-82	Hrísakot	Varða	Kennimark	Heillegar	Hætta	53
3276-69	Narfeyri	Heimild	Leið	Sést ekki	Engin hættu	45 (horfin)

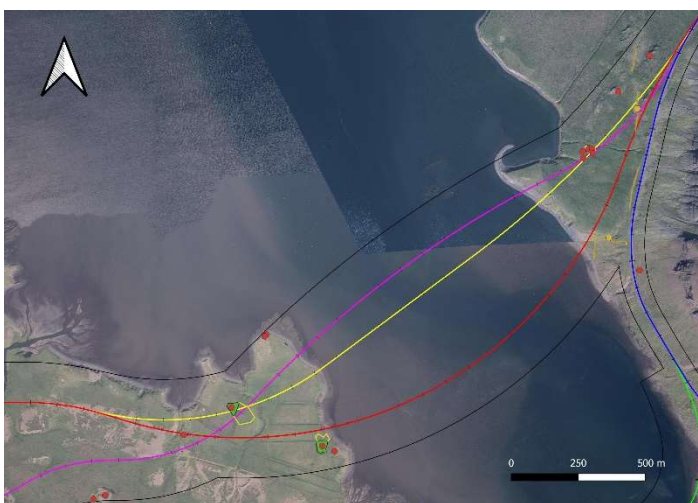
C

Veglína C fer um Hrísaness að vestan og myndar syðsta brúarmöguleikann af þremur í utanverðum Álfafirði.

Í þessu tilfalli er óljóst að hve miklu leyti framkvæmdir við byggingu brúar raska stærra svæði en vegstæði, og hversu langt inn á land það nær. En hér verður gert ráð fyrir að talsvert rask hljóti af framkvæmd sem þessari. Minjar [3276-88] eru utan 50m frá veglínunni en vegna þess að gera má ráð fyrir að brúarstæði kalli á stærra framkvæmdasvæði en veglína þá eru þær minjar hafðar með í hættumatstöflunni. Línan liggur fast við tóft [3276-95] sem telst því í mikilli hættu. Vestast á línunni, þar sem komið er heim undir tún Svelgsár, eru garðlag [3276-114] og suðurendi skurðar [3276-113] í mikilli hættu.

Mynd 160. Veglína C er rauð á myndinni.

Mynd 161. Veglína C er rauð á myndinni.

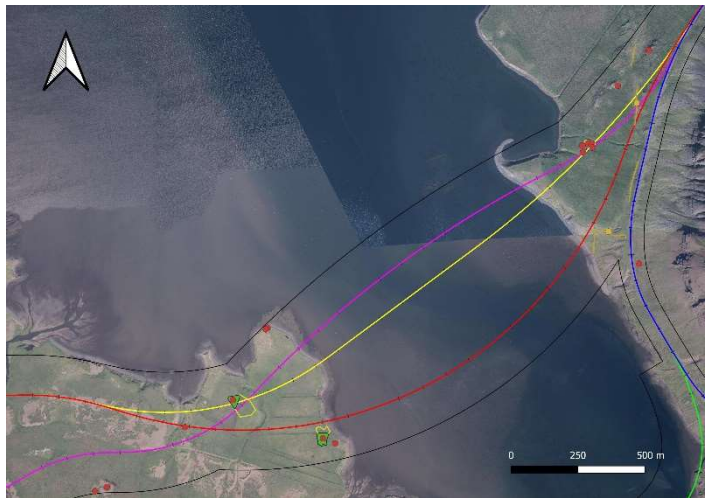
Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-130	Svelgsá	Garðlag	Túngarður	Greinanlegar	Hætta	37
3276-126	Svelgsá	Dæld	Leið	Greinanlegar	Hætta	47
3276-123	Svelgsá	Heimild	Heimreið	Sést ekki	Engin hættu	41 (horfin)
3276-122	Svelgsá	Heimild	Traðir	Sést ekki	Engin hættu	43 (horfin)
3276-114	Svelgsá	Garðlag	Óþekkt, túngarður	Illgreinanlegar	Mikil hættu	Í línu
3276-113	Svelgsá	Niðurgröftur	Skurður	Greinanlegar	Mikil hættu	3

3276-112	Svelgsá	Hryggur, garðlag	Óþekkt	Illgreinanlegar	Hætta	30
3276-111	Svelgsá	Garðlag	Óþekkt	Greinanlegar	Engin hætta	47 (í brekku)
3276-110	Svelgsá	Heimild	Óþekkt, akrar	Sést ekki	Hætta	18 (minnst)
3276-107	Svelgsá	Gata	Leið	Illgreinanlegar	Hætta	30
3276-95	Hrísar	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Mikil hætta	Í línu
3276-89	Hrísar	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Mikil hætta	38
3276-88	Hrísar	Tóft	Mókofi, heystæði	Greinanlegar	Hætta	88
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Að hluta í línu

D

Veglína D fer um Hrísaness að vestan og myndar brúarmöguleikann í miðjunni af þremur í utanverðum Álftafirði.

Vestan við stöð 1400 er umfjöllun um veglínu sameiginleg með D og C, undir umfjöllun um C. Línan liggur beint í gegnum minjasvæði [3276-63-67] og eru því mikil áhrif af þessu línustæði á þær minjar. Einnig fer línan í gegnum mógrafir [3276-94].

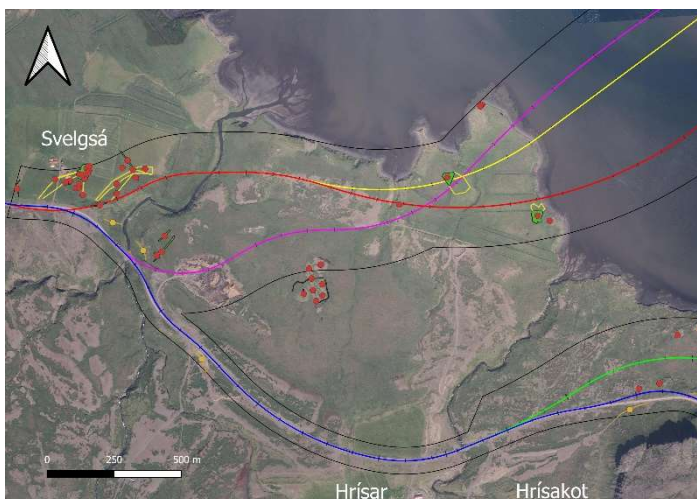
Mynd 162. Veglína D er gul á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-94	Hrísar	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Mikil hætta	Í línu
3276-67	Narfeyri	Dæld	Torftökustaður	Greinanlegar	Mikil hætta	Í línu
3276-66	Narfeyri	Dæld	Óþekkt	Greinanlegar	Mikil hætta	3
3276-65	Narfeyri	Tóft	Óþekkt, kvíar	Greinanlegar	Mikil hætta	2
3276-64	Narfeyri	Tóft	Sel	Greinanlegar	Mikil hætta	20
3276-63	Narfeyri	Tóft	Stekkur, sel	Greinanlegar	Mikil hætta	8
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Í línu að hluta

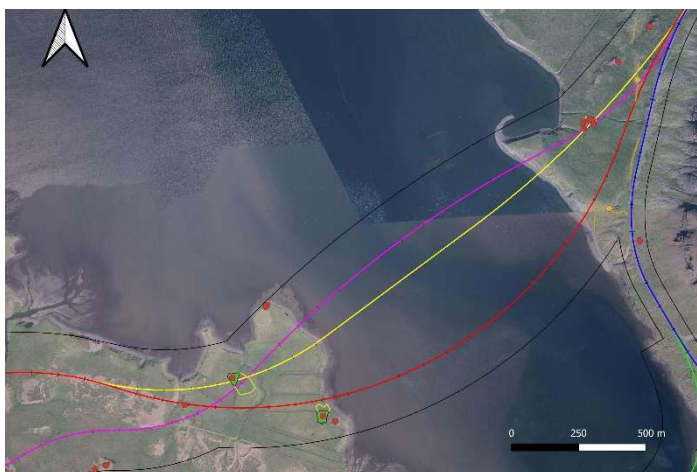
E

Veglína E fer um Hrísanes að vestan og myndar nyrsta brúarmöguleikann af þremur í utanverðum Álftafirði. Austur að stöð 5300 er umfjöllun sameiginleg með veglínu A, enda liggja línurnar þar saman.

Í þessu tilfalli er óljóst að hve miklu leyti framkvæmdir við byggingu brúar raska stærra svæði en vegstæði, og hversu langt inn á land það nær. En hér verður gert ráð fyrir að talsvert rask hljótist af framkvæmd sem þessari. Minjar [3276-91-93] eru um 130m frá línu og ættu því að sleppa. Línan liggur beint í gegnum minjasvæði [3276-63-67] og eru því mikil áhrif af þessu línustæði á þær minjar. Einnig fer línan í gegnum mógrafir [3276-94].

Mynd 163. Veglína E er fjólublá á myndinni.

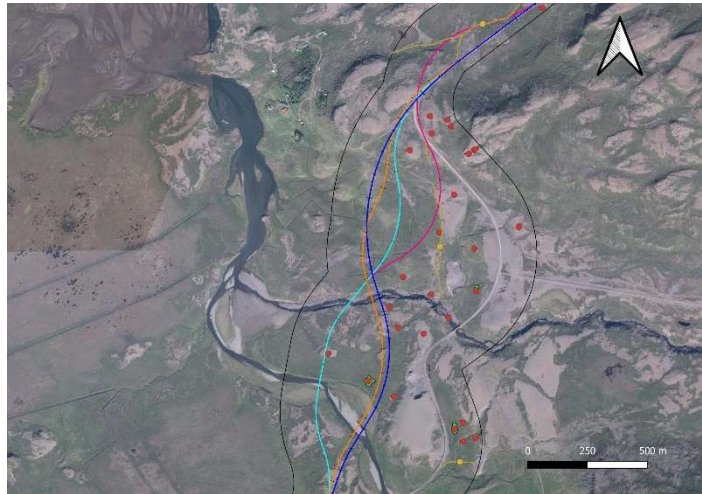
Mynd 164. Veglína E er fjólublá á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-105	Hrísar	Garðlag	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	25
3276-104	Hrísar	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Hætta	41
3276-95	Hrísar	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	43
3276-94	Hrísar	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Mikil hættu	5
3276-67	Narfeyri	Dæld	Torftökustaður	Greinanlegar	Mikil hættu	Í línu
3276-66	Narfeyri	Dæld	Óþekkt	Greinanlegar	Mikil hættu	10
3276-65	Narfeyri	Tóft	Óþekkt, kvíar	Greinanlegar	Mikil hættu	Í línu
3276-64	Narfeyri	Tóft	Sel	Greinanlegar	Mikil hættu	21
3276-63	Narfeyri	Tóft	Stekkur, sel	Greinanlegar	Mikil hættu	13
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Í línu að hluta

Narfeyri-Straumur

A

Allar línurnar eru á sama stað frá stöð 17100 að afleggjarianum að Ytra-Leiti, stöð 18500. Einungis er fjallað um áhrif leiðanna hér undir leið A af þeim sökum. Frá stöð 18500 og að 21000 eru þrjár-fjórar staðsetningar á línunum innan svæðisins. Lína A liggur syðst þar til kemur norður yfir Setbergsá, en þá fer hún norður fyrir hinar.

Dysið [3276-58] er í mikilli hættu Mynd 165. Veglína A er dökkblá á myndinni.

vegna framkvæmdanna, en að öðru leyti eru minjar fjær línu og því einungis í hættu.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-58	Ytra-Leiti	Steinalögn	Dys	Greinanlegar	Mikil hætta	15
3276-57	Ytra-Leiti	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Hætta	37
3276-56	Ytra-Leiti	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	27
3276-55	Ytra-Leiti	Varða	Kennimark	Illgreinanlegar	Hætta	34
3276-47	Klungurbrekka	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	47
3276-46	Klungurbrekka	Niðurgröftur	Mógrafir	Vel greinanlegar	Hætta	40
3276-43	Klungurbrekka	Hleðsla	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	44
3276-44	Klungurbrekka	Hleðsla	Kennimark, dys	Greinanlegar	Hætta	27
3276-25	Straumur	Varða	Kennimark	Heillegar	Hætta	31
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	13

F

Frá stöð 18500 og að 21000 eru þrjár-fjórar staðsetningar á línunum innan svæðisins. Lína F liggur þar vestan og síðan, þegar norðar dregur, austan veglínu A, og yfirleitt í samfloti við hana.

Einungis mógrafir [3276-46] eru í mikilli hættu vegna línunnar, en aðrar minjar eru í hættu.

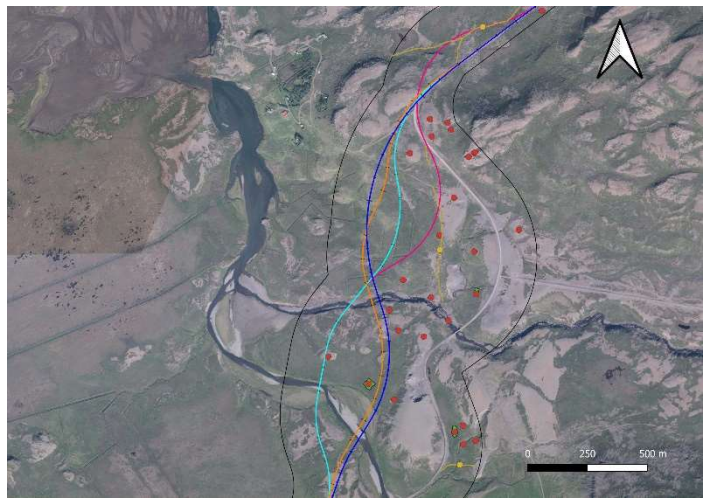

Mynd 166. Veglína F er appelsínugul á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-57	Ytra-Leiti	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Hætta	34
3276-56	Ytra-Leiti	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	29
3276-55	Ytra-Leiti	Varða	Kennimark	Illgreinanlegar	Hætta	39
3276-46	Klungurbrekka	Niðurgröftur	Mógrafir	Vel greinanlegar	Mikil hætta	15
3276-25	Straumur	Varða	Kennimark	Heillegar	Hætta	32
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	10

G

Frá stöð 18500 og að 21000 eru þrjár-fjórar staðsetningar á línun innan svæðisins. Lína G liggur vestast þar til komið er austur yfir Setbergsá, þar liggur hún á milli veglína A/F og H. Einungis hleðsla [3276-45] er í mikilli hættu vegna línunnar en aðrar minjar eru í hættu.

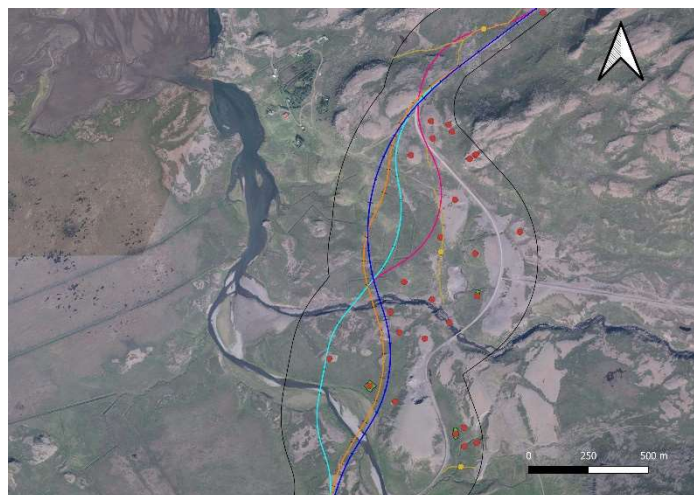
Mynd 167. Veglína G er ljósblá á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-57	Ytra-Leiti	Niðurgröftur	Mógrafir	Greinanlegar	Hætta	32
3276-56	Ytra-Leiti	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	30
3276-55	Ytra-Leiti	Varða	Kennimark	Illgreinanlegar	Hætta	40
3276-45	Klungurbrekka	Hleðsla	Óþekkt, dys	Greinanlegar	Mikil hætta	12
3276-25	Straumur	Varða	Kennimark	Heillegar	Hætta	32
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	12

H

Frá stöð 18500 og að 21000 eru þrjár-fjórar staðsetningar á línun innan svæðisins. Línur H og G sameinast syðst í landi Óss og er umfjöllun um þær því sú sama vestan þeirrar sameiningar undir G. Norðan Setbergsár er H austasta línan.

Engar minjar eru í mikilli hættu vegna línunnar og einungis er hægt að segja að leið [3276-131] yrði fyrir verulegum áhrifum af þeirri framkvæmd.

Mynd 168. Veglína H er bleik á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-36	Ós	Heimild	Kennimark	Sést ekki	Engin hætta	45 (horfin)
3276-29	Ós	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	33
3276-26	Ós	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	49
3276-25	Straumur	Varða	Kennimark	Heillegar	Hætta	33
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Í línu að hluta

Straumur-Vörðufell

A

Veglína A fylgir á þessu svæði nær algerlega núverandi vegi. Tóft [3276-12] er í mikilli hættu vegna línunnar, sem og vörður [3276-14 og 15]. Að öðru leyti eru minjar einungis í hættu.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-24	Straumur	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	49
3276-23	Straumur	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	36
3276-22	Háls	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	27
3276-21	Háls	Garðlag	Óþekkt	Illgreinanlegar	Hætta	28
3276-20	Háls	Garðlag	Óþekkt	Greinanlegar	Hætta	24
3276-19	Drangar	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	23
3276-18	Breiðabólsstaður	Hóll, náttúrulegt	Óþekkt, útihús	Greinanlegar	Hætta	36
3276-17	Breiðabólsstaður	Heimild, niðurgröftur	Mógrafir	Illgreinanlegar	Hætta	43
3276-16	Breiðabólsstaður	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	26
3276-15	Valshamar	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Mikil hætta	20
3276-14	Valshamar	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Mikil hætta	17

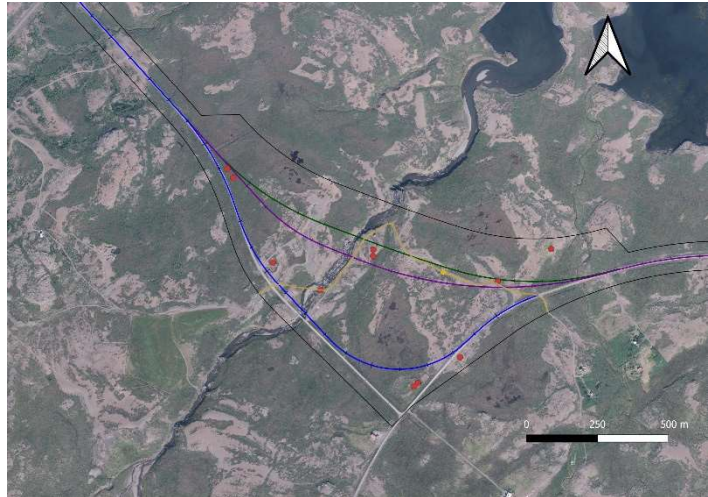
3276-13	Vörðufell	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Engin hætta	45 (uppá kletti)
3276-12	Vörðufell	Tóft	Óþekkt	Greinanlegar	Mikil hætta	18
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	

Vörðufell-Heydalsvegur

A

Veglína A fylgir á þessu svæði núverandi vegi þar til kemur suður undir Svínafossá, þar færist vegstæðið aðeins austur og breyting er á beygju við Bíldhól.

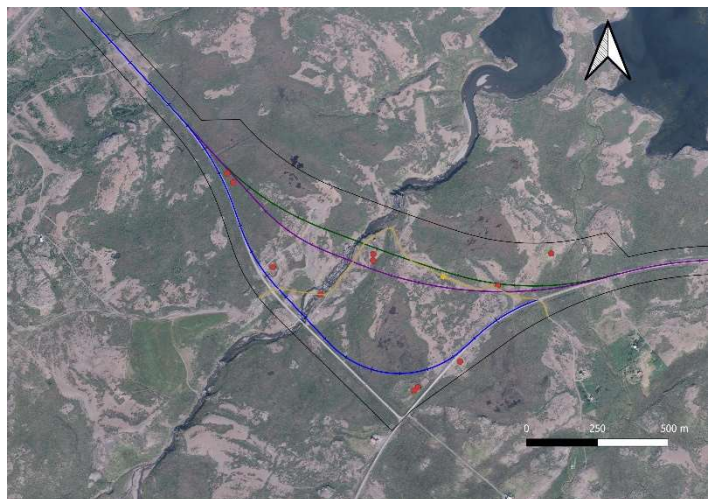
Engar minjar eru metnar í mikilli hættu vegna línunnar, en nokkrar minjar eru í hættu.

Mynd 169. Veglína A er blá á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-11	Vörðufell	Þúst, náttúrumyndun	Óþekkt	Illgreinanlegar	Hætta	26
3276-10	Vörðufell	Tóft	Óþekkt	Illgreinanlegar	Hætta	27
3276-9	Vörðufell	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	34
3276-3	Bíldhóll	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	27
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Í línu að hluta

Veglínur I og J víkja frá veglínu A við 37500 og sameinast aftur u.þ.b. við 39300. Línurnar fylgjast nokkurn veginn að, en I er örlítið sunnar. Umfjöllun um sameiginlegu hlutana eru undir veglínu A.

Mynd 170. Veglína I er fjólublá á myndinni.

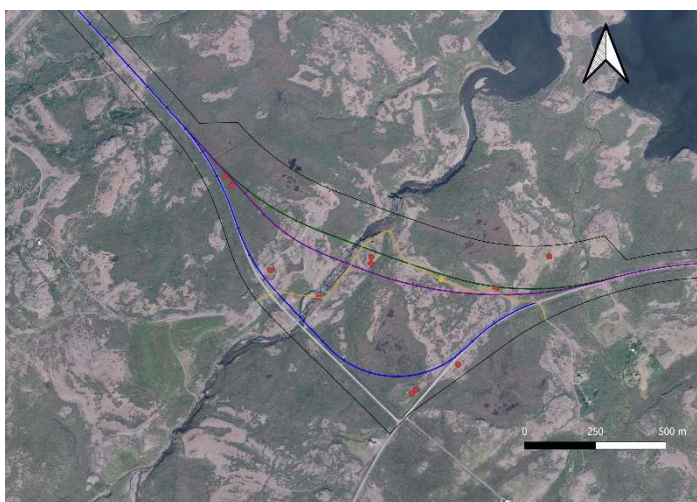
Einungis tóft [3276-10] og þúst [3276-11] eru í mikilli hættu vegna línunnar. Aðrar minjar eru í hættu.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-11	Vörðufell	Þúst, náttúrumyndun	Óþekkt	Illgreinanlegar	Mikil hætta	10
3276-10	Vörðufell	Tóft	Óþekkt	Illgreinanlegar	Mikil hætta	14
3276-7	Bíldhóll	Varða, grjóthrúga	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	30
3276-2	Bíldhóll	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	20
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Í línu að hluta

J

Veglínur I og J víkja frá veglínu A við 37500 og sameinast aftur u.þ.b. við 39300. Línurnar fylgjast nokkurn veginn að, en J er örlítið norðar. Umfjöllun um sameiginlegu hlutana eru undir veglínu A.

Einungis þúst [3276-11] og varða [3276-2] eru í mikilli hættu vegna línunnar. Aðrar minjar eru í hættu.

Mynd 171. Veglína J er græn á myndinni.

Númer	Jörð	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat	Athugasemd – m/frá línu
3276-11	Vörðufell	Þúst, náttúrumyndun	Óþekkt	Illgreinanlegar	Mikil hætta	14
3276-10	Vörðufell	Tóft	Óþekkt	Illgreinanlegar	Hætta	23
3276-7	Bíldhóll	Varða, grjóthrúga	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	44
3276-6	Bíldhóll	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Hætta	22
3276-2	Bíldhóll	Varða	Kennimark	Greinanlegar	Mikil hætta	8
3276-131		Gata	Leið	Greinanlegar	Hætta	Í línu að hluta

Samantekt

Þar sem um bráðabirgðahættumat vegna framkvæmda er að ræða verður ekki rætt hér ítarlega um hættumat sem sjá má í töflunum hér á undan. Meginhættusvæðin innan skráningarsvæðisins eru bæjarstæði Svelgsár, sem veglínur C og D koma nærri, sem og stekkur og meint sel [3276-63-67] í landi Narfeyrar, sem veglínur D og E myndu raska algerlega. Tóft [3276-12] er í mikilli hættu vegna veglínu A í landi Vörðufells, sem og tóft [3276-10] og þúst [3276-11] vegna veglínu I og þúst [3276-11] vega veglínu J í landi Vörðufells. Víðast annars staðar eru mógrafir og vörður í mikilli hættu, en minjagildi þeirra er að jafnaði metið minna en heildstæðra minjasvæða og bæjarstæða/selja. Leið [3276-131] er víða í hættu, enda finnast bútar af henni á nær öllum jörðum.

Friðlýstar minjar eru í öllum tilfellum það fjarri framkvæmdasvæðum að þær ættu ekki að teljast í hættu.

Minjastofnun Íslands tekur afstöðu til minjagildis og hættu sem að minjunum stafa, og gerir áætlun um mótvægisaðgerðir vegna framkvæmdanna.

Fylgiskjal

Jörð	minj_id	Sérheiti	Tegund	Hlutverk	Aldur frá	Aldur til	Ástand	Hættumat	x	y
Bíldhóll	3276-1		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	348876	506653
Bíldhóll	3276-2		Varða	Kennimark	800	1930	Greinanlegar	Engin hætta	348687	506539
Bíldhóll	3276-3		Varða	Kennimark	800	1930	Greinanlegar	Engin hætta	348555	506273
Bíldhóll	3276-4		Varða	Kennimark	800	1950	Heillegar	Engin hætta	348407	506182
Bíldhóll	3276-5		Varða	Kennimark	800	1950	Heillegar	Engin hætta	348393	506170
Bíldhóll	3276-6		Varða	Kennimark	1500	1950	Greinanlegar	Engin hætta	348251	506651
Bíldhóll	3276-7		Varða, grjóthrúga	Kennimark	1500	1950	Greinanlegar	Engin hætta	348250	506628
Bíldhóll	3276-8		Heimild	Vað	800	2000	Greinanlegar	Engin hætta	348064	506509
Vörðufell	3276-9		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	347897	506605
Vörðufell	3276-10		Tóft	Óþekkt	800	1900	Illgreinanlegar	Engin hætta	347758	506902
Vörðufell	3276-11		Þúst, náttúrumyndun	Óþekkt	800	1900	Illgreinanlegar	Engin hætta	347738	506934
Vörðufell	3276-12		Tóft	Óþekkt	800	1700	Greinanlegar	Hætta vegna rofs	346965	507874
Vörðufell	3276-13		Varða	Kennimark	800	1930	Greinanlegar	Engin hætta	346729	508080
Valshamar	3276-14		Varða	Kennimark	1700	1950	Greinanlegar	Engin hætta	344271	509698
Valshamar	3276-15		Varða	Kennimark	1500	1950	Greinanlegar	Engin hætta	343250	509463
Breiðabólstaður	3276-16		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	342461	509288
Breiðabólstaður	3276-17		Heimild, niðurgröftur	Mógrafir	800	1900	Illgreinanlegar	Engin hætta	340396	508711
Breiðabólstaður	3276-18		Hóll, náttúrulegt	Óþekkt, útihús	800	1900	Greinanlegar	Hætta vegna trjáræktar	340384	508620
Drangar	3276-19		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	338404	508571
Háls	3276-20		Garðlag	Óþekkt	800	1900	Greinanlegar	Hætta vegna trjáræktar	335988	508840
Háls	3276-21		Garðlag	Óþekkt	800	1900	Illgreinanlegar	Hætta vegna trjáræktar	335984	508844
Háls	3276-22		Tóft	Óþekkt	800	1900	Greinanlegar	Hætta vegna trjáræktar	335975	508845
Straumur	3276-23		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	333946	509272
Straumur	3276-24		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	333888	509271
Straumur	3276-25		Varða	Kennimark	800	1900	Heillegar	Engin hætta	333382	508876
Ós	3276-26		Varða	Kennimark	1700	1900	Greinanlegar	Engin hætta	332913	508421
Ós	3276-27		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	332986	508406
Ós	3276-28		Hleðsla	Refagildra	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	333001	508377
Ós	3276-29		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	332920	508349
Ós	3276-30		Hleðsla	Óþekkt	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	333101	508283
Ós	3276-31		Hleðsla	Óþekkt	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	333099	508280
Ós	3276-32		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	333075	508265
Ós	3276-33		Varða	Kennimark	800	1900	Greinanlegar	Engin hætta	332829	508278
Ós	3276-34		Heimild	Kennimark	800	1900	Sést ekki	Engin hætta	333284	507958
Ós	3276-35		Heimild	Kennimark	800	1900	Sést ekki	Engin hætta	333014	508093

Ós	3276-36		Heimild	Kennimark	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	332953	507936
Ós	3276-37		Heimild	Kennimark	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	332917	507675
Ós	3276-38		Tóft	Óþekkt	800	1900 Illgreinanlegar	Mikil hætta vegna rofs	332801	507749
Ós	3276-39		Tóft	Óþekkt, stekkur	800	1900 Vel greinanlegar	Engin hætta	333097	507868
Ós	3276-40		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1950 Greinanlegar	Engin hætta	333106	507690
Ós	3276-41		Heimild	Vað	800	1950 Sést ekki	Engin hætta	332990	507579
Klungurbrekka	3276-42		Steinalögn	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	332887	507512
Klungurbrekka	3276-43		Hleðsla	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	332781	507537
Klungurbrekka	3276-44		Hleðsla	Kennimark, dys	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	332743	507622
Klungurbrekka	3276-45		Hleðsla	Óþekkt, dys	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	332487	507428
Klungurbrekka	3276-46		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1950 Vel greinanlegar	Engin hætta	332657	507315
Klungurbrekka	3276-47		Tóft	Óþekkt	800	1500 Greinanlegar	Engin hætta	332763	507247
Klungurbrekka	3276-48		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	333017	507113
Klungurbrekka	3276-49		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1900 Illgreinanlegar	Engin hætta	333051	507139
Klungurbrekka	3276-50		Tóft	Óþekkt, stekkur	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	333104	507076
Klungurbrekka	3276-51		Tóft	Óþekkt, stekkur	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	333052	507062
Klungurbrekka	3276-52	Norðlingavað	Heimild	Vað	800	1950 Sést ekki	Engin hætta	332756	506786
Ytra-Leiti	3276-53		Varða	Kennimark	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	332247	506677
Ytra-Leiti	3276-54		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1950 Greinanlegar	Engin hætta	332154	506536
Ytra-Leiti	3276-55		Varða	Kennimark	800	1900 Illgreinanlegar	Engin hætta	332123	506456
Ytra-Leiti	3276-56		Varða	Kennimark	1500	1950 Greinanlegar	Engin hætta	332124	506446
Ytra-Leiti	3276-57		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	332140	506385
Ytra-Leiti	3276-58	Dysið	Steinalögn	Dys	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	331446	506314
Narfeyri	3276-59		Gata	Heimreið	1900	1970 Greinanlegar	Engin hætta	330422	506206
Narfeyri	3276-60		Hleðsla	Brunnur	800	2000 Greinanlegar	Hætta vegna vegagerðar	330397	506175
Narfeyri	3276-61		Varða	Kennimark	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329954	505742
Narfeyri	3276-62		Hleðsla	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329837	505610
Narfeyri	3276-63		Tóft	Stekkur, sel	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329726	505395
Narfeyri	3276-64		Tóft	Sel	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	329705	505385
Narfeyri	3276-65		Tóft	Óþekkt, kvíar	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	329707	505361
Narfeyri	3276-66		Dæld	Óþekkt	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	329740	505394
Narfeyri	3276-67		Dæld	Torftökustaður	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329743	505378
Narfeyri	3276-68		Tóft	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329916	504943
Narfeyri	3276-69	Fremri-Sneiðingar	Heimild	Leið	800	1800 Sést ekki	Engin hætta	330191	504343
Narfeyri	3276-70	Draugsholtadys	Heimild	Óþekkt, dys	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	x	x
Narfeyri	3276-71		Heimild	Óþekkt, byrgi	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	x	x

Narfeyri	3276-72		Varða	Kennimark	1800	1950 Greinanlegar	Engin hætta	330257	504105
Narfeyri	3276-73		Varða	Kennimark	800	1950 Heillegar	Engin hætta	330195	504083
Kársstaðir	3276-74	Orrustufłöt	Heimild, náttúrumyndun	Leikvöllur	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	331375	502259
Kársstaðir	3276-75		Varða	Kennimark	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	331393	502196
Úlfarsfell	3276-76		Tóft	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329840	502282
Úlfarsfell	3276-77	Bægifótsdys	Steinalögn	Dys, kuml	800	1200 Greinanlegar	Engin hætta	329787	502760
Úlfarsfell	3276-78		Garðlag	Óþekkt, afmörkun	800	1200 Illgreinanlegar	Engin hætta	329783	502756
Hrísakot	3276-79	Hrísasneiðingar	Gata	Leið	800	1930 Greinanlegar	Engin hætta	329472	503615
Hrísakot	3276-80		Varða	Kennimark	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329486	503616
Hrísakot	3276-81		Heimild, steinalögn	Óþekkt, kuml	800	1000 Illgreinanlegar	Hætta vegna rofs	329475	503632
Hrísakot	3276-82		Varða	Kennimark	800	1900 Heillegar	Engin hætta	329528	503700
Hrísakot	3276-83		Varða	Kennimark	1850	1950 Heillegar	Engin hætta	329343	503868
Hrísakot	3276-84		Varða	Kennimark	1850	1950 Heillegar	Engin hætta	329256	503845
Hrísakot	3276-85		Tóft	Geitakofi	800	1500 Greinanlegar	Engin hætta	329189	503664
Hrísakot	3276-86		Varða	Kennimark	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	329112	503645
Hrísakot	3276-87		Heimild	Landamerki	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	x	x
Hrísar	3276-88		Tóft	Mókofi, heystæði	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	328781	504271
Hrísar	3276-89		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1950 Greinanlegar	Engin hætta	328735	504290
Hrísar	3276-90	Jónstóft	Heimild	Heystæði	1850	1930 Sést ekki	Engin hætta	x	x
Hrísar	3276-91		Tóft	Naust	800	1900 Greinanlegar	Mikil hætta vegna landbrots	328523	504702
Hrísar	3276-92		Tóft	Naust	800	1700 Illgreinanlegar	Mikil hætta vegna landbrots	328527	504704
Hrísar	3276-93		Niðurgröftur, náttúrumyndun	Torftökustaður	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	328521	504698
Hrísar	3276-94		Niðurgröftur	Mógrafir	800	1900 Illgreinanlegar	Engin hætta	328397	504433
Hrísar	3276-95		Tóft	Óþekkt	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	328219	504332
Hrísar	3276-96		Hleðsla	Óþekkt, smalakofi	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	327926	504108
Hrísar	3276-97		Tóft	Óþekkt, fjárborg, stekkur	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	327883	504092
Hrísar	3276-98		Tóft	Óþekkt, fjárborg, aðhald	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	327932	504034
Hrísar	3276-99		Garðlag	Túngarður	800	1500 Greinanlegar	Hætta vegna rofs	327892	504056
Hrísar	3276-100	Á Tóftum	Tóft	Híbyli, skáli	800	1500 Greinanlegar	Engin hætta	327862	503998
Hrísar	3276-101		Tóft	Óþekkt, útihús	800	1500 Greinanlegar	Engin hætta	327897	504013
Hrísar	3276-102		Tóft	Óþekkt, fjárhús, stekkur	800	1700 Greinanlegar	Engin hætta	327933	503992
Hrísar	3276-103		Tóft	Óþekkt, útihús	800	1500 Greinanlegar	Engin hætta	327909	503971
Hrísar	3276-104		Niðurgröftur	Mógrafir	1700	1950 Greinanlegar	Engin hætta	327314	504142
Hrísar	3276-105		Garðlag	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Engin hætta	327333	504156
Hrísar	3276-106		Garðlag	Óþekkt	800	1900 Illgreinanlegar	Engin hætta	327344	504214
Svelgsá	3276-107		Gata	Leið	800	1700 Illgreinanlegar	Engin hætta	327225	504462

Svelgsá	3276-108	Garðlag	Túngarður	800	1700 Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	327206 504496
Svelgsá	3276-109 Illireitur	Heimild	Bæjarstæði	800	1700 Sést ekki	Engin hætta	327186 504468
Svelgsá	3276-110 Akrar	Heimild	Óþekkt, akrar	800	1700 Sést ekki	Engin hætta	327165 504409
Svelgsá	3276-111	Garðlag	Óþekkt	800	1700 Greinanlegar	Hætta vegna rofs	327271 504464
Svelgsá	3276-112	Hryggur, garðlag	Óþekkt	800	1700 Illgreinanlegar	Engin hætta	327235 504432
Svelgsá	3276-113	Niðurgröftur	Skurður	1800	1950 Greinanlegar	Engin hætta	327166 504373
Svelgsá	3276-114	Garðlag	Óþekkt, túngarður	800	1900 Illgreinanlegar	Hætta vegna rofs	327103 504330
Svelgsá	3276-115 Svelgsá	Hóll	Bæjarhóll	800	1950 Greinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	327037 504442
Svelgsá	3276-116 Svelgsá	Heimild	Híbýli	1907	1998 Sést ekki	Engin hætta	327026 504445
Svelgsá	3276-117	Heimild	Útihús	800	1920 Sést ekki	Engin hætta	327046 504427
Svelgsá	3276-118	Heimild	Útihús, hlaða	800	1920 Sést ekki	Engin hætta	327057 504450
Svelgsá	3276-119	Heimild	Matjurtagarður	800	1920 Sést ekki	Engin hætta	327062 504458
Svelgsá	3276-120	Heimild	Úihús	800	1920 Sést ekki	Engin hætta	327053 504465
Svelgsá	3276-121	Heimild	Matjurtagarður	800	1920 Sést ekki	Engin hætta	327063 504475
Svelgsá	3276-122	Heimild	Traðir	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	326974 504415
Svelgsá	3276-123	Heimild	Heimreið	800	1950 Illgreinanlegar	Engin hætta	326936 504426
Svelgsá	3276-124	Heimild	Traðir	800	1900 Sést ekki	Engin hætta	x x
Svelgsá	3276-125 Bænhúshóll	Heimild, hóll	Bænhús, smiðja	800	1800 Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	326991 504421
Svelgsá	3276-126	Dæld	Leið	800	1800 Greinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	327039 504368
Svelgsá	3276-127 Brunngata	Dæld	Leið	800	1900 Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	327024 504394
Svelgsá	3276-128	Dæld	Brunnur	800	1900 Illgreinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	327014 504394
Svelgsá	3276-129	Hóll	Óþekkt	800	1900 Greinanlegar	Hætta vegna jarðræktar	327025 504406
Svelgsá	3276-130	Garðlag	Túngarður	1700	1900 Greinanlegar	Engin hætta	326794 504390
Margar	3276-131	Gata	Leið	800	1950 Greinanlegar	Engin hætta	327151 504264